

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM
BİLİM DALI

YEREL YÖNETİMLERDE
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ALPEREN ÖZTÜRK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU

İstanbul, 2014

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM
BİLİM DALI

YEREL YÖNETİMLERDE
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK) VE İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ALPEREN ÖZTÜRK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU

İstanbul, 2014

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Tezli Yüksek Lisans Programı Y1012.060070 numaralı öğrencisi **Alperen ÖZTÜRK** 'ün "YEREL YÖNETİM SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK) İLİŞKİLERİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 23.06.2014 tarih ve 2014/16 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *gözetilmiştir.* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak ..kayıt..edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :08/07/2014

1)Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU

.....

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Akın MARŞAP

.....

3) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Derya KULOĞLU

.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır.** Aksi halde geçersizdir.

ÖNSÖZ

Ekonomik üretim araçlarının gelişimi ve dağıtımı sürecinde ortaya çıkan sivil toplum kavramı özünde farklılıkları içermektedir. Türk toplumunda geçmişten gelen farklılığa ve ayrılığa karşı olumsuz tutum, sivil toplum kuruluşları için de söz konusu olmuştur. Ülke ekonomisinin gelişmesi, siyasal, sosyal ve kültürel alanda hakim olan görüşlerin gelişmesine imkan hazırlamıştır. Ülkede yaşanan bu toplumsal dönüşümün önemli etkenlerden birisi olan sivil toplum kuruluşları, halkla devlet arasında aracı kurum olarak önemli işlevler görmeye başlamıştır. Ekonomik alanda serbest piyasa koşullarının oluşması, siyasi alanda temel insan haklarına saygılı, sınırlı ve sorumlu bir idarenin olması, sosyal alanda yardımlaşma ve dayanışmanın topluma benimsetilmesi ve kültürel alanda farklılıkların toplumsal bir zenginlik olarak kabul edilmesi konusunda sivil toplum kuruluşlarının önemli bir rol üstlendiği gözlenmiştir.

Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının sosyal ve kültürel alanda yaptığı faaliyetler, ülkenin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel hayatında belirleyici bir etkiye sahip olma yolunda ilerlemektedir.

Tez çalışmalarım sırasında bilimsel katkıları ile bana yardımcı olan, eğitimim süresince yardımlarını esirgemeyen çalışmamın her aşamasında, bilimsel çalışma konularındaki değerli birikimlerini özveriyle yansıtan fikirleriyle bana yol gösteren, Değerli Hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU'na, teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bana maddi ve manevi her türlü desteği veren başta değerli eşim B. Ayşe ÖZTÜRK'e kıymetli babam Muzaffer ÖZTÜRK' e ve annem Nesrin ÖZTÜRK 'e en içten teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
RESİM LİSTESİ	v
TABLO LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE SOSYAL FAALİYETLERİ	3
1.1. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	4
1.1.1. Sivil Toplum Kavramının Tanımı	8
1.1.2. Sivil Toplum Örgütlerinin Temel Özellikleri.....	11
1.1.3. Sivil Toplum Örgütlerinin Amaçları ve İşlevleri	15
1.2. SİVİL TOPLUM KONUSUNDA TARTIŞMALAR	20
1.2.1. Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi	22
1.2.1.1. Dünya’da Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi.....	23
1.2.1.2. Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi.....	24
1.2.1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sivil Toplum Kuruluşları	25
1.2.1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi.....	28
1.3. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ.....	32
1.3.1. STK’ların Dünyada ve Türkiye’de Sosyal ve Siyasal Alandaki Etkileri	33
1.3.2. Türkiye’deki Sivil Toplum Örgütlerinin Sorunları	36
1.4. TOPLUMDA STK’LARIN ÖNEMİ	38
1.4.1. Sosyal ve Politik Yaşamda STK’lar	39
1.4.2. Sivil Toplum ve Sosyal Politika	39
1.4.3. Sivil Toplum ve Sendikalar	41
İKİNCİ BÖLÜM	45
2. YEREL YÖNETİMLER VE STK İLİŞKİSİ	45
2.1. YEREL YÖNETİMLER	45
2.1.1. Yerel Yönetim	45
2.1.2. Yerel Yönetim Kurumları.....	51

2.1.3. Mali Yapı.....	52
2.1.4. İdari Denetim.....	53
2.2. YEREL YÖNETİM ÇEŞİTLERİ	54
2.3. YEREL YÖNETİM ORGANLARI.....	55
2.3.1. İl Özel İdare	55
2.3.2. Özel İdarenin	57
2.4. YEREL YÖNETİMLERİN GÖREVLERİ	58
2.4.1. Eğitim ile ilgili görevleri	58
2.4.2. Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetlerle bağlı Görevleri	58
2.4.3. Gençlik, Spor, Kültür ve Turizm Hizmetleriyle ilgili Görevleri	59
2.5. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLER.....	59
2.5.1. Genel Durum	62
2.5.2. Toplumsal Katılım.....	62
2.5.3. Kurumsal Yapı.....	62
2.6. YEREL YÖNETİMLERDE BELEDİYELER	63
2.6.1. Belediyelerin Kuruluş Süreci	63
2.6.2. Belediyelerde Yönetim Organları.....	63
2.6.3. Belediyelerin Karar Organları	64
2.7. BELEDİYELERİN GÖREVLERİ.....	64
2.7.1. Esenlik Görevleri.....	65
2.7.2. Çevre Sağlığı Görevleri	66
2.7.3. Sağlık Görevleri.....	66
2.7.4. Sosyal Yardım Görevleri	67
2.7.5. Ekonomik Görevler	67
2.7.6. Kentsel Planlama Görevleri.....	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	69
3. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ.....	69
3.1. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI.....	70
3.1.1. Dernekler	77
3.1.2. Vakıflar.....	81
3.1.3. Sendikalar	82

3.1.4. Meslek Kuruluşları	83
3.1.5. Sivil Toplum Örgütleri	83
3.2. TEMA VAKFI ve TÜSİAD Örneği.....	84
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	89
4. YEREL YÖNETİMLERİN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İLE İLGİLİ	
ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	89
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	92
5. ANKET ARAŞTIRMA VE BULGULAR	92
5.1. Araştırmanın Modeli	92
5.2. Evren Örneklem	92
5.3. Sınırlılıklar	93
5.4. Sayıtlar	93
5.5. Güvenilirlik Analizi	93
5.6. Bulgular.....	94
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	103
KAYNAKLAR	107

RESİM LİSTESİ

- Resim 1: TEMA VAKFI ve TÜSİAD Örneği..... 84**
Resim 2: TEMA VAKFI (TÜRKİYE EROZYONLA MÜCADELE VAKFI) 85

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Ükelere Göre Yerel Yönetimlerin Temel Hizmetleri	54
Tablo 2: Yerel Yönetimlerin Sayısı	54
Tablo 3.Cinsiyet Dağılım Tablosu	94
Tablo 4. İfade 1 Tablosu	95
Tablo 5. İfade 2 Tablosu	95
Tablo 6. İfade 3 Tablosu	96
Tablo 7. İfade 4 Tablosu	96
Tablo 8. İfade 5 Tablosu	97
Tablo 9. İfade 6 Tablosu	97
Tablo 10. İfade 7 Tablosu	98
Tablo 11. İfade 8 Tablosu	98
Tablo 12. İfade 9 Tablosu	99
Tablo 13. İfade 10 Tablosu	99
Tablo 14. İfade 11 Tablosu	100
Tablo 15. İfade 12 Tablosu	100
Tablo 16. Cinsiyet değişkeni için Normallik Sınaması Tablosu	100
Tablo 17. Medeni Durum değişkeni için Normallik Sınaması Tablosu	101
Tablo 18. Firmadaki Hizmet Süresi değişkeni için Normallik Sınaması Tablosu	101
Tablo 19. T testi Tablosu	101

GİRİŞ

Yerel yönetim kavramını tanımlamadan önce, genel olarak yönetim (idare) kavramından neyin anlaşılması gerektiğini açıklamak gerekir. İdare ya da yönetim kavramı birden çok anlamı içermektedir. İdare kavramı kimi kez idari faaliyet anlamında kullanılırken kimi kez idari örgüt anlamında kullanılmakta kimi kez de idari örgüt anlamında kullanılmakta kimi kez de sevk ve idare etmek anlamında kullanılmaktadır. Bazen de idare bu anlamların bir kaçını aynı anda içerecek şekilde kullanılmaktadır¹.

yerel yönetim olarak da adlandırılan yerinden yönetim 5393 sayılı belediye kanuna göre "mahallin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak için seçimle iş başına gelen idari ve mali özerkliği bulunan kurumlardır.

Yerel siyasette sivil toplum kuruluşları vazgeçilmez birer olgu haline gelmiştir.sivil toplum kuruluşları yerel siyasette sürdürülebilir kalkınma ,kamaoyu oluşturma ,yerel bazda proje oluşturma ,yerel halkı bilgilendirici şeki,ide organize etmektir. Sivil toplum örgütleri yerel sistemdeki bireysel sorunların çözümünde yerel halkı organize edip karşılaşılan toplumsal sorunlar karşısında kalıcı çözümler üretirken, katılımcı yönetim özelliğine önemli rol model olmuştur.

Seçim ne kadar demokratik bir yapı göstergesi ise STK'lar da bu yapının göstergesidir. Çünkü bu kurumlar demokratik yapılanmadaki işleyişteki eleştirel konuların tespitinde gönüllü olarak yardımcı olmakta bu fonksiyonlarıyla fikir özgürlüğüne zemin hazırladıkları gibi yapıcı eleştiriyile de demokrasinin vazgeçilmez yapıcı unsurlarını oluşturmaktadır.

Demokratik yönetimlerde; halkın yönetim yapısına katılım sağlanması,yerel yönetimlerin katılımcı özelliklerle şekillenmesinin yanında halkında örgütlenerek yönetime katılmasına bağlanmıştır.

¹ Yüksel, KOÇAK. (2007). "İdare Hukuku Ders Notları", **Yayınlanmamış Ders Notları**, Kars, s.2.

STK'lar yukardaki tanımların yanı sıra demokratik yapının kurumsallaşması açısından da rol model oluştı.

Bu çalışmada yerel yönetim kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişki yönetime katılım baz alınarak işbirlikleri incelenmiştir. Çağdaş kamu yönetiminin en önemli unsurlarından bir tanesi yerel yönetimler anlayışıdır. Çünkü yerel yönetimler halkın kendi kendisini yönetmesi özelliğine sahiptir. Yerel yönetimlere yönetmenin asıl unsuru halk olarak gözükmektedir. Yerel alanda halka sunulan hizmetler halkın kendi kendine seçtiği yürütme ve karar organları tarafından gerçekleştirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE SOSYAL FAALİYETLERİ

Kökenleri Antik Yunan'a kadar uzanan ve 15. yüzyıldan günümüze kadar farklı anlamlar kazanan sivil toplum, özellikle devlet-birey ve toplum ilişkilerini açıklamada ve düzenlemede her dönem başvurulan temel kavramlardan biri olmuştur.²

"Sivil toplumun tarihini Aristo'ya kadar götürebiliriz, ancak 18. yüzyıla kadar sivil toplum-siyasi toplum ayrımı yapılmamış; her iki kavram da aynı anlama gelecek şekilde birlikte kullanılmıştır. Teorik temelleri 18. yüzyılda atılmış ve kavram temelde liberal değerler çerçevesinde Locke, Rousseau, Burke, Fichte, Paine, Hegel ve Marks gibi düşünürler tarafından geliştirilmiştir"³. "İslam dünyasında yerel yönetimler asrısaaadete kadar gider. Teşkilatın ismine de "hisbe" teşkilatı denir. İslâm devletlerinde ahlakı, kamu düzenini korumak ve denetlemekle görevli kuruluşa hisbe"⁴ denilmektedir.

"Hisbe İslam dünyasında, Hz. Peygamber devrinden itibaren kelime olarak birçok anlama gelmektedir. Hisbe teşkilatı iyilikleri emretmek ve kötülüklerden vazgeçirmek amacıyla kurulmuştur. Kuruluşun başında muhtesib bulunmaktadır. Hz. Ömer (r.a.) zamanında tam teşkilatlı bir kuruluş haline gelen hisbenin temeli, Kur'an-ı Kerim'deki "el-emr bi'l marif ve'nnehy ani'l münker" ayetine dayanmaktadır"⁵. Hisbe Hz.Ömer döneminde tüm ashap tarafından uygulanmaktaydı.

Merkezileşme ve yoğunlaşma endüstri toplumunun yükselişiyle olmuştur. "Bundan dolayı daha önce görülmemiş türde büyük kentler, dev ölçüde üretimde bulunan fabrikalar ve bu fabrikalarda benzer hedeflere ve özelliklere

² Mehmet ALKAN. (2008). "1856-1945 İstanbul'da Sivil Toplum Örgütlenmelerinin Gelişimi". İstanbul: Der Yayınları. s. 56.

³ K. GÖZER. (2004). "Anayasa Hukukuna Giriş". Bursa: Ekin Yayınevi, s.135.

⁴ www.hendek.bel.tr (E: 01.06.2014).

⁵ www.sorularlaislamiyet.com.tr (E: 01.06.2014).

sahip binlerce çalışan ortaya çıkmıştır; Bu sayıları artan ve son derece iy olmayan şartlarda yaşayan yeni sosyal güçler bir sınıf bilinci etrafında kenetlenerek, uzun süren mücadeleden sonra kendi örgütlerini kurmuştur"⁶.

Günümüzde toplumsal karar mekanizmasında sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar birlikte rol almaktadır. Sivil toplum kuruluşları kavram olarak devletin içinde olan ve yaşayan ancak devletle özdeş olmayan amaçları doğrultusunda devlete karşı çıkabilen insan ilişkileri topluluğudur.

1.1. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Sivil Toplum Kuruluşları denildiğinde aklımıza ilk gelen vakıflar, dernekler, odalar, sendikalar ve meslek grupları olmaktadır. Bu sivil yapılanmaların hemen hepsi topluma hizmet etmek için kurulmuştur. Bu kuruluşlar resmi kurumlardan farklı olarak kurumsallaşan, politik, hukuki ve kültürel amaçlar doğrultusunda çalışan, üyelerini gönüllülük esasına göre seçen, kar amacı taşımayan sivil toplum örgütleridir. Belli amaçlar üzerine kurulan bu kuruluşların, toplumu birleştirici bir fonksiyonu vardır. Adından da anlaşılacağı gibi sivil mantıkla işleyen bu kuruluşların temelinde, insani değerler yatmaktadır⁷.

Toplum ve toplumu oluşturan bireylerin birer sözcüsü, onların konuşan dili olan sivil toplum kuruluşları, çeşitli etkinlikler düzenleyerek seslerini duyururlar. Sivil toplum kuruluşlarının oluşum amaçlarına göre düzenlenen çeşitli etkinlikler, halka açık düzenlenir. Buralara da resmi ve özel davetliler katılarak toplumun devletle bütünleşmesi sağlanır. Özellikle burada vakıfların düzenledikleri kermesler, toplu düğün veya sünnet merasimleri bu etkinliklerin başında sıralayabileceğimiz örneklerdendir. Günümüzde demokrasilerin gereği olan çok seslilik kavramını düşündüğümüzde, sivil toplum kuruluşlarının önemi

⁶ www.vanhavadis.com.tr(E: 01.06.2014).

⁷ İsmail, GÜVENÇ. (2012). "Sivil Toplum Kuruluşları Tanımı, Siyasi ve Sosyal Faaliyetleri". **YOYAV Dergisi**, Yıl:21, Sayı: 242, Aralık, s. 12.

bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Toplumun farklı düşüncelerini taşıyan insan topluluklarını bu kuruluşlar; bir mozaikğin renkleri gibi yansıtırlar. Nasıl ki çok renklilik ve düşünce serbestliği bir dokuyu oluşturan farklı desenler gibi göz alıcı bir değerler sistemi olarak kabul ediliyorsa, sivil toplum kuruluşlarının farklı düşünce topluluklarını farklı isimlerde temsil etmeleri de aynı doğrultuda kabul edilebilir.⁸

Sivil toplum kuruluşları toplum yararına çalışan, bireyin değil toplumun menfaatlerini ön plana çıkaran bir misyon üstlenirler. Bu açıdan düşündüğümüzde, toplumun sorunlarına çareler sunarlar. Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının sayısının gün geçtikçe artması sevindiricidir. Dernek ve vakıf kurmanın 2003 yılından sonra çıkarılan bir yasa ile kolaylaştırılmasını takiben son on yılda, STK'ların sayısı % 44 artmıştır. Güncel bir araştırmaya göre "Türkiye'de 4.547'si vakıf, 86.031'i dernek olmak üzere"⁹ toplam 90.578 sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Amerika'da bu sayı 1 milyon 200 bin, "Almanya'da 2 milyon 100 bin ve Fransa'da 1 milyon 470"¹⁰ bindir.

Gönüllülük esasına bağlı görev almaların özendirilmesi mutlaka sağlanmalıdır. STK'lar, ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren örgütlerdir. Ülkenin yıllardır çözülemeyen sorunlarının çözümünde STK'ların desteği çok önemlidir. Toplumun kendi sorunlarına yine kendisinin çare olabileceği mantığından hareketle, STK'lara katılımların artması ve buralarda çalışan kişilerin özverili gayretleri, daha modern ve gelişmiş bir ülke olma yolunda önemli mesafeler almamızı sağlayacaktır.¹¹

Bu şekilde STK'lar, toplumda dayanışmayı sağlayarak, hoşgörü ve anlaşma zemininde milli birlik ve beraberliğin kurumsal bir şekilde devamını sağlar. STK'ların kuruluş amaçları çeşitli olsa da hepsinin dayandığı güç, sivil toplum ve demokrasidir. Bu görüş doğrultusunda varlığını sürdüren STK'lar, çözümün bir parçası olurlar. STK'lar toplumsal sorunlara çözüm üretmek için

⁸ ALKAN, age, s. 77.

⁹ www.jasstduies.com.tr (E: 01.06.2014).

¹⁰ www.icisleri.gov.tr(E: 01.06.2014).

¹¹ GÜVENÇ, age, s. 20.

yasal düzenlemelerin yapılmasına çalıştıkları gibi kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortak projeler yapıp, akademik çevrelerle konferans, toplantı veya seminerler de düzenlerler. Böylece, ülkenin aciliyet arz eden hedeflerine ulaşmada kamuoyu desteği oluştururlar.¹²

Sivil toplum kuruluşları siyasi bir yapılanmanın içerisinde yer almazlar. Ancak belli siyasi düşünceleri paylaşan insanlar, kendileri ile aynı dünya görüşünde olan kişilerle bir araya gelerek, ortak düşünceler etrafında bazı sivil kuruluşlar oluşturabilirler. Ve faaliyetlerini bu alanda devam ettirebilirler. Demokrasinin bir gereği olan çok fikirlilik ve düşünce özgürlüğü yönünde olaya bakıldığında, karşıt düşüncede olanların da başka sivil toplum kuruluşları kurmalarının, onların en doğal hakları olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Bu kuruluşlar, fikri yapılanmalarına göre mevcut siyasi iktidar lehinde veya aleyhinde yasal zeminden ayrılmadan faaliyetlerini sürdürebilirler. Bu faaliyetlerini toplumun ilerlemesi ve sorunlara en doğru çözümleri bulmak adına yaparlar. Böylece, siyasi faaliyetlerin içinde doğrudan bulunmadan, devlet yönetimine katkıda bulunurlar.¹³

Küreselleşen dünyada sivil toplum örgütlerinin önemi gittikçe artmaktadır. Bu örgütlerin yerel ve küresel sorunların çözümünde daha aktif rol oynadıkları, artık tüm dünyaca kabul edilmektedir. Özellikle bu konuda köklü bir geleneği olan Türkiye’de STK’ların bir bölümünü temsil eden vakıflar, ülkemizin vazgeçilmezlerinden biri olmuşlardır. Bugün vakıflar, yoksullara yardım etmeden tutun da kültürel değerlerimizi korumaya kadar birçok önemli görevler üstlenmektedirler. Kültürel değerlerimizin yaşatılması ve gelecek nesillere ulaştırılması, yoksullukla mücadele, geçmişe ulaştırılması, yoksullukla mücadele, geçmişe ait maddi kültür varlıklarının (cami, medrese, çeşme gibi) korunması ve yeniden faaliyete geçirilmesi gibi pek çok işi, sivil toplum kuruluşları üstlenmekte ve hayır faaliyetlerinde bulunmaktadırlar¹⁴.

¹² ALKAN, age, s. 78.

¹³ Şerif MARDİN. (2007). "Sivil Toplum". **Şerif Mardin Bütün Eserleri 6 Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler**. 1, 9-19.

¹⁴ GÜVENÇ, age, s.25.

Uygar toplumlar, organize olabilmiş toplumlardır. Toplumun organize olması, örgütlenmesi demektir. Bir iş ya da meslek mensuplarının bir araya gelerek, sivil toplum örgütlerini meydana getirirler. Yasaların tanımları içinde ve amaçlarına göre bunlar dernek olabilirler, vakıf olabilirler, kooperatif, oda, birlik, cemiyet ve hatta siyasi parti olabilirler. İlgili yasalarda yer verilmemiş olmasına rağmen, gerçek hayatta var olan cemaatler ve tarikatlar da aslında sivil toplum örgütü niteliğindedirler.¹⁵

Sivil toplum örgütleri, halkın içindedirler ve halkın parçasıdırlar. Siyasi, sosyal, dini, ticari, eğitim ve yasalara aykırı olmayan her konu amaçları olabilir. Amaçlarını gerçekleştirebilmek için yine yasal olan her türlü faaliyeti gösterebilirler. Ticaret yapabilirler, eğitim ya da üretim vb. faaliyetleri yürütebilirler. Bunlar temsil ettikleri toplulukların hak ve menfaatlerini korurken, aynı zamanda mesleki faaliyetlerin yürütülmesinde, mensuplarının yetişmelerinde ve etik kurallara uygun çalışmalarında da etkili olurlar. Örneğin bir yerde avukatlık stajını barolar düzenlemektedir. Eğitim sonunda sınav yapıp başarılı olanlara avukatlık belgesi, baro tarafından verilmektedir. Bunun gibi bir sanat dalında (örneğin berberlikte) ustalık ve kalfalık belgesi ilgili sanat dalının derneği yada cemiyeti vb. tarafından verilmektedir¹⁶.

Sivil toplum örgütlerinin birçoğunun tüzel kişilikleri vardır. Hepsinin tüzükleri ve yönetim organları bulunmaktadır. İlgili yasalar çerçevesinde denetime tabidirler. Yasalarımız bunların kuruluşlarını teşvik etmekte ve desteklemektedir. Bazılarına vergi muafiyeti gibi bir kısım ayrıcalıklar bile tanınmıştır. Anadolu'da esnaf ve sanatkar birliklerinin kurulması, 12. yüzyılda başlamıştır. Hatta uzmanlar, bu geleneğin Türkler tarafından Orta Asya'dan getirildiğini ileri sürmektedirler. 12.yüzyılda Konya'da ve Kırşehir'de Ahilik adı ile esnaf ve sanatkar birlikleri kurulmuştur. Çeşitli faaliyetleri yürüten esnaf

¹⁵ MARDİN, age, s. 91.

¹⁶ Hayrettin, GÜRBÜZ. (2012). "Sivil Toplum Örgütleri". **YOYAV Dergisi**, Yıl:21, Sayı: 242, Aralık. s.21.

toplulukları, Lonca adı verilen birimler oluşturmuşlardır. Bunlara ilk sivil toplum örgütleri olarak bakmak mümkündür.¹⁷

Bugün ülkemizde, sayıları yüzlerle ifade edilen dernekler, vakıflar, birlikler, cemiyetler... vb. gibi sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Bunların bir kısmı küçük amaçlar için ve sınırlı üye ile oluşturulmuştur. Bazıları ise çok güçlü örgütler halindedir. Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Türk Tabipler Birliği (TTB), çeşitli iş kollarına ait sendikalar, Mühendis ve Mimar Odaları... gibi pek çok mesleki kuruluş oluşturulmuştur. Bu örgütlerin ülkemizdeki sosyal ve siyasi hayata etkileri oldukça fazladır. Bunlar olmadığı bir hayat düşünülemez. Çünkü bunlar, toplum hayatının vazgeçilmez unsurlarıdır.¹⁸

1.1.1. Sivil Toplum Kavramının Tanımı

Sivil toplum kelimesi Fransızcadaki “societe civile” sözcüğünden gelir. “Sivil toplum” sözcüğünün kökenine baktığımızda Latince civilis, civilius kökeninden geldiğini görürüz. Sivil toplum kavramının şu anki anlayışı ile olmasa da ilk olarak Platon ve Aristo’da devlet kavramıyla birlikte kullanılmıştır¹⁹.

Sivil toplum kavramı konusunda yapılmış olan tanımlara geçmeden önce sivil kavramının kökenine bakılması yararlı olacaktır. Kelime olarak sivil; medeni, uygar, nazik ve kibar anlamına gelmekte ve daha çok seçkinciliği ve zarafeti içermektedir²⁰.

Sivil “kelimesi terim olarak kullanıldığında; **“şehir adabı” “medenilik, bedevi(köylü) olmamak”, halk arasında olmayan, asker sınıfından olmayan, üniforma giymemiş”** gibi farklı anlamlara gelebilmektedir²¹. Fransızca **“askeri olanın karşısında olan”** anlamında kullanılan sivil toplum, tarihsel süreç

¹⁷ GÜVENÇ. Age, s. 19

¹⁸ GÜRBÜZ, age, s. 22

¹⁹ Aylin, AKPINAR. (2012). "Yeni Toplumsal Hareketler". Eskişehir: T.C. Anadolu Üniv. Yayını, No: 2345/1342, s.248.

²⁰ İsmail DOĞAN. (2000). "Sivil Toplum Ondan Bizde de Var". İstanbul: Sistem Yayıncılık, s.20.

²¹ www.iibf.ogu.edu.tr(E: 01.06.2014).

içerisinde “**devletten olmayan**”, hatta yer yer “**devlete karşı olan**” anlamını da taşımıştır²².

Şerif Mardin, sivil toplum kökenini, şehir yaşamının beraberinde getirdiği hakları ve yükümlülükleri ifade ettiğini özellikle vurgulamıştır. Sivil toplum kavramı ile ilgili yapılmış tanımlardan biri de şudur: kavramı kelime anlamına dayandırarak toplumsal ihtiyaçların giderilebildiği bir toplum olarak anlamlandırmıştır²³.

“Sivil toplum, siyasal iktidarı önemli ölçüde etkileyen, onu parçalayan ve iktidarın tabana yayılması işlevini gören bir olgu olarak tanımlanabilir”²⁴.

Bir kuruluşun sivil toplum kuruluşu sayılabilmesi için her şeyden önce devlet dışı bir kuruluş olması gerektiği genel kabul görmektedir. Birleşmiş Milletler Ekonomi ve Sosyal Konseyinin sivil toplum örgütü tanımı şöyledir; **“Sivil toplum örgütü, devletlerarası anlaşma temeline dayanmayan bütün uluslar arası örgütler hükümet dışı örgüttür”**²⁵.

Sivil toplum kuruluşları “**sivil toplum örgütleri**” olarak da adlandırılmaktadır. Sivil toplum örgütleri, resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemler yapan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle kabul eden, kar amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır. Oda, sendika, vakıf ve dernek adı altında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, vakıf ve dernekler gibi topluma yararlı hizmetler vermek için kurulmuş yasal topluluklardır. Sivil toplum örgütleri, herhangi bir devlet organından bağımsız, özel kişilerin girişimiyle yasal olarak kurulmuş her türlü organizasyon için kullanılan genel bir kavramdır. Sivil toplum örgütlerinin tamamen veya kısmen devlet organları tarafından

²² S.Hayri, BOLAY. (1997). "Sivil toplum ve Manası", **Yeni Türkiye: Sivil Toplum Özel Sayısı**, Sayı 18, s.75.

²³ İdris KÜÇÜKÖMER. (1994). "**Sivil Toplum Yazıları**". İstanbul: Bağlam Yayınları, s.133

²⁴ Mustafa ERDOĞAN. (1998). "**Sivil Toplum: Bir Kavramın Anatomisi, Liberal Düşünce**", İstanbul. s.6

²⁵ N. YIKILMAZ. (2003). "**Yeni Dünya Düzeni ve Çevre**". İstanbul: Sosyal Araştırma Vakfı Yayınları, s.163.

desteklendiği durumlarda bile bünyesinde herhangi bir devlet yetkilisi bulunmadığı sürece kurumun sivil toplum örgütü olma özelliğinin bazı durumlarda geçerliliği kabul edilir.²⁶

Sivil toplum, aynı zamanda devletin müdahalesi dışında birey ve grupların kendi alanlarını düzenlemelerini ihtiva etmenin yanında; devletin ve devlet otoritesi dışındaki ekonomik ve toplumsal alanı nitelemek için kullanılan ve kendi ilke kurallarına göre işleyen otorite alanı dışında kendi kendini düzenleyen özerk alanları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır²⁷.

Dahrendorf, sivil toplumu; kanun hakimiyetinin olduğu, öte yandan özerk kanunlardan oluşan bir **“ara sektörün yaygın bir biçimde geliştirilmesi yani devlet veya bir başka merkezi otorite tarafından yönetilmeyen, halkın iradesini temsil eden kurumlar”** olarak ele almaktadır. Ona göre yeni siyasi kurumları oluşturmak, anayasa ve seçim kanunları yapmak altı ay alır. Yarı yarıya işlerliği olan bir ekonomiyi oluşturmak ise belki altı yıl, ama sivil toplumu kurmak belki altmış yıl sürebilir. Özerk kurumları oluşturmak ise en güçtür²⁸.

Sivil toplum kendi kendine örgütlenen toplumsal sorunları çözmede siddete karşı olan bir oluşumdur. Kendi eylemlerini sınırlayan sınırlayan devletle sürekli olarak karşılıklı gerilim içindedir. Sivil toplum kuruluşları devlet dışında bir kurum olarak dinamik ve karmaşık yapıya sahiptir.

Sivil toplumun kapsamlı bir tanımını yakın bir zamanda Michael Edwards yapmıştır. Sivil toplumun tarihini gözden geçiren Edwards üç farklı düşünce ekolü ayırt etmiştir. Bir grup çalışma sivil toplumu toplumun bir kısmı, bir bölümü olarak düşünme eğilimindedir ve vurgu örgütsel yapı üzerinedir. İkinci düşünce ekolü sivil toplumu kamusal alan olarak düşünür ve bu işlevi açısından

²⁶ KÜÇÜKÖMER, age, s. 134.

²⁷ Aytekin YILMAZ. (1997). "Sivil toplum Demokrasi ve Türkiye". **Yeni Türkiye Sivil Toplum Özel Sayısı**. Yıl:3, Sayı:18, s. 86.

²⁸ Ralf DAHRENDORF. (2001). "**Sivil Toplumu Özerk Kurumlar Yaşatır**", New Perspectives Quarterly, WPQ Türkiye Cilt:1-2, s. 72-74.

değerlendirir. Üçüncü ekol ise sivil toplumu bir toplum türü olarak ele alır ve kavramı normatif bir araç olarak kullanır²⁹.

Kısaca özetlemek gerekirse sivil toplum kavramının birden fazla anlamı olduğu ve bu kavramın farklı dönemlerde farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Sivil kelimesinin tanımlanmasıyla başlayan süreç zamanla, bazı toplumsal ve siyasal hareketlere bağlı olarak "**toplum**" kelimesi ile birleşmiş ve "**sivil toplum**" şeklinde bir kavram ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kelimesi on sekizinci yüzyıllardan sonra hürriyet hak ve özgürlükleri ifade eden bir kelime anlamına gelmiştir. Günümüzde ise sivil toplum askeri hayattan arındırılmış toplum askersiz toplum olarak kullanılmaktadır.³⁰

1.1.2. Sivil Toplum Örgütlerinin Temel Özellikleri

Sivil toplum örgütleri toplulukları kendi belirledikleri amaç doğrultusunda birleştirici özelliğe sahiptirler. Sivil toplum örgütleri kendi üyelerine ve topluma devletin ürettiği hizmetler haricinde hizmetler üreterek ihtiyaçları karşılarlar. Bu sebeple toplumun öznesi niteliğindedir.³¹

Sivil toplum örgütleri son yıllarda Avrupa Birliği politika sürecine ve programlarına daha çok dahil edilerek daha geniş bir sivil alan oluşturmada anahtar unsur olarak yer almaktadır. Sivil toplum örgütleri Avrupa'daki yönetim, kalkınma, çevre ve sosyal politika gibi konularda "**sesli paydaşlar**"³² olarak algılanmaktadır.

Avrupa Birliği kurumları ve aralarındaki ilişki çok karmaşık olmasına rağmen hiç şüphesiz karşılıklı bir yarar ve diyalog söz konusudur. Son yıllarda sivil toplum örgütleri gibi gönüllü organizasyonlar pek çok politika alanında giderek artan sayıda proje yürütmüş ve bu amaçla Avrupa Birliği fonlarından

²⁹ Michael EDWARDS, (2004). "**Civil Society**". Cambridge, Oxford: Policy Pres, p.143.

³⁰ BOLAY, age, s. 7.

³¹ YILMAZ, age, s. 87.

³² Aylin, AKPINAR. (2012). "**Yeni Toplumsal Hareketler**". T.C. Anadolu Üniv. Yayını No: 2345/1342, Eskişehir, s.249.

yararlanmıştır. Örneğin 2000 yılında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından sivil toplum örgütleri projelerine doğrudan 1 milyon Euro ayrıldığı tahmin edilmektedir³³.

Avrupa Birliği, Birlik içindeki sivil toplum örgütlerinin temel özelliklerini şu şekilde belirlemiştir³⁴:

Sivil Toplum Örgütleri;

- Yapısal olarak “Avrupalı” olmalı ve üyeliği coğrafi bir temele yayılmalı,
- Danışmanlığı tesis etmeli ve uzmanlık sahibi olmalı,
- Üyelerinin uzmanlık bilgisine doğrudan başvurabilmeli, hızlı ve yapıcı bir danışmanlığa sahip olmalı,
- Diyalog konusuna önem vermeli ve asgari koşulları sağlamalı,
- Avrupa toplumunun çıkarlarıyla uyuşan ve genel olarak Avrupa Birliği Anayasası, değerleri ve hedefleri kapsamındaki temel sorun alanlarına yönelmeli,
- Birliğe üye devletler düzeyinde üyeleri olmalı,
- Avrupa Birliği ekseninde hareket etmek ve üyelerini temsil etmek için gerekli yetkilerle donatılmalı,
- Bağımsız olmalı, dış birimlerden, hükümetlerden veya lobi gruplarından talimat almamalı,
- Karar alma mekanizması ve yapısal açıdan demokratik olmalı ve

³³ S. ETHERINGTON. (2002). "The Role of NGO in Implementing EU Policy". Opportunities, Constraints and Succes. (Çev. U. Rüb.) s.131-132.

³⁴ C. MERCER. (2002). "NGOs, Civil Society and Democratization". Progress in Developmen Studies, vol. 2, no.1. (Çev. Bilhan Kartal). s. 8.

- Mali açıdan şeffaf olmalıdır.

Günümüzde sivil toplum örgütleri bir dizi farklı faaliyet gerçekleştirmektedir. Ulusal veya uluslar arası örgütlerin faaliyetleri üzerinde bir izleyici işlevi görmekte, üyelerinin sesini duyurmakta ve hem ulusal/uluslararası veya uluslar arası arenayı daha katılımcı kılmakta hem de karar alma sürecine etkide bulunmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu Ekim 2004 tarihli raporu ile üye ülkeler arasında endişelerin ve görüşlerin içten ve açık bir şekilde tartışılacağı bir diyalogun geliştirilmesi gerektiğini vurgulayarak bunda da en önemli rolü Avrupa Birliğinin de desteği ile sivil topluma vermiştir³⁵.

Sivil toplum örgütlerini şu şekilde özetleyebiliriz³⁶:

- Kar amacı gütmemek,
- Siyasi ve ekonomik aktörlerden bağımsız hareket etmek,
- Gönüllülük esasına dayanmak,
- Esnek bir yapı gösterir,
- Teorikte ve pratikte katılımcı bir yaklaşımı benimsemek yani halkın katılımını ve güçlenmesini sağlamaya odaklanmak,
- Politika ve stratejileri ile mevcut yönetim ve uygulamaları, amaçları doğrultusunda etkileyebilmek,
- Dürüstlük, tutarlılık, açıklık, saydamlık, yardımseverlik, hoşgörü ve hizmet anlayışına sahip olmak gibi değerleri benimsemektir³⁷

Sivil toplum örgütlerinin özelliklerinin, örgütlerin toplumdaki yeri ve işlevlerini de belirlediği söylenebilir. Sivil toplum örgütleri devlet ile bireyler

³⁵ Türk Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, (2001). "**Avrupa Birliği, Devlet ve STK'lar**". İstanbul: Numune Yayıncılık, s.23-25.

³⁶ E. BOSTANCI. (2005). "Kadın Girişimcilik ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü". İzmir: Dokuz Eylül Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve End. İlişkiler Ana Bilim Dalı İnsan Kaynakları Bölümü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. s:59.

³⁷ E.BOSTANCI. (2005) age, s.55.

arasında, sivil toplum yararına çalışan kuruluşlardır. En geniş tanımı ile sivil topluma dayalı bütün demokratik kuruluşlar ve birliklerdir. Dini gruplar ve cemaatler, kültür dernekleri, sendika ve kooperatifler, alternatif kurumlar, çiftçi grupları, hemşehri dernekleri, çevreciler, tüketici koruma örgütleri, kadın örgütleri, hayvanları koruma örgütleri, mahalle temsilcileri, kent konseyleri vb. sivil toplumun bir parçasını oluştururlar.³⁸

Düşünürlerin devlet ve sivil toplum üzerine öne sürdükleri düşünceler aynı zamanda politik sosyolojinin doğuşunu hazırlayan “devlet mi? yoksa toplum mu?” önce gelir sorusu etrafında süregelen tartışmaların da kaynağı olmuştur. Devleti ve devletliliği bir amaç olarak değerlendiren Machiavelli'den, toplumsal sözleşme kavramına vurgu yaparak devlet iktidarını toplumsal ilişkiler ve bireysel çıkarlar üzerine kuran doğal hukukçulara ve devletsiz bir toplum düşüncesini geliştiren sosyalistlere kadar yapılan tartışmaların her iki kavrama ilişkin farklılıkları kavramaya dair önemli katkıları olmuştur³⁹.

. **Keane, sivil toplum kavramının Batı tarihinde izlediği anlam aşamaları açısından dört evre saymıştır:**

- Sivil toplum-devlet ayrılığının ortaya çıktığı “**klasik evre**”
- Devlete karşı toplumların bağımsızlığının savunulduğu ve üstünlüğünün sağlandığı “**devlet karşıtı evre**”,
- Sivil toplum özgürlüğünün kargaşa doğuran sonuçları nedeniyle sivil topluma karşı “**devletin güçlendiği evre**”,
- Devlet düzenleyiciliğinin sivil toplumu boğacağı korkusu ile çoğulcu, gönüllü örgütlenmeye dayalı, devletten “**bağımsız bir sivil toplumu koruma düşüncesinin geliştiği evre**”⁴⁰.

³⁸ MERCER, age, s.11.

³⁹ Semih, EKER. (2000). "Sivil Toplum Kavramı ve Türkiye Değerlendirmesi", İlke Yayınlar, Muğla, s. 40.

⁴⁰ John, KEANAE , (1993). "Sivil Toplum ve Devlet. Avrupada Yeni Yaklaşımlar", (Çev. Erkan Akın, Aksu Bora, Ahmet Çiğdem, Levent Köker, Mehmet Küçük, Ayşe Nur), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.50.

1.1.3. Sivil Toplum Örgütlerinin Amaçları ve İşlevleri

Sivil toplum örgütleri, resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi, ikna ve eylem çalışmaları yürüten, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulü ile kabul eden, kar amacı gütmeyen kuruluşlardır⁴¹.

Sivil toplum örgütleri:

- Hoşgörü ve dayanışmayı artırır,
- Bilinçlenmeyi sağlar,
- Ortak hareket etme duygusu kazandırır,
- Aynı düşünceleri paylaşanları bir araya getirir,
- Aynı amaç doğrultusunda hareket etmeyi sağlar.

Sivil toplum örgütleri topluma yönelik projeler gerçekleştirmek için fon toplamaktan araştırma yapmaya, atölye çalışmaları yürütmekten eğitici malzemeler hazırlamaya kadar çok çeşitli alanlarda hizmet vermektedir. Bu kişilere yönelik önemli hizmetler sunmak ve yerel ya da ulusal düzeyde belli bir konuda farkındalık yaratmak gibi faaliyetler de gerçekleştirir.⁴²

Kimi sivil toplum örgütleri sadece belirli bir konuda çalışırken bazıları da görev tanımları doğrultusunda birden fazla konuda ve alanda hizmet verir. Bu çerçevede sağlık, eğitim, spor vb konulara odaklanıp sadece bu alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin yanı sıra buldukları topluma bir ses olabilme çabasında olanlar da söz konusudur. Sivil toplum örgütlerinin temel amaçları şu şekilde özetlenebilir⁴³:

⁴¹ BOSTANCI, age, s:46.

⁴² EKER, age, s.43.

⁴³ J. KEANE. (1994). "**Despotizm ve Demokrasi. Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar**", (Çev. Levent Köker). Ankara: Yedi Kıta Yayınları, s.37-41.

- Kamuoyu oluşturma yoluyla bireylerin taleplerinin dile getirilmesine ve dikkate alınmasına yardımcı olmaktadır.
- oğulcu ve katılımcı bir toplum yapısının sağlanmasında etkin bir rol üstlenmektir.
- Gerek devletin gerçekleştirdiği uygulamalara gerekse pazar ekonomisinin dayattığı bazı mekanizmalara karşı koruyucu tampon olma işlevi gormektir.
- Toplum içinde, toplumun çıkarları doğrultusunda kamuoyu oluşturarak bireylerin taleplerinin dile getirilmesini sağlamaktır.
- Temel oleklerde projeler üretmek ve bu projelere kaynak aktarımını sağlamaktır.
- Üretilen projeleri uygulamaya geçirerek eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar üstlenmektir.
- oğulcu, katılımcı bir toplum yapısının oluşmasını sağlayarak piyasadaki metalaşmaya ve egemen piyasa değerlerine karşı dengeleyici bir unsur olmaktadır.

Sivil toplum örgütleri, kendi içlerinde oluşturulan çoğulcu ve katılımcı bir kültürle beslenen ve aynı zamanda yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamayı da amaçlar. Ayrıca devletin gücünün yetmediği konularda araştırma, tesis ve hizmet sağlayarak devletin hizmet yelpazesindeki açıkları da kapamayı hedefler. Bu açıdan özellikle güney yarım küredeki sivil toplum örgütlerinin hükümetlerin bazı fonksiyonlarını üstlenmesi ve bu yönü ile bir ara mekanizma olması örnek olarak verilebilir. Sivil Toplum Örgütlerinin toplumsal katkıları şunlardır; ⁴⁴

⁴⁴ KEANAE, . Sivil Toplum...age, s. 54.

- Demokrasiye katkıda bulunur.
- Bireylerin ortak amaç ve hedeflerini olarak siyasi iradeye karşı kamuoyu oluştururlar.
- Topluma devlet karşısında bir koruma sağlarlar.
- Kamuoyu oluşturarak bireylerin taleplerini dile getirmeleri için uygun ortam sağlar.
- Çoğulcu toplum yapısını geliştirerek, egemen aktörlere karşı dengeleri sağlayan bir unsur olarak işlev görür.
- Bireylerin katılımcı ve çoğulcu yönlerini geliştirirler.
- Sorunlara, esnek yapılarından dolayı, çok daha işlevsel çözümler geliştirebilir. Dolayısıyla projeler üretilip bu projelere gerekli kaynakları da bulabilir. Özellikle, eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar alabilir.

Sivil toplum kendi ilke ve kurallarını kendilerinin düzenlediği özerk alanı belirtir. Başka bir ifadeyle bireylerin veya grupların, devlet müdahalesi olmadan hayatlarını sürdürdükleri alanı ifade eder. Sivil toplum devletten özerk olmayı içerir ancak devletten uzaklaşma ve yabancılaşma anlamı taşımaz. Sivil toplum, devletle iç içe bir kavramdır ve devletin olmadığı bir yerde sivil toplumdaki bahsetmekte mümkün değildir.⁴⁵

Sivil toplumun amacı devletin kültürel, ekonomik ve siyasal anlamda kapsamının daraltılmasıdır. Buna rağmen amaç devletin varlığının tamamen ortadan kaldırılması değildir. Devletin varoluşuna yalnızca anarşistler son vermek isterler. Sivil toplum ile devleti birbirinin düşmanı kardeşler gibi görmek

⁴⁵ BOSTANCI, age, s. 49.

doğru bir bakış açısı değildir⁴⁶. Devlet sivil toplumları kendi bünyesinde belirleyerek hareket edilecek alanı çizerek gereken kuralları koyar ve sivil toplum örgütlerinin sınırlarını belirler. Bu nedenle sivil toplum ve siyasi toplum arasında ki ilişki kanılmazdır.

Devlet performansının zayıf olduğu ülkelerde, aktif bir sivil toplum organizasyonunun olmaması nedeniyle, kamu yönetimi üzerinde halkın denetimi ve kamusal faaliyetlerde saydamlık sağlanamamaktadır. Devletin temel kamusal rollerini yerine getirmesinde ve devletin yetkilerinin sınırlandırılmasında, sivil toplum her geçen gün daha önemli işlevler görmektedir. Etkin bir devlet, devletin yukarıdan aşağıya doğru yaptığı düzenlemeler yerine toplumun kendi içinde onu oluşturan bireylerin katılımıyla gerçekleştirdiği kalıcı birliktelikler anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, devletin yetki ve sorumluluklarının da devlele toplum arasında paylaşılması anlamı da ortaya çıkmaktadır. Sivil toplumun etkin bir rol oynayabilmesi için devletin birkaç önemli temel ilkeye sahip olması gerekmektedir. Bunlar⁴⁷:

- Devlet, sosyal olmalıdır. Devlet, sosyal sözleşmeye dayalı bir kurum olmalıdır. Devletin sahip olduğu güç ve yetkiler merkezde toplanmamalı, bir kısım güç ve yetkilerini yerel yönetimlere devredilmelidir.
- Devlet, halk egemenliğine dayalı bir kurum olmalıdır.
- Devlet, özel teşebbüslere daha iyi ve etkin bir şekilde sunabilecekleri hizmet üretmelidir.
- Devlet, evrensel kurumlara sahip bir kurum olmalıdır.
- Devlet, katılıma dayalı bir kurum olmalıdır.

⁴⁶ Osman, ARSLAN. (1999). "Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği", **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, s.54.

⁴⁷ Ş. BERBER. (2000). "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türk Eğitim Sistemi", Konya: **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler M.Y.O. Dergisi**, S:4, s. 123.

Sivil toplum kuruluşları, toplum ile devletin arasında aracı rolünü yerine getirir ve vatandaşların karar alma sürecine doğrudan katılımlarına yardımcı olur. Devletin keyfi ve siyasi ağırlıklı mali harcamalarını denetleyecek olan sivil toplum, aynı zamanda, oluşturduğu gönüllü sağlık, eğitim, çevre toplulukları vasıtasıyla yardım amaçlı faaliyetler gerçekleştirebilir. Bu gönüllü faaliyetler ile birlikte, sivil toplum devletin harcamalarına ortak olarak, toplumun temel gereksinimlerini tamamıyla devlete bırakmak yerine toplumda bir dayanışma havası oluşturabilir⁴⁸.

Bugün artık sivil toplum kuruluşları tarafından az da olsa devletin varlığının gerektiğinden söz edilmektedir. Sivil toplumun devletten bağımsız olması fikrinin modernliğin eski liberal dönemi için geçerli olduğu iddia edilmektedir. Bu günün koşulları içerisinde devlet ile sivil toplum arasındaki klasik sınırlar ortadan kalkmıştır. Hatta devletin egemen iktidar olmadığı durumda sivil toplumun yaşama şansının daha az olacağını söylemek mümkündür.⁴⁹

Sivil toplum örgütlerinin olduğu yerde devletin varlığından bahsedilmemektedir. Sivil toplum devleti ve üretim yaamını dışarıda bırakmaktadır. Ama bu anlayış yanlıştır, Çünkü devlet sivil toplumun dışında değildir sivi toplumu bünyesinde barındırmaktadır.

Devlet örgütlenmelerin hareket alanları belirler ve kuralları koyarak düzeni sağlar.

⁴⁸ Sefa, USTA. (2006). "**Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven**", Konya, s.30.

⁴⁹ BERBER, age, s. 126.

1.2. SİVİL TOPLUM KONUSUNDA TARTIŞMALAR

1980'lerden sonra sıkça tartışılan bir konu haline gelmiş ve çok çeşitli içerikler yüklenmiş bir kavram olan "sivil toplum"un kökeni Antik Yunan'a kadar uzanır. Klasik siyaset ve hukuk felsefesinde daha çok devlet referanslı olan sivil toplum kavramını ilk kez Aristoteles'in kullandığı ve bu kavramın Latinceye *societas civilis* olarak çevrilen "politike koinoia"⁵⁰ olduğu söylenebilir. Aristoteles'ten itibaren Hobbes, Locke, de Tocqueville, Rousseau, Ferguson gibi klasik hukuk felsefecilerini de kapsayan dönemde siyasi toplum yani devlet ve sivil toplum özdeş olarak kullanılmıştır. Bu özdeşliğin en görünür şeklini aldığı Hobbes'un modelinde, herkesin herkese karşı sürekli savaş halinde olduğu bir güvensizlik ortamı olan doğa hali, insanları bir sözleşme ile devlet yani sivil toplum etrafında birleşmeye itmiştir. Locke ise devleti doğa halinin düzenlenmesi olarak ele alır. Locke'da devlet yani sivil toplum sadece çıkabilecek ihtilaflarda başvurulacak yasaların ve yaptırımların uygulanışında ortaya çıkar⁵¹

Sivil toplum 18. yüzyılın ortalarına doğru piyasa ekonomisinin yükselişi, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte devletten büyük ölçüde ayrılmış, karmaşık bir sosyal düzen olarak ele alınmıştır. Bu anlamda teorik bir kırılma söz konusudur. Mutlakiyet'in çözülüşü, despotik devlete karşı, kentli bireyin ve yeni bireysel hakların öne çıkması ile sivil toplum kavramı da geleneksel kavrayıştan modern kavrayışa geçmiş ve devlet-sivil toplum özdeşliği yerini devlet-sivil toplum karşıtlığına bırakmıştır⁵².

Sivil toplum hareketi ilk olarak Batıda ortaya çıkmıştır. Mutlak monarşiler sivil toplum hareketlerine karşı çıkmıştır. Bu karşı çıkış etkili olmamış; baskılara rağmen sivil toplum örgütleri özerk bir toplumsal sürecin sağlanmasında ortaya çıkmıştır.

⁵⁰ Aylin AKPINAR. (2012). "Yerel Toplumsal Hareketler". Eskişehir: Anadolu Üniv. Yayını No: 2345 / 1342, 2. Baskı, s..252.

⁵¹ ARSLAN, age, s. 59.

⁵² M. YEĞEN; F. KEYMAN; M. ÇALIŞKAN; A. TOL. (2010). "Türkiye'de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü". İstanbul: Yaşama Dair Vakfı. s.11.

Özellikle Ortaçağda Avrupa kentlilerinde toplu hareket etme bilinçli geliştirerek sivil toplum olgusunun gelişmesinde etkili olmuştur. Batı ülkeleri hiçbir zaman sivil toplum örgütlerinin izlerini iktidarın baskı gücü olarak hissetmiştir.⁵³ Bugünkü sivil toplum anlayışında batıda ki siyasi devrimlerin şekillendirici rol oynadığı söylenebilir.

18. yüzyıl ikinci yarısından itibaren sivil toplum, doğmakta olan sanayi toplumunun kavranışı ile ilgili olarak, kapitalist üretim, serbest piyasa ve modern üretim ve değişim tarzlarına dayanan topluma işaret etmiştir. Hegel, "Bürgerliche Gesellschaft" şeklinde ifade ettiği aile ile devlet arasında konumlanan sivil toplum kavramı ile tam da bu durumu ifade eder. Hegel, sivil toplumu sadece ihtiyaçlar üzerine kurulmuş toplumsal bir birim olarak tanımlar⁵⁴.

Marx ve Engels çalışmalarında 1840'lardan itibaren Avrupa'daki sanayi devriminin toplumsal sonuçlarının ve yine buna bağlı olarak ilk defa büyük boyuttaki mücadeleleriyle tarih sahnesine çıkan işçi sınıfının analizine odaklanırlar. Marx, toplumsal çözümlerinin çerçevesinde geliştirdiği sivil toplum kavramını Hegel'den devralır. Hegel'in devlete atfettiği üstünlüğü eleştiren Marks kendi sivil toplum teorisini de bu eleştiri çerçevesinde kurar. Marx'ta sivil toplum, ekonomik ilişkilerin belirlediği bir ilişkiler bütünü olarak ortaya çıkar⁵⁵.

Üretim ilişkileri ile şekillenen sivil toplumun aynı zamanda altyapının bir unsuru olarak ifade eden ve burjuva toplumunun gelişmesiyle siyasi alandan özerk bir alan oluşturan sivil toplumun aynı zamanda altyapının bir unsuru olarak ifade edildiği önceden söylenmiştir. Marx, sivil toplumun sınıf bilincine ulaşan proleter sınıfın hakimiyetine geçeceğini ve dolayısıyla devletin de hakimiyetine geçim zamanla öngörür⁵⁶. Sivil toplum kavramı Gramsci'den sonra

⁵³ ARSLAN, age, s. 64.

⁵⁴ MARDİN, age, s.24.

⁵⁵ N.KALAYCI. (2007). "Kamusal Alan Üzerine Bir İnceleme: Aristoteles-Marx-Habermas". Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ana Bilim Dalı **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, s.80.

⁵⁶ YEĞEN ve diğerleri, age, 2010: s.12.

siyasi ve felsefi söylemlerde uzunca bir dönem yer tutmamış olup bu kavramın yeniden canlanması 1990'lı yıllara dayanmaktadır⁵⁷.

Sivil Toplum örgütlerinin tabandan gelen popüler hareketlerin yerini aldığını öne sürenlerin yanı sıra bu örgütlerin kuruluşlarından bu yana emperyalist yapıda olduğu ve ruhban sınıfın rolüne benzer bir görev yürüttüğü görüşünü savunanlar da vardır.

1.2.1. Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi

Birçok siyasi düşünür sivil toplum kavramını 18. Yüzyıl Batı toplumunun bir arada nasıl yaşayabileceğinin anlamaya yönelik çözümlene aracı olarak kabul etmiştir. Batı toplumu için bu kadar önemli olan bu kavramın tarihsel gelişim süreci her toplumda farklı özelliklere sahip olmuştur. Ancak Batı toplumundaki sivil toplumun gelişim süreciyle ilgili bazı genellemelerin yapılmasına yardımcı olmuştur.⁵⁸

Bu çerçevede sivil toplumun gelişim sürecindeki ilk aşama, sivil toplumun devlet veya kamusalla bir bütün olmaktan kendisini kurtararak özerklik kazanması süreciyle ortaya çıkmıştır. İkinci aşamada toplumların devletlere karşı karar mekanizmasında özgürlüklerini kazanmasıdır. Üçüncü aşama ise bu özgürlük karşısında oluşan çatışmalara devletin eli ile müdahale edildiği aşamadır. Son aşamada ise, bir önceki aşamaya tepki olarak devletin zamanla toplumun özgürlüklerine müdahalesi artacağından sivil toplumların kurulma aşamasıdır.⁵⁹

Sivil toplumun genel olarak bu aşamaları geçirdiği kabul edilse dahi her toplumun bu aşamaları aynı süreç içerisinde geçirmesi söz konusu değildir. Aynı dönemlerde belirtilen sivil toplumun gelişim aşamalarındaki sıralamadan farklı bir gelişim gösteren toplumların bulunması, gelişim aşamalarının topluma

⁵⁷ YEĞEN ve diğerleri, age, 2010: s.14.

⁵⁸ AKPINAR, age, s.259.

⁵⁹ KALAYCI, age, s. 95.

göre farklılaşacağını göstermektedir. Bundan da öte aynı toplumda bulunan farklı grup ve kuruluşların farklı aşamaları savunduklarına bile şahit olunabilir. Örneğin; Türkiye’de sivil toplum kuruluşları dördüncü aşamayı savunurken devlet üçüncü aşamayı savunup ona göre siyaset geliştirmektedir⁶⁰.

1.2.1.1. Dünya’da Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi

Batıda ortaya çıkan toplumsal gelişmelerin doğu toplumlarında olmamasından dolayı, sivil toplumun batıdaki gelişim sürecinin doğu toplumlarında benzer bir süreç yaşaması beklenemez. Hindistan’da 1900’lü yıllarda sivil itaatsizlik kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu kavram, her türlü gayri ahlaki kanuna karşı direnmeyi ve direnişin, kanuna muhalefetin sivil yani şiddet dışı bir tarzda olmasına işaret eder. Sivil itaatsizlik batıdaki sivil hareketlerden hem köken hem de örgütlenme ve faaliyet bakımından oldukça farklı bir yapıya sahiptir⁶¹.

Eski Yunan’da şehrin gelişmesi ve vatandaşlık bilincinin oluşması sürecinde polislin var olması sivil toplum ve uygarlık süreci için bir gelişme olarak ortaya çıkarken bu gelişmelere Roma Hukuku ile tüzel kişilik kavramı eklenmiş ve kavram sivil toplum alanının gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır.⁶²

Sivil toplum kavramının siyasete girmesi ve siyaset sahnesine etkin bir görev üstlenmesi Avrupa Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Sanayi devrimi sonrasında ortaya burjuva sınıfı çıkmıştır. Bu sınıfın en önemli özelliği ekonomik yönden güçlü olmasıdır. Sivil toplum etrafındaki tartışmalar, 17. Yüzyılın sonlarıyla 18. Yüzyılın başlarına denk gelen geleneksel siyasal yapıdaki değişimlerin paralelinde ortaya çıkmıştır⁶³. Sivil toplum – politik toplum ayrımı

⁶⁰ Ali Yaşar SARIBAY. (2000). **Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz**, Alfa Yayınları, İstanbul. s.58

⁶¹ H. ARSLAN. (1999). "**Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş**". Ankara: Vadi Yayınları. s. 74

⁶² MARDİN, age, s. 27.

⁶³ Ömer ÇAHA. (2000). "**Aşkın Devletten Sivil Topluma**". İstanbul: Gendaş Kültür Yayını, s.23

siyasi düşünce tarihine kapitalizmin doğuşu ile birlikte, burjuva düşünürleri tarafından kazandırılmıştır.⁶⁴

1900'lü yılların başından itibaren Avrupa'da ortaya çıkan siyasal olaylar sivil toplum kuruluşlarının gelişimini ve yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu dönemde Rusya'da ortaya çıkan siyasi devrim ve sonrasında Avrupa'daki savaş ortamı birçok ülkede baskıcı rejimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında sosyalist ve faşist rejimlerin yönetiminde sivil topluma yaşama şansı vermeyen siyasal bir ortam ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sivil toplum kuruluşları ABD'de etkin bir şekilde faaliyet göstermişlerdir.

II. Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş Batı ülkelerinde ve ABD'de gerek iç politika gerekse dış politika kararlarının alınması ve uygulanması sürecinde sivil toplum kuruluşlarının etkin olduğu söylenebilir. İletişim araçlarındaki gelişmeler medyanın dünyada önemli bir güç haline gelmesi ülke yönetimlerinin politikaları üzerinde kamuoyu baskısının artmasına neden olmuştur. Kamuoyu baskısı kendisini temsili yönetimlerden katılımcı yönetimlere geçiş sürecinde daha belirgin bir şekilde hissettirmeye başlamıştır. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın çökmesi dünyada önemli bir değişimin başlamasına neden olmuştur. Özellikle Doğu Bloku ülkelerindeki uygarlaşma, demokratikleşme, devlet dışı baskı gruplarının ve çıkar örgütlerinin güçlenmesi, yeni açılımın önemli etkenleri olarak kabul edilmiştir⁶⁵.

1.2.1.2. Türkiye'de Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de sivil toplum kavramının kullanılışı, tarihsel kökeni ve gelişim süreci Batı toplumundan oldukça farklıdır. Sivil toplum kuruluşları Avrupa'nın ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yaşamına önemli bir katkı sunmasına karşın Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının ülkenin toplumsal yaşamına önemli

⁶⁴ SARIBAY, age, s. 59.

⁶⁵ Hasan Bülent KAHRAMAN. (2002). "Post Fenomenolijik Devlet Tasavvuru Hegelci ve Arendçî Kısıtlamalar ve Yeni Bir Sivil Toplum İnşa Olanağı", İstanbul: Doğu Batı Yayınları. s.47.

bir katkı sunduğu söylenemez.⁶⁶ Ancak, Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının gelişim sürecinin ortaya konması ülkenin demokratikleşme sürecine ışık tutacak bir güce sahip olduğu için bu kuruluşların tarihsel gelişiminden kısaca bahsedebiliriz:

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının tarihsel açıdan Cumhuriyet öncesi dönem ve Cumhuriyet dönemi ayrımı ile iki ayrı dönemde ele alınması birçok kolaylığı da beraberinde getirmiştir. Türkiye’de sivil toplumun kapsamının belirlenebilmesi için bu kuruluşların tarihsel gelişiminin ülkedeki hareketlerle ilişkilendirilerek ele alınması gerekmektedir⁶⁷.

Ayrıca ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının gelişim sürecinin açıkça ortaya konulabilmesi için, Türk siyasal yaşamında sınıfsal ilişkilerin iç içe girdiği iki karmaşık cephe çizgisinin çözülmesi gerekmektedir. Bunlardan biri, devletçi- seçkinci cephe; diğeri, geleneksel liberal cephedir. Bu iki sınıfsal cephe Türk siyasal hayatındaki pek çok olayın ve sürecin anlaşılmasında anahtar rol oynamıştır ve de oynamaktadır.⁶⁸

1.2.1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sivil Toplum Kuruluşları

Türk siyasi tarihi ve hayatında etkin rol oynayan kurumların Cumhuriyet öncesindeki gelişim süreçlerinin ele alınması toplumsal olayların ve gelişmelerin daha iyi kavranması için bir gerekliliktir. Bu nedenle Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları ile ilgili yapılan bir araştırmada öncelikle, altı yüz yıllık bir geçmişe sahip Osmanlı dönemindeki sivil toplum kuruluşlarının gelişim süreci ortaya konmaya çalışılmalıdır. Osmanlı – Türk siyasetinde etkin olan üç unsurdan söz edilebilir. Bu unsurlar; millet sistemi, loncalar ve din kurumudur. Gerileme döneminde bu unsurlara ayanlar da eklenebilir. İlk bakışta birer sivil toplum kaynağı olabilecek bu unsurlar geniş çaplı bir inceleme ile ele alındığında, devletle ilişkilerinde devleti önceleyen bir yaklaşım geliştirdikleri, kısacası hakim

⁶⁶ SARIBAY, 2001, a.g.e., 120.

⁶⁷ Halil İNALCIK. (1997). "**Tarihsel Bağlamda Sivil Toplum ve Tarikatlar**". Ankara: Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam. Vadi Yayıncılık, s. 74.

⁶⁸ KAHRAMAN age, s. 50.

yönetim yapısı içinde devletten özerkliklerini sağlayamadıkları için toplumsal unsurların Batı tarzı sivil topluma kaynaklık edemedikleri söylenebilir⁶⁹.

Osmanlı toplumunda sivil toplum batıdaki gibi tarihsel, toplumsal ve felsefi bir içeriğe sahip bir kavramla ifade edilmemiştir. Ancak Osmanlı toplumunda da sivil toplum işlevi gören bazı kurum ve kuruluşlardan söz edilebilir. Osmanlı toplumunda, sivil toplum kavramı, siyasi iktidar-devlet dışı alan olarak değil, askeri alanın dışı veya karşıtı olarak kullanılmıştır⁷⁰.

Sivil toplum kuruluşlarının sosyal alandaki faaliyetlerini sistematik bir şekilde yerine getiren vakıf sisteminden bahsedilebilir. Osmanlı'da din kurumunda sivil bir örgütlenmenin kaynağı olan tarikatlar sosyal alanda önemli işlevleri yerine getirmiştir. Osmanlı sosyal hayatının en önemli unsurlarından biri olan bu tarikatların VII. Yüzyılın sonlarından itibaren kurumsallaştığı gözlenmiştir⁷¹. Bu unsurlar, batı toplumlarında görülmeyen bir yapılanmaya sahip olduğu gibi sosyal alanda pek çok faaliyet alanında hizmet sunmuştur. Osmanlı'da sosyal alanda işlev gören sivil yapılanmalara siyasi alanda uzun bir süre rastlanmamıştır.

Türk siyasal yaşamında bireysel anlamda ilk sivil girişim örneği, Osmanlı'da 1847'de vatandaşların bireysel sorunlarını bir dilekçe ile hükümete iletmeleridir⁷². 1856 Kırım Savaşı sonrasında Osmanlı'da sivil örgütlenmelerin ilk örnekleri olarak kabul edilen dernekler kurulmuştur⁷³.

Islahat Fermanları ve onların arkasından gelen I. Meşrutiyet daha çok devlet memurluğundan yetişme birkaç kişinin çökmekte olan devleti kurtarmak için düşünebildiği ve genellikle batıdan aktardığı girişimlerden ibarettir⁷⁴. 1860'lı

⁶⁹Gülgün Erdoğan TOSUN. (2001). "**Demokratikleşme Perspektifinden Devlet – Sivil Toplum İlişkisi**", İstanbul: Alfa Yayınları, s.208-209.

⁷⁰Mehmet ALKAN. (1998). "**1856-1945 İstanbul'da Sivil Toplum Örgütlenmelerinin Gelişimi**" Der. A.N. YÜCEKÖK. Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 84.

⁷¹Niyazi BERKES. **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002: s.90

⁷²Ersin KALAYCIOĞLU. (1995). "**Tanzimat Modernleşme Arayışı ve Siyasal Değişme**". İstanbul: Der Yayınları, s. 33-40.

⁷³Aydın GÖNEL, Hasan ACILAR. (1998). "**Önde Gelen STK'lar**", İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Tarih Vakfı Yayını, s.3.

⁷⁴Mümtaz SOYSAL. (1986). "**100 Soruda Anayasa'nın Anlamı**". İstanbul: Gerçek Yayınevi, s.20.

yıllarda sivil toplum kuruluşları fiili olarak ortaya çıkmış ve varlıklarını sürdürmeye başlamıştır. Ancak bu konularda yasal düzenlemeler, II. Meşrutiyet ile birlikte yapılmaya başlanmıştır⁷⁵.

19. yüzyılda cemaat kültüründeki aşınmanın artmasıyla birlikte, bireyin toplumsal yapıda bir değer olarak görüldüğü bireyselleşme ve bireyselleşmenin daha da artmasına neden olan akılcı bir toplumsal gelişim sürecine girilmesi sağlanmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı ile siyasi partilerin kurulması 19. Yüzyılın sonlarına doğru özellikle yer altı örgütleri olarak ortaya çıkan ve gelişen siyasi derneklerle birlikte gönüllü bireysel siyasi davranışların sonucu olan siyasi gruplaşmaların ortaya çıkması Tanzimat'la oluşan değişimlerin temel sonuçları olmuştur. Tüm bu gelişmeler sivil toplumun oluşum ve gelişimini hazırlayan şartların, 19. Yüzyılın ortalarında oluşmaya başladığını göstermektedir. Ancak Osmanlı'da sivil toplumun gelişimi düzenli bir şekilde olmamıştır. 1876 Anayasası'ndaki tasarım bozukluklarından yararlanan II. Abdülhamit sivil toplumu denetim altında tutmuş ve geleneksel saltanat geleneğini yeniden yaşama geçirmiştir⁷⁶.

Tanzimat dönemi ile birlikte, bürokratlar padişah yerine devletin hizmetkarı olmaya başladı. Eski dönemin iki önemli gücü olan yeniçeriler ve ulema tasfiye edildiği için bürokrasiyi denetleyecek padişah dışında başka bir kuvvet kalmamıştır. Bu nedenle Tanzimat bürokratları, otoriter bir yönetim anlayışının temsilcisi oldular. Ayanlarla birlikte değerlendirildiğinde, imparatorlukta yaşanan iktidar parçalanmasından doğan boşluğun ayan ve bürokratlarca doldurulduğu söylenebilir⁷⁷. Osmanlı'da olağanüstü siyasi ve toplumsal bunalım ve belirsizlik dönemlerinin sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkması veya sayılarının artmasına katkı yaptığı görülmüştür.

Osmanlı-Rus, Balkan savaşları sürerken ve I. Dünya Savaşı sonrasında birçok sivil toplum kuruluşu ortaya çıkmış ve bu kuruluşların sayıları önemli bir artış göstermiştir. Ayrıca siyasi sistemde ortaya çıkan demokratik eğilimlerin

⁷⁵ ALKAN, 1998, a.g.e., s.49.

⁷⁶ KALAYCIOĞLU, 1997, a.g.e., s.115.

⁷⁷ TOSUN, 2001, a.g.e., s.135.

yoğunlaştığı dönemlerde de sivil toplum kuruluşlarının sayılarında artış görülmüştür⁷⁸.

1.2.1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de Osmanlı döneminden beri, siyasal düşünceyi şekillendiren keskin bir toplum devlet karşıtlığından söz edilebilir. Osmanlı’da devlet geleneği içerisinde çoğu zaman toplumun, “devlete karşı fesat”ın kaynağı olduğu düşüncesi hakim olmuştur. Bu düşüncenin Kurtuluş Savaşı ve sonrasında Cumhuriyet’in ilanı ile ortadan kaldırıldığı ileri sürülse de gerek tek partili siyasal hayatta ve gerekse çok partili siyasal hayatta toplum devlete karşı fesadın kaynağı olarak görülmeye devam etmiştir⁷⁹.

Türkiye Cumhuriyeti’nde devletin kontrolü dışında ortaya çıkan her türlü siyasi ve sosyal faaliyete şüpheyle yaklaşılmış ve bu faaliyetleri yürüten kişi, grup ve kuruluşlar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de cumhuriyetin kurulmasıyla başlayan süreç gelişmekte olan ülkelerde genellikle benimsenen kalkınma ve milli kimlik politikalarıyla benzer özellikler göstermiştir. Gelişmekte olan diğer ülkeler gibi Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında siyaseti ve yönetimi anlama konusunda kalkınma ideolojisi çok önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir. Tanımlanan ulusal bir kimlik etrafında toplumu yeniden yapılandırma politikaları ülkenin sömürge olmaktan kurtulmasının bir dürtüsü olarak kabul görmüştür. Aynı zamanda ulusal kimlik oluşturulması, modernleşme politikası çerçevesinde farklı etnik ve kültürel özelliklere sahip toplumlarda farklılıkları giderme ve benzerlikleri artırma ihtiyacından kaynaklanmıştır⁸⁰.

⁷⁸ ALKAN, 1998, a.g.e., s.113.

⁷⁹ ALKAN, 1998, a.g.e., s.113.

⁸⁰ Bilal ERYILMAZ. (2002). "**Bürokrasi ve Siyaset**". İstanbul: Alfa Yayınları, s.126.

1923 – 1946 Arası Sivil Toplum

Türkiye’de 29 Ekim 1923’te çoğunluğunu askerlerin oluşturduğu ulusalcı önderlik Cumhuriyet’i kurmuş ve yeni bir Türkiye ile yeni bir Türk oluşturma süreci başlatılmıştır⁸¹. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Türkiye’de anayasa arayışlarında en önemli duraklardan biri olarak kabul edilir. Sınıfsız, çatışmasız, dayanışmacı bir toplum modelini öngören bu ideoloji, sadece bu anayasa dönemini şekillendirmekle kalmamış, ülkede egemen olan paradigmayı da belirlemiştir⁸².

1926’da kabul edilen Medeni Kanun dernekler hakkında özgürlükçü ve demokratik hükümler getirmesine karşın, siyasal partiler için ayrı bir kanun olmadığından, Takrir-i Sükun ve Hıyanet-i Vataniye kanunlarının kısıtlayıcılığında 1938’e kadar dernekleşme oldukça gerilemiştir. Cumhuriyet dönemi ile ilk Cemiyetler Kanunu tek partili rejiminin ruhuna uygun olarak sınırlandırıcı bir örgütlenme ile hazırlanmıştır⁸³.

1933-1938 yılları arasında yapılan yasal düzenlemelerle sendikalaşma ve grev hakkına kesin yasaklar getirilmiştir⁸⁴. 1940’ların başında tamamen farklı bir politika sürecinin oluşmasını sağlamıştır. Bu dönemde Ticaret Bakanlığının kurulması devlet-özel sektör çekişmesini arttırmıştır. Özellikle bürokratik denetim mekanizmaları girişimci kesim üzerinde oldukça olumsuz bir etki yapmıştır⁸⁵.

Modern siyasetin en önemli kurumlarından biri olarak kabul edilen siyasi partilerin olmadığı 1923-1946 yılları arasında sivil toplumun diğer kuruluşlarının varlığından söz edilmesi çok zordur. 1942-1945 yılları arasında kamu görevlileri arasından iş dünyasına geçenlerin sayısında büyük artış olmuştur. Hatta bu

⁸¹ Ahmet FERÖZ. (1996). "**Demokrasi Sürecinde Türkiye**". İstanbul: Hil Yayınları, s.43.

⁸² N.Ahmet YÜCEKÖK. (1998). "**Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal Aşamaları ve Süreci**". İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s.29.

⁸³ ALKAN, 1998, a.g.e., 57.

⁸⁴ ALKAN, 1998, a.g.e., 126.

⁸⁵ Ayşe BUĞRA. (1997). "**Devlet ve İşadamları**", İstanbul: İletişim Yayınları. s.163-164.

kişiler için gerekirse İstiklal Mahkemeleri gibi bir mahkeme kurulmasını bile teklif etmişlerdir.

1946-1980 Dönemi Sivil Toplum

Çok partili yaşama geçiş sürecinin, ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkış sürecini de olumlu yönde etkilediği görülmüştür. 17 Ekim 1946'da İnsan Hakları Derneği kurulmuştur. Ülkenin siyasi ve bürokratik yapısının olumsuzluklarını en aza indirmek için, dernek azalığı ve müteşebbis heyeti başkanlığı görevlerine Fevzi Çakmak getirilmiştir. Dernek kurucuları daha sonra yaptıkları açıklamalarda, siyasi ve bürokratik kariyerinden faydalanmak için böyle bir uygulamaya gittiklerini belirtmişlerdir. 1947'de sendikalara grev yasağı ve siyaset yasağı olmasına rağmen kısıtlı da olsa örgütlenme hakkı verilmiştir⁸⁶.

1950'li yıllarda dernek sayısındaki artış ve onu destekleyen toplumsal hareketliliğe karşı, hem hukuksal hem de fiili olarak var olan ortamın parlamento dışından geleceklere karşı hoşgörülü olduğu söylenemez. Özellikle Cemiyetler Kanunu'ndaki sınırlamaların kaldırılması faaliyetlerinde yeni kurulan derneklere veya sendikalara bir muhalefet odağı olarak yaşama olanağını sağlamıştır⁸⁷.

1960 yılına gelindiğinde, 27 Mayıs askeri müdahalesi olmuştur. Bu darbe küçük rütbeli subaylarca yüksek komuta kademelerine karşı gerçekleştirilmiştir. Sendikalara grev hakkı verilmiş, sosyalistlerin siyasi parti kurmalarına ve toplumsal konularda eleştiriler yapmalarına izin verilmiştir. Bütün bu uygulamalar Türk toplumu için oldukça yeni sayılabilirdi. Bu serbestlik döneminde ortaya çıkan sol örgütlere karşı komünizmle mücadele adı altında oluşturulan derneklerin sayısı daha önceki döneme göre on beş kat artmıştır⁸⁸. 1961 yılından itibaren sendikal örgütlenmede önemli adımlar atılmıştır. Türk siyasi hayatında 1965 öncesi dönemde vakıf türü örgütlenmeleri sivil toplum

⁸⁶ Ahmet YEŞİL. (2001). "**Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**". Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, s.100.

⁸⁷ YÜCEKÖK, 1998, a.g.e., s.75.

⁸⁸ Ahmet YÜCEKÖK. (1971). "**Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo Ekonomik Tabanı**". Ankara: SBF Yayınları, s.151.

kuruluşu saymak oldukça güçtür. Çünkü vakıflar kişilerden çok mal ve parayı bir araya getirme amacı taşımaktaydılar.

Ancak, 1965 yılında yapılan değişiklikle vakıflar sivil toplum kuruluşu olma yolunda önemli adımlar atılmış ve 1980'li yıllardan itibaren fiili olarak sivil toplum kuruluşu gibi faaliyet göstermeye başlamışlardır⁸⁹.

1970'li yılların en önemli özelliği, geleneksel siyasi elit olan asker ve sivil bürokratla ikincil siyasi eliti oluşturan girişimcilerin pek çok konuda işbirliği yapabilmeleridir⁹⁰.

1980 yılında ordunun iktidarı ele almasıyla vesayetçi bürokratik değerler yeniden güç kazanmaya başlamıştır. 1980'lerde güçlü bir merkezi yönetim karşısında, türdeş olmayan, ilkel/ geleneksel bağlarla örgütlenmiş, sanayileşmeye çalışan ve çok hızlı bir biçimde nüfus artışı olan ve kentleşen bir toplumda; bu topluma uygun bir siyasi sistem bulunmamaktaydı⁹¹.

1980 Sonrası Dönem Sivil Toplum:

1980 sonrası hızlı nüfus artışı ve çarpık kentleşmenin ortaya çıkarttığı toplumsal ortamda sivil toplum kuruluşlarının sayısı önemli bir artış göstermesine rağmen, bu örgütler ortaya çıktıkları yerleşim merkezlerindeki yerel kültürü sahiplenmede iyi bir durumda değillerdir. Kamusal alanın oluşturulması ve korunması için yerel bir işbirliğinde faaliyet göstermek pek mümkün olmuyordu. Buna bağlı olarak kamusal alanı ilgilendiren ve kişisel olmayan örgütsel çabalarla yerel yaşam standardının yükseltilmesi çalışmalarına bu dönemde çok rastlanmamıştır⁹².

1980'lerde, kentsel gelişmeye bağlı olarak sivil örgütlenmelerde; dinsel, mezhepsel ve hemşehricilik bağları gibi birincil bağların temel alındığını bunun

⁸⁹Mehmet ALKAN. (1998). "Sivil Toplumun Kuruluşlarının Hukuksal Çerçevesi".Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s.61

⁹⁰ YÜCEKÖK. 1998, a.g.e., s.40

⁹¹ TOSUN, 2001, a.g.e., s.301

⁹² Aydın UĞUR. (1988). "Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK'lar". İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, s.82

sonucu olarak üyelerini belirli alanlara mahkum etme eğilimi taşıyan örgütlerin sayılarının arttığı görülmüştür.⁹³

Merkezi yönetimin tepkisinden çekinerek içe kapanan örgütler yerine, toplumsal sorumluluk ruhu taşıyan, toplumla bireyleri birbirinden ayıran değil, yakınlaştıran örgütlenmelerin yaygınlaşması demokratikleşme açısından gerekli iken bu türden sivil toplum kuruluşlarının kurulması ve bu kuruluşlara katılımında olumsuz sonuçların çıkmasında halkın çekingenliği ve bilgisizliği önemli bir rol oynamıştır. 1980'li yıllarda etnik ayrımcılık fobisi yüzünden birçok gönüllü kuruluş ve derneğe güvensizlik ve şüphe ile yaklaşılmıştır. 1990'ların ortalarından itibaren dinsel amaçlı örgütlenmeler de bu güvensizlik ve şüphenin kapsamı içerisine girmişlerdir⁹⁴.

Özellikle 2000'li yıllarda AB'ye giriş sürecinde temel hak ve özgürlükler çerçevesinde Anayasa'da gerekli değişikliklerin yapılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Anayasa değişikliği ile birlikte gerekli uyum yasalarının çıkartılması ve bu yasaların uygulanması çalışmaları önceki dönemlere göre önemli gelişmeler göstermiştir. AB'nin yetkili organları yanında Avrupa'da faaliyet gösteren birçok sivil toplum kuruluşu da Türkiye'deki gelişmeleri yakından izlemektedir. AB tarafından belirlenen kriterlerde Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının kurulma ve faaliyetleri konusunda olumlu gelişmeler olduğu gözlenmektedir. Ancak güçlü bir tarihi geçmişi olan seçkinci-bürokrat kesimin bu gelişim sürecini yavaşlattığı da gözden kaçmamaktadır.⁹⁵

1.3. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ

Uluslar arası sivil toplum örgütlerinin gelişim süreci 19. yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. Köleliğe karşı hareket ve kadın haklarının kazanılması konularında çok önemli roller oynayan sivil toplum örgütlerinin etkinlikleri ve

⁹³ ALKAN, age, s. 62.

⁹⁴ TOSUN, 2000, age, s. 323.

⁹⁵ YÜCEKÖK. 1998, age, s. 47.

etkisi Dünya Silahsızlanma Konferansında en üst düzeye ulaşmıştır. Ancak bugünkü anlamda “**sivil toplum kuruluşu**” kavramı ilk defa 1945 yılında Birleşmiş Milletler teşkilatının kuruluşu sırasında, Kuruluş Beyannamesinin 10. Bölümünün 71. maddesinde devlet ve üye ülkelere ait olmayan örgütlerin danışmanlık rolü ile ilgili tanımlamada kullanılmıştır.⁹⁶

1.3.1. STK'ların Dünyada ve Türkiye’de Sosyal ve Siyasal Alandaki Etkileri

20. yüzyılda büyük bir hız kazanan küreselleşme süreci ile ulus devletlerin birçok meseleyi kendi içlerinde çözebilmelerinin neredeyse imkansız olduğu bir döneme girilmiştir. Buna bağlı olarak bu süreçte özellikle küresel sivil toplum örgütleri ulus devletlerin etki alanının aşan meselelerin çözümünde yer alan başlıca aktörler olarak önem kazanmıştır. Dünya Ticaret Örgütü ciddi eleştiriler almaktadır. Bunun en büyük sebebi Dünya Ticaret Örgütünü büyük finansal aktörlere göre kararlar alıp ona göre hareket etmektedir. Sivil toplum örgütleri bu noktada sürdürülebilir kalkınma noktasında gelişme göstermektedir.⁹⁷

Savaş, çatışma, doğal afetler, açlık, kuraklık, çevre sorunları, bulaşıcı hastalıklar ve eğitim sorunları gibi dünyanın giderek artış gösteren ve çeşitlenen sorunları karşısında sivil insiyatiflerin çabaları tüm dünyada olduğu gibi bizim coğrafyamızda da gün geçtikçe artmaya devam etmektedir.⁹⁸

Sivil toplum örgütlerinin Türkiye’deki tarihsel sürecine bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu’nun Uluslar arası Cenevre Sözleşmesi’nde 5 Temmuz 1865’te taraf olarak yer aldığı ve 11 Haziran 1868 tarihinde “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti’ni kurduğu görülmektedir. Zamanla İmparatorluk genelinde yaygınlaşan ve “**Hilali Ahmer**” adını alan bu köklü kuruluş, İslam ülkelerinde modern anlamdaki ilk sivil toplum örgütü olma özelliğini taşımaktadır. Hilal-i Ahmer’in Şam, Amman, Bağdat, Mekke, Kahire

⁹⁶ UĞUR, age, s.83.

⁹⁷ YEŞİL, age, s. 108.

⁹⁸ TOSUN, 2000, age, s. 325.

gibi şubeleri, 20. yüzyılda bu kentlerin bulunduğu bölgelerin bağımsızlıklarını ilan etmesinin ardından o ülkelerin Kızılay Cemiyetleri olarak faaliyetlerini sürdürmüştür⁹⁹.

Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin toplumsal hayata yayılması uzun ve karmaşık bir süreci kapsamaktadır. Türkiye’de sivil toplum örgütünün temelleri gönüllük esasına dayanmaktaydı. Bu durum Osmanlı ve Selçuklu döneminde de aynıdır. Anadolu da oluşan sivil toplum örgütleri genelde iktidarla iç içe kaynamış durumdadır; bazı dönemlerde ise yönetimin eksiklerini kapatmaktadır. Günümüzde ki eğitim sağlık gibi bazı kurumlar Osmanlı döneminde kalma Vakıf anlayışından gelmektedir.¹⁰⁰

Vakıfların kurulması için Anadolu nüfus yapısı din ve etnik kimliklerin farklılıkları teşvikler vermeye yönlendirilmiştir. Osmanlı ve Selçukluda halk hizmetleri vakıf ile yönlendirilmektedir. Yardım geleneği (islam kaynaklı) ve vakıflar yerel hizmetleri yerine getirip merkezi sitemin eksik kaldıkları noktaları tamamlamaktadır. Toplumsal hizmetlerle birlikte alt yapı hizmetlerine de bakmaktadır. Osmanlı döneminde buna en iyi örnek medreselerdir. Medreseler devletten olarak gelişmektedir.¹⁰¹

Osmanlı döneminde ki bir başka sivil toplum örgütü de loncalardır. Loncalar bağımsız kuruluşlardır. Esnaf yönetimini kendi seçmektedir. Osmanlı döneminde ki sivil toplum örgüt süreci günümüze kadar siyasi toplumsal ekonomik sağlık eğitim sosyal alanda gelişmeler noktasında çok etkili olmuştur.¹⁰²

Türkiye’de sivil toplum son 15 yılda yaşanan bazı dönüm noktalarına bağlı olarak büyük değişim geçirmiştir. Örneğin 1996 yılında Habitat Konferansı’nın Türkiye’de gerçekleştirilmesi sivil toplumun dünya çapında artan

⁹⁹İsmail Hacıfettahoğlu. (2007), **Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer-TBMM’nin Teskilinden Sakarya Zaferi’ne Kadar icraat Raporu 23 Nisan 1920–1923 Eylül 1921**, Ankara: Türk Kızılayı Derneği Yay. s.347.

¹⁰⁰ ALKAN, age, s. 64.

¹⁰¹ YEŞİL, age, s. 110.

¹⁰² HACIFETTAHOĞLU, age, s. 348.

önemine dikkat çekmekle kalmamış, Türkiye’den yüzlerce sivil toplum kuruluşu ve diğer paydaşın küresel sivil toplum hareketine katılmasına, sosyal adalet ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında gündemlerini genişletmesine yol açmıştır. Bunu takiben 1999’da yaşanan Marmara depremi 20.000’den fazla insanın hayatını kaybetmesine neden olmuş ve bölgeyi büyük yıkıma uğratmıştır. Sivil toplum örgütleri bu dönemde halktan gerek gönüllü olarak katılım gerekse bağış yapma konularında oldukça büyük destek toplamış ve acil toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında devletten daha etkin olduklarını ortaya koymuştur¹⁰³.

Türkiye’de sivil toplum örgütleri açısından, en son ve belki de en önemli dönüm noktasının 2001’de ülkenin Avrupa Birliği’ne üyelik süreci çerçevesinde kabul edilen Kopenhag Kriterleri önemli reformları getirmiş, sivil toplumu özellikle hak ve özgürlükler çevresinde etkilemiştir. Söz konusu reformlar ülkede örgütlenme özgürlükleri ve medeni haklar üzerinde 1980’den beri süregelen kısıtlamaları büyük ölçüde kaldırmış ve sivil toplum faaliyetleri için daha elverişli bir alan oluşturulmasını sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde merkezi ve yerel düzlemde insan hakları ve sosyal politikalar gibi önemli konularda diyalogu teşvik eden yeni yasal düzenlemelere gidilmiştir¹⁰⁴.

Türkiye’deki dernek sayısı 80 bin civarındadır ve ortalama 900 kişiye bir dernek düşmektedir¹⁰⁵. Aynı zamanda Türkiye’de yaklaşık 4000-4500 civarında vakıf, bin civarında sendika ve bir o kadar da meslek kuruluşu bulunmaktadır. Ülkede mevcut sivil toplum örgü sayısı sadece 100.000 civarındadır. Ülkemizde en aktif sivil toplum kuruluşları vakıflardır.¹⁰⁶

Türkiye’de sivil toplum örgütleri bir çok alanda faaliyet göstermektedir. Başlıca faaliyet alanları; yoksulluğun giderilmesi, sağlık hizmeti, aile planlaması, çevre, camiler okular ,hastaneler vb faaliyetlerdir.

¹⁰³ TÜSEV, 2006: s. 53.

¹⁰⁴ TÜSEV, 2010: s. 2.

¹⁰⁵ Güngör AK. (2005). "Türkiye’nin AB’ne Katılım Sürecinin Sivil Toplum Kuruluşlarına etkileri ve katkıları". **II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi**, Çanakkale. s. 185.

¹⁰⁶ ALKAN, age, s. 67.

1.3.2. Türkiye'deki Sivil Toplum Örgütlerinin Sorunları

Sivil toplum örgütleri, araştırma ve bilişim çalışmalarını etkin bir şekilde sürdürebilmesi için uluslar arası kuruluşlar tarafından desteklenmektedir ancak bu kuruluşların sıkıntı çektiği konuların olduğu da bilinmektedir. Bu sıkıntıların başında bilgi, iletişim ve işbirliği ihtiyacı gelmektedir. Sivil toplum örgütlerinin ortak sorunlarını şöyle sıralayabiliriz¹⁰⁷:

Sivil toplum örgütleri daha çok kişilere bağlı olarak kurulmuş ve o kişilerin liderliğinde faaliyet göstermektedir.¹⁰⁸

- Sivil toplum örgütlerinin çoğunda "sivillik" ve "toplumsal savunu" bilinci ile isteği oluşmamıştır.
- Sivil toplum örgütlerinin çoğunda demokratik bir yönetim yapısı ve anlayışı gelişmemiştir.
- Sivil toplum örgütlerinin demokratik ve katılımcı bir toplumdaki yeri ve rolü henüz algılanamamıştır.
- Hem toplum içinde hem de sivil toplum örgütlerinin kendi bünyelerinde amaçları konusunda bir fikir birliği ve ilgi oluşmamıştır.
- Sivil toplum örgütlerinin son yıllarda çeşitlenmesine ve hareketliliğin hız kazanmasına karşın hala ortak bir yer kurulamamış; aynı alanda faaliyet gösterenlerin ortak sorunlarını ve deneyimlerini paylaşmasına ve bilgi alışverişi yapmasına yönelik iletişim henüz oluşmamıştır.
- Varolan sivil toplum örgütlerinde hala bir kurumsallaşma ve sürdürülebilirlik yaklaşımı eksikliği söz konusudur. Bu süreci gerçekleştirebilecek deneyim, uzmanlık, rehberlik, eğitim, basın-

¹⁰⁷ A. YILMAZ. (2003). "Sivil Toplum, Demokrasi ve Türkiye". **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 19.

¹⁰⁸ FERÖZ, age, s. 39.

iletişim, veritabanları ve ortak bilgi noktaları ile kurumsallaşma henüz yeterli düzeye gelememiştir.

- Sivil toplum örgütlerin faaliyetleri arasında eğitim süreçleri, yayınlar, web sayfaları ve çeşitli kurumlarca sağlanan destekler yer almaktadır ancak henüz stratejik bir yaklaşım geliştirilememiştir.
- Aktif sivil toplum örgütlerinin pek çoğunda tabandan gelen bir katılımın oluşmadığı görülmektedir.
- Toplumda “örgüt” sözcüğünün ve örgütlenmenin verdiği rahatsızlık nedeniyle bir direnç gözlenmektedir. Bu durum sivil toplum örgütlerine katılım kanallarını olumsuz etkilenmektedir.
- Sivil toplum örgütlerinde personel, ofis, donanım vb konularda kapasite eksikliği ileri düzeydedir.

Türkiye’deki sivil toplum örgütlerinin günümüzde karşılaştığı sorunların aşılması ve sivil toplum örgütlerinin geliştirilmesi için yapılması gereken çalışmalar şu şekilde incelenebilir¹⁰⁹:

- Bilgiye erişim kolaylaştırılmalıdır. Yerel yönetimlerin oluşturacakları kent bilgi sistemleri elektronik ortam yüzünden ulaşılabilir olmalıdır.
- Ülkede bilişim-bilgi toplumu olma yönündeki bilinç yaygınlaştırılmalıdır.
- Vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi ve örgütlenmenin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

¹⁰⁹ Nafiz GÜDER. (2004). "**Sivil Toplumcunun El Kitabı**", İstanbul: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 1. Baskı, s.260

1.4. TOPLUMDA STK'LARIN ÖNEMİ

Yeni dünya düzeni ile birlikte hızla yayılan demokratikleşme hareketleri, Sivil Toplum Örgütlenmesini de beraberinde taşıyarak, çağımız toplumlarında ilerlemenin öncüsü olma özelliğini kazanmıştır¹¹⁰.

Sivil Toplum Kuruluşları tüm dünyada hem hak ve özgürlüklerin hayata geçirilmesi için çalışmakta hem demokrasi için mücadele vermekte hem de katılımcı demokrasi taleplerini dile getirmek için çaba göstermektedir. Batı demokrasilerinde farklı zamanlarda aşama aşama yaşanan hak ve özgürlükleri elde etme ve katılımcı demokrasi mücadeleleri sonunda ele alınan sivil toplum oluşturma tartışmaları, ülkemizde olması gereken hızda gelişmemiştir.¹¹¹

Temelde bireylerin tek başına yapamadıklarını birlikte dayanışarak yapmaları düşüncesini içeren sivil toplumun kökeni Eski Yunan'a kadar gitse de güçlenmesi ve etkinliğinin artması modern toplumun ortaya çıkışıyla ilgilidir. Demokratikleşme hareketleri ile birlikte yükselen değerler olarak görülen hak ve özgürlükler, toplumun uygarlaşması veya başka bir ifade ile sivil toplumun demokrasi için vazgeçilmez bir unsur olduğu reddedilemez.¹¹²

Gelir dağılımı adaletsizliğinin yaşandığı dünyamızda, bu adaletsizliğin şiddet ve terörü beslemesinin önüne geçebilecek çarenin de sivil toplum örgütlenmesi olduğunun altını çizmek gerekir. Sivil toplum, bir yandan devlet, bürokrasi ve siyasi partilerden oluşan siyasi toplumdan, diğer yandan Pazar ilişkilerinin oluşturduğu ekonomik toplumdan ayrı olarak düşünölmeye başlamış ve toplumsal sorunlara çözümler bulmak için siyasal toplumu etkileme yüklenmiştir. Böylece toplum; siyasi, ekonomik ve sivil toplumlardan oluşması 3 boyutlu bir yapı olarak etkili olmuştur. Toplumun tüm kesimlerinde demokrasinin gelişimi için sivil toplumun önemi daha çok anlaşölmaya başlanmıştır.¹¹³

¹¹⁰ Köksal TOPTAN. (2012). "Sivil Toplum Örgütlerinin Siyaset ve Sosyal Hayattaki Yerleri" Toplumun Sivilleşmesinde STK'ların Önemi. **YOYAV Dergisi**, Yıl : 21 Sayı: 242.

¹¹¹ AK, age s. 145.

¹¹² GÜDER, age, s. 265.

¹¹³ TOPTAN, age, s. 9.

1.4.1. Sosyal ve Politik Yaşamda STK'lar

Tüm dünyada kabul görmüş genel hukuk ilkesi olarak sivil toplum, gönüllü katılım üzerine kurulmuştur.

Ülkemizde sivil toplum, toplumsal değişimin önemli bir alanı olarak güçlenirken, bu sivil toplumun iletişim ve müzakere alanının örgütsel yaşam ve kamusal alan olarak hareket etmesini sağlayan STK'ların da sayılarının giderek arttığını, çalışma yaşam içinde yaygınlaştığını göstermektedir¹¹⁴.

1.4.2. Sivil Toplum ve Sosyal Politika

İnsana hizmeti en temel değer kabul eden, köklü ve güçlü devlet geleneğimiz, bugün de sosyal devlet olma özelliği çerçevesinde; "İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın" anlayışı ile hizmet üretmektedir.¹¹⁵

Sivil toplum anlayışının, tarihsel kökenlerinde olan vakıf geleneği; insan hayatının her alanında doğumdan ölüme karşılık bulmuştur. Yaşayan her varlığın değerli olduğu felsefesi, dul ve yetim evleri, çocuk emzirme ve büyütme yuvalarının inşasının yanı sıra; kış aylarında kuşların beslenmesi, köpeklere ekmek dağıtılması, çevreye gelen leyleklere yiyecek temini için hizmet veren vakıfların tesisini sağlamıştır.¹¹⁶

Dünyada oluşan sosyal, ekonomik gelişmeler çerçevesinde sivil toplum anlayışı, geçmişten gelen vakıf geleneği ile artık daha kapsamlı bir boyut kazanmıştır. Sivil toplumun ve sosyal politikaların geniş kapsamlı alanı, farklı bakış açısı ile yeni bir yapılanmayı zorunlu hale getirmiştir.¹¹⁷

8 Haziran 2011 tarihinde 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığımız aileyi, çocukları, kadınları,

¹¹⁴ Turhan AYVAZ. (2012). "STK'ların Önemi. Sosyal ve Politik Yaşamda STK'lar". **YOYAV Dergisi**, Yıl: 21 Sayı: 242 Aralık. s.10.

¹¹⁵ GÜDER, age, s. 270.

¹¹⁶ AYVAZ, age, s. 10.

¹¹⁷ YÜCEKÖK. 1998, age, s. 75.

engelli ve yaşlıları, gazileri ve şehit yakınlarını kapsayan kapsamlı, bütüncül bir bakışla ele alınmasına ve hizmetlerin tek çatı altında birleştirilmesine fırsat sağlamıştır.¹¹⁸

Farklı alanlarda hizmet veren sivil toplum kuruluşları ile sürekli yürütülen karşılıklı dayanışma ve işbirliği Bakanlığımızın kurulduğu günden bugüne önemli mesafeler katetmemizi sağlamıştır. Mevzuat çalışmalarında; çocuk hakları, sokakta yaşayan veya çalıştırılan çocuklar, kadına yönelik, şiddetin önlenmesi, kadın hakları, engelli hakları, ulaşılabilirlik, yaşlılarımıza yönelik hizmetlerle ilgili konularda sivil toplum kuruluşları ile karşılıklı görüş alışverişinde bulunarak işbirliği ve güç birliği sağlanmaktadır.¹¹⁹

Sağlıklı, doğru ve etkin sosyal politikaların ancak katılımcı bir anlayışla ve hizmet sunulan insanlarla birlikte oluşturulabileceği düşüncesinden hareketle, bundan sonraki süreçte de sosyal politikaları katılımcı ve sivil toplumu önceleyen bakış açısı ile şekillendirmenin sürmesi önem taşımaktadır. Toplumun aynası olan sivil toplum, bugünü şekillendirirken aynı zamanda geleceğin politikalarında da ışık tutacaktır¹²⁰.

Birçok özelliği bulunan sivil toplum örgütlerinin önde gelen özelliklerinden biri de, siyasal partilerin demokrasi anlayışlarını pekiştirmesi, bilgiyi ve fikirleri toplumun geniş kesimlerine yaymasıdır. Bu sayede toplumu oluşturan bireylerin, kendi yönetimlerinde söz sahibi olmalarını sağlamaktadırlar. Vatandaş ile devlet arasında müzakerede, yine çoğunlukla sivil toplum örgütleri üzerinden sağlanabilmektedir. Günümüzde sivil toplum örgütlerinin modernleşmeyle birlikte, toplumsal yapıda daha fazla işlevsel bir hal aldığı gözlemlenmektedir. Farklı yapılanmalarla toplum içinde giderek yaygınlaşmaya başlayan sivil toplum örgütleri, ilgili oldukları alanlarda vatandaşların taleplerini dikkate alarak, bunlara çözüm yolları aramaktadırlar. Bu misyonu yerine getirirken, sadece

¹¹⁸GÜDER, age, s. 272.

¹¹⁹TOPTAN, age, s. 13.

¹²⁰Ahmet ZAHTEROĞULLARI. (2012). "STK'ların Önemi. Sosyal ve Politik Yaşamda STK'lar". **YOYAV Dergisi**, Yıl : 21 Sayı: 242 Aralık, s.15.

halkın ihtiyaçlarını tespit ve temin etmiyor, aynı zamanda gelecek için de yeni vizyonlar oluşturarak, yeni ufukların açılmasına katkı sağlamaktadırlar.¹²¹

Bir ülkede sivil toplum örgütlerinin gelişmişliği, bir yerde o toplumun gelişmişlik düzeyi için bir gösterge olarak ele alınabilir. Sivil toplum örgütlerinin tüm olumlu faydalarının yanı sıra bu açıdan da ele alındığında, bu örgütlerin desteklenmesindeki önem, açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çok geniş bir yelpazede hareket eden sivil toplum örgütlerinin korunması ve çalışmalarına destek ve kolaylık sağlayacak yasaların çıkarılması, modernleşme ve demokratikleşme yolunda topluma çok büyük katkılar sağlamaktadır. Sivil toplum örgütleri, devletle birey arasında bir köprü oluşturur.¹²²

Atatürk, demokratik devrimlerin bireysel hürriyetler konusuna dayanmakla birlikte, ağdaş demokratik devleti liberalizmi aşan halkı ve milli amaçlarla tanımlar. Artık özgürlüklere devlet karışmayacaktır. Ancak bu, bireysel hürriyetin mutlak olduğu anlamına gelmez. Atatürk, devamla “ **kişi özgürlüğünün milletin ortak çıkarlarının gerektirdiğinden fazla sınırlanamayacağını**” ve “**kişi özgürlüğünün derecesinin devlet faaliyetini zaafa düşürmemesi gerektiğini**” belirtir¹²³.

Atatürk'e göre, demokrasi esas olarak “siyasi”dir. Çünkü hedefi siyasi hürriyeti sağlamaktır. Yoksa demokrasi, bir toplumsal yardım veya bir iktisadi örgüt sistemi değildir. Devlet ortak çıkarı ve ilerlemeyi dřnr¹²⁴.

1.4.3. Sivil Toplum ve Sendikalar

Sivil toplumu kimi siyasal düşünürler kutsal sayılabilecek kadar önem atfedilen bir kavram veya kurum olarak görürken kimi düşünürlerin sivil toplumu

¹²¹ AYVAZ, age, s. 15.

¹²² TOPTAN, age, s. 13.

¹²³ Afet İNAN. (1978). "Atatürk'n Bütün Eserleri", c.23, s.46.

¹²⁴ Atatürk'n Bütün Eserleri. (2011). "Politik Toplum ve Sivil Toplum". s.218.

resmi ideolojilerin ve etkin siyasal elitlerin toplum tarafından içselleştirilmesini sağlama aracı olarak gördüklerine şahit olunmuştur¹²⁵.

Yöneten – yönetilen ilişkileri veya siyaset-toplum ilişkileri, niteliği ve biçimi ne olursa olsun tarih boyunca süregelmıştır. Sadece iki insanın bile bulunduğu her yerde bu toplumsal ilişki söz konusudur. Bugünkü kavramlarla ifade edecek olunursa; siyaset ve sivil toplum ilişkileri toplumsal hayatın “**olmazsa olmaz**” şartı olarak varlığını sürdürmektedir. Ülkemizde de dünyanın genel eksenine uygun olarak öne çıkan “**sivil toplum**” örgütlenmeleri, siyasetin görmezden gelemeyeceği, en önemli toplumsal dinamik olarak giderek yükselmektedir¹²⁶.

Demokrasinin “olmazsa olmaz” iki kurumu siyasi partiler ve sivil toplum örgütleridir. Bu kurumlar; daha fazla demokrasi, daha fazla özgürlük ve katılım, daha fazla refah talebi ve toplumsal barışı sürekli kılmak için örgütlenmiş kurumlardır. Ancak zamana zaman gözlemlenen bir pratik olarak söyleyebiliriz ki; anlam ve iddialarıyla işlevlerinin örtüşmediği kurumsal yapılar, zaman içinde güven bunalımıyla başlayıp, varlık nedenini ortadan kaldıran eylemleriyle bu toplumsal ilişki zincirini yerine getirmiş olurlar.¹²⁷

Katılımcılık ve özgürlük arayışı ile sosyal sorumluluk anlayışından referanslarını alan sivil toplum örgütleri, toplumsal ihtiyaçtan doğar ve ihtiyaçlar, örgütsel ilkeleri doğurur ve bu ilkeler bir eksene bürünür. Ülkemizin en büyük sivil toplum örgütleri olan Konfederasyon ve Sendikaların siyaset-sivil toplum ilişkilerindeki duruşları, tavırları ve alternatif üretme kapasiteleri ülkemizin siyasi-sosyal-ekonomik gelişmesine doğrudan katkı yapmaktadır. Ülkemizde sendikal örgütlenmenin küreselleşmenin hız kazandığı yıllardan bu yana yeni bir anlam,

¹²⁵ Ferzan BAYRAMOĞLU. (2000). "Türkiye’de Sivil Toplum Arayışları." İstanbul: Der Yayınları, s.29.

¹²⁶ Mahmut ARSLAN. (2012). "Sivil Toplum, Sendikalar ve Siyaset İlişkileri Üzerine...". **YOYAV Dergisi**, Yıl : 21 Sayı: 242 Aralık, s.26.

¹²⁷ İNAN age, s. 49.

ve işlev üstlendiği göz önüne alındığında, sendikalara ve siyaset kurumuna çok daha ciddi ihtiyaç ve sorumluluklar yüklenildiği ortaya çıkmaktadır.¹²⁸

Şu gerçeğin altını önemle çizmek gerekir: Sendikalar siyasetin alternatifi değildir. En canlı, hareket yeteneği yüksek, değer üretme kapasitesi, çözüm çeşitliliği ve eylem gücü yüksek sivil toplum örgütleri olan sendikaların siyasetle; siyasetin de sendikalarla olan ilişkilerinin doğru ve tutarlı bir çizgi takip etmesi kaçınılmazdır. Bu doğru ve tutarlı çizgi, sivil toplum örgütlerinin alternatif teklif ve çözümler üretme ve denetim güçleriyle ilgilidir.¹²⁹

Sendikalar; siyaseti denetleme gücü yüksek, bağımsızlığı kullanan, toplumsal tabanı olan sivil toplum örgütleridir. Kısaca, sivil toplum örgütleri “**teklim**”, siyaset ise “**karar**” mekanizmasıdır. Diğer bir tanımlama yapacak olursak: Toplumsal sorunları tespit ve çözüm için talep üreten sivil toplum örgütleri/sendikalar, “**talep**”lerini doğrudan siyasi mekanizmalarda takip etme, ısrar etme ve sonuçlandırmak için sivil baskı gruplarıdır. Böyle algılanmadığı ve kabul edilmediği takdirde sendikalarla siyasetin alanları birleşir¹³⁰.

Sendika-siyaset ilişkilerini doğru bir yere oturtmadan ilişkileri sağlıklı sürdürmek de mümkün değildir. Bu açıdan; sendikaların ve siyasi partilerin “**kendilerine özel**” değil, temsil ettikleri kitleye ve topluma “**özel**” talepleri ve duyarlılıkları olmalıdır.¹³¹

Bir diğer önemli fonksiyon da şudur: Siyasi kurumların da, sendikaların da değişen ve gelişen dünya ve Türkiye şartlarında “**farklılıklarıyla bir arada yaşama kültürü**”nün sağlıklı toplumsal dokuyu güçlendireceğine olan katkılarını incelemeleri gerekir. Dayatmacı bir yönlendirmeye “farklılıkları yok etmek” sonuçta, yerel toplumu yok etmeye yönelik sonuçlar doğurur. Farklılıkları

¹²⁸ ARSLAN, age, 27.

¹²⁹ BAYRAMOĞLU, age, s. 30.

¹³⁰ ARSLAN, age, s.27.

¹³¹ BAYRAMOĞLU, age, s. 30.

korumak ve geliştirmek hem siyasetin hem de sendikal hareketin sorumlulukları içindedir.¹³²

Demokratikleşme adımlarımızın daha da hızlanması, sivil toplumun güçlenmesi ve önlerindeki engellerin aşılmasında siyaset ve sendikaların birlikte hareket etmelerinin de altını çizmek gerekiyor. Bu birliktelik, siyasi karakteri baskın ıkmiş bir birleşme değil, fonksiyon farklılıkları içinde çözüm arayışlarına yönelme birlikteliğidir. Örgütlenme katsayımızın yüksekliği, farklılıklarla bir arada yaşama ile doğrudan ilişkilidir.¹³³

Sivil toplum örgütleri toplumsal sorunlar karşısında her an yeni çözümler, yeni damarlar üreten yapılarıyla ülkemizin geleceğini şekillendirecek en dinamik kurumlar olarak işlevselliklerini daha da geliştirmelidirler.

¹³² BAYRAMOğLU, age, s. 30.

¹³³ ARSLAN, s. 27.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YEREL YÖNETİMLER VE STK İLİŞKİSİ

2.1. YEREL YÖNETİMLER

Devlet bir siyasal organizasyondur. Amacı, belli bir toprak parçası üzerinde buna siyasal ya da ulusal sınırlar içinde de diyebiliriz. İnsanların ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamaktır. “Bu ortak ihtiyaçlara iç ve dış güvenlik, adalet, ülke düzeyinde toplumsal refah ve kalkınmanın sağlanması, sosyal güvenliğin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi gibi hususlar dahildir.”¹³⁴ Ülke yönetimleri görev ve sorumluluklarını merkezi ve yerel yönetim olmak üzere iki örgütlenme arasında paylaşmışlardır. Federe devletlerde merkezi yönetim daha güçlüdür.¹³⁵

Günümüzde kamu yönetimi daha fazla demokratikleşme çabasıdadır. Demokrasinin ulusal düzeyde gerçekleştirilebilmesi için öncelikle yerel demokrasinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yerel ve ulusal demokrasinin gerçekleşmesini sağlayacak en önemli aktörlerin ise, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler olduğu düşünülmektedir.

2.1.1. Yerel Yönetim

İnsanların topluca yaşama ihtiyaçları komşuluk ilişkilerini doğurmuştur. Topluluk olarak yaşama isteği birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Yaşanılan alanın büyüklüğü ve dağınıklığı toplumsal ihtiyaçların giderilmesidevletin en önemli görevi haline gelmiştir.

¹³⁴ www.kpss.com.tr (03.06.2014).

¹³⁵ M. YILDIZ. (1996), "Yerel Yönetimler ve Demokrasi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Ankara: Cilt 5, Sayı 4, s.5.

Örneğin 1982 Anayasası'nın 125. maddesinde idare, örgüt anlamında kullanılmışken¹³⁶, 126. maddesinde idare, idari etkinlik anlamında kullanılmıştır¹³⁷. 123. maddesinde ise idare kavramı hem örgütsel hem de işlevsel anlamda kullanılmıştır¹³⁸.

Genel olarak yönetim ya da idare denilince belli bir amaca ulaşmak için bireylerin işbirliği yapmaları, ortak hareket etmeleri anlamında kullanılmaktadır. Diğer bir ifade ile idare, amaca ulaşmak için kaynakların bir araya getirilmesinden eşgüdümün sağlanmasına kadar izlenecek yol ve yöntemleri içerir. Bu anlamda düşünüldüğünde idare (yönetim), hem kamu ve hem de özel kesimi içerir. Bu noktada, Kamu kesimi-Özel Kesim ayrımını sağlamak için kamu kesimindeki yönetim, "Kamu Yönetimi" olarak adlandırılmaktadır.¹³⁹

"Yerel Yönetimler belli bir alanda yaşayan toplulukların ortak ihtiyaçlarını gideren görev ve yetkilere sahip,bütçesi ve personeli olan karar organı halk tarafından seçilen kamu tüzel kişiliğidir." ¹⁴⁰

Günümüzde mahalli idareler, devletten ayrı bir tüzel kişiliğe ve kendilerine özgü gelir ve giderlere sahip olarak yerel halka yönelik hizmet sunumlarıyla ve demokrasinin yerel düzeyde gelişimine katkılarıyla her geçen gün önemlerini daha da artırmaktadırlar. Ülkeler göz önüne alındığında, yerel yönetimlerin yanında, ülkenin her köşesine kadar etkin bir biçimde yayılmış merkezi yönetim birimlerinin olduğu da görülebilir.Ulusal menfaati gözetir, toplumu iç ve dış tehlikelere karşı korur, savunur ve toplumu temsil eder. Ancak hemen her ülkede devletin dışında irili ufaklı bir takım idari birimler mevcuttur. Bu idari birimler yerel yönetim olarak adlandırılmaktadır. ¹⁴¹

¹³⁶ 1982 Anayasası, md. 125.

¹³⁷ 1982 Anayasası, md. 126.

¹³⁸ 1982 Anayasası, md. 123.

¹³⁹ H. AYDINLI, İbrahim, AKDENİZ; (2004), "Küreselleşme Sürecinde Yerel Yönetimlerde Ortaya Çıkan Yeni Eğilimler", "**Yerel Yönetimler Kongresi: Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Bildiriler Kitabı**", Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Ü.Biga İİBF, s. 202.

¹⁴⁰ www.kentakademisi.com (E: 02.06.2014).

¹⁴¹ YILDIZ, age, s. 7.

Yerel yönetimler ise yerel halkın ihtiyaçlarına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Merkezi idarenin yerel ihtiyaçlara yönelik faaliyetleri bizzat sunması mümkündür ancak, hangi yönetim sisteminde olursa olsun tarihi seyir içerisinde bu tür yerel hizmetlerin yerel yönetimlere bırakıldığı bilinen bir gerçektir.

Yerel yönetimlerin ortaya çıkışı hemen hemen merkezi idarelerin ortaya çıkışlarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Bilindiği kadarı ile devletler bir takım feodal yapıların yıkılması ile birlikte ortaya çıkmışlardır. Bugünkü anlamıyla yerel yönetimler, 19. yy. ortalarına doğru devlet içerisinde ayrı birer hukuki kişiliğe sahip olarak yer almaya başlamışlardır.¹⁴²

Yerel yönetim kavramını tanımlamadan önce, genel olarak yönetim (idare) kavramından neyin anlaşılması gerektiğini açıklamak gerekir. İdare ya da yönetim kavramı birden çok anlamı ihtiva etmektedir. İdare kavramı kimi kez idari faaliyet anlamında kullanılırken kimi kez idari örgüt anlamında kullanılmakta kimi kez de sevk ve idare etmek anlamında kullanılmaktadır. Bazen de idare bu anlamların bir kaçını aynı anda içerecek şekilde kullanılmaktadır¹⁴³.

Topluma sunulan hizmetlerin bir bölümü genel bir bölümü bölgesel niteliktedir. Toplumlarda yerel nitelikli hizmetler başta gelmektedir; bu ihtiyaçlar en etkin düzeyde karşılanmak zorunda kılınmıştır. Yerel yönetimin temel amaçları yerel ihtiyaçları daha iyi belirleyerek topluma daha başarılı sunumlar hazırlamasıdır.

Toplumun genel niteliklerini ilgilendiren ihtiyaçlar merkez yönetimi tarafından karşılanmaya çalışırken, yerel bazda ihtiyaçları ise yerel nitelikteki kuruluşlar tarafından karşılanmaya çalışılmaktadır. Ademi merkeziyetçilik ve merkeziyetçilik ilkesi gereği toplumsal ihtiyaçlar merkezi ve yerel yönetim kuruluşları tarafından karşılanmaktadır. Bir ülkede kamu hizmetlerini gerçekleştirmek bu iki sistemin üzerine kurulu bir yapı söz konusudur. Kamu

¹⁴² AYDINLI, AKDENİZ, age, s. 203.

¹⁴³ Yüksel, KOÇAK. (2007), "İdare Hukuku Ders Notları", Kars: **Yayınlanmamış Ders Notları**, s.2.

gücünün topluma yayılması yerinden yönetim ilkesine dayanmaktadır. Merkezi ve yerel yönetimler sistemi birbirinden ayrı düşünülemez iki sistem birbirine paralel olarak hareket eder. Bu iki sistemde görev ve yetki paylaşımlarında en önemli olan olgu ihtiyaçların en etkin düzeyde seçilmesi ve en fazla verini almaktır. Bu durumda yerel kuruluşlar daha etkin hale gelmeye başlamıştır. ¹⁴⁴

Yerel yönetimler günümüzde esnek ve değişimlere uyarlabilir yapıları elde etmeye başlamışlar ve farklılıklara fırsat veriyor olmaları; halkın ve sivil toplumun temsilini sağlama konusunda alternatif oluşturmaları ve ekonomik gelişmenin ve toplumsal üretimin esas unsurlarını oluşturmaları dolayısıyla daha fazla önem kazanmışlardır.

Yerel yönetimlerin, yerel demokrasinin gerçekleşmesinde de önemli rolleri bulunmaktadır. Bu bağlamda başlık altında demokrasinin gerçekleşmesinde önemli rolü olan yerel yönetimler ve yerel demokrasi konusu ele alınmaktadır. İngilizce'de "**local government**", Fransızca'da "**commune**" kavramları ile ifade edilen yerel yönetim kavramı ile bir yönetimin kendi görev alanına giren işlerinin yönetiminin bizzat kendisi tarafından üstlenildiği bir yönetim yapısı anlatılmaktadır. ¹⁴⁵

Dar anlamıyla fiziki unsuru ön plana çıkarılarak yapılan tanımlamada belli bir yere bağlı topluluklar olarak belirtilen yerel yönetimler, demokrasi vurgusunun ön plana çıkarılmasıyla yapılan bir başka tanımda kendi kendini yöneten topluluklar olarak adlandırılmaktadır. ¹⁴⁶

Yerel yönetimler, yerel halkın müşterek ihtiyaçlarını karşılamak ve refah seviyesini yükseltmek amacıyla yerel halkın yararları doğrultusunda hizmetler sunmak için kurulur. İnsan haklarını, çoğulcu ve katılımcı demokrasi anlayışını,

¹⁴⁴ YILDIZ, age, s. 3.

¹⁴⁵ KOÇAK, age, s. 4.

¹⁴⁶ S. SOYŞEKERCİ; (2004), "Yerel Yönetimlerde Kurum Kültürü (Örgütsel Müktesebat) Bileşenlerinin Tasarımı", **Yerel Yönetimler Kongresi: Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Bildiriler Kitabı**, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Ü.Biga İİBF, s.245.

şeffaflık ve açıklık ilkelerine dayalı bir yönetim yapısını öngören kamu tüzel kişiliğine sahip, özerk yönetimlerdir.¹⁴⁷

Yerel yönetimlerin temelinde demokrasi seçim ve temsil kavramları yatmaktadır. Yerel yönetimler merkezi yönetim dışında kurulan yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak amaçları gütmektedir. Karar organları halk tarafından seçilmektedir. Özerk Kamusal kuruluşlardır.

Diğer bir yerel yönetimler tanımlaması yerel ihtiyaçları karşılarken yürütme gücünün bazı kısmını merkezi yönetimlerle paylaşan yönetim mekanizmalarıdır.

Yerel yönetimler belli bir coğrafi alanda yaşayan yerel topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, karar organları yerel halk tarafından belirlenen, yasaların ortaya koyduğu görev ve yetkilere sahip özel geliri, bütçesi, personeli olan kamu tüzel kişileridir. Ayrı bir tüzel kişilikleri, mal varlıkları, kendilerine özgü gelir kaynakları bulunmaktadır.¹⁴⁸

Ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimle birlikte yaşam standartlarının yükseltilmesi amacıyla yeni çalışma alanları ortaya çıkmıştır. Göçgefiğinin yükselmesi, şehirleşme ve sanayileşmeyle birlikte merkezi ve yerel yönetim kuruluşlarının görevlerinde ve sunacakları hizmet noktasında artışa neden olmuştur. Toplumun etkilendiği ve etkilediği ekonomik sosyal yapılar yerel yönetimlerin sunacakları hizmet alanların artması noktasında etkili olmuştur. Kırsal kesimden şehirlere olan göçle birlikte topluma sunulan hizmetlerde sorunlar her geçen gün artmaktadır.¹⁴⁹

Yerel yönetimlerin başlıca görevleri;şehir içi ulaşım, eğitim ,yol bakım onarım,yaşlı bakımı ,sosyal faaliyetler, yerleşim ve konut hizmetleri,yolların bakım ve onarımı ,yol köprü ve benzeri düzenlemeler ,yerel asayişin sağlanması olmuştur.

¹⁴⁷ AYDINLI, AKDENİZ, age, s. 207.

¹⁴⁸ YILDIZ, age, s. 3.

¹⁴⁹ SOYŞEKERCİ, age, s. 247.

Buna göre birçok ihtiyacı karşılayan yerel yönetimlerin büyük yapılar olması zorunlu hale gelmiştir. Yerel yönetimler demokratik ve özerktirler. Görevleri ve uygulayacakları hizmetler anayasa ile düzenlenmektedir.

Yerel yönetimlerin özerkliği, kendi işlerini merkezin karışması olmadan kendi imkanları ölçüsünde yapabilmeleri, yerel halkın kendi yerel yöneticilerini seçebilmesini ifade eder. Yerel özerkliğin bir koşulu da yeterli mali kaynaklara sahip olabilmesidir¹⁵⁰.

Yerel yönetimler türleri açısından sınıflandırılabilir; genel amaçlı yerel yönetimler, yerel topluluğun yönetsel, yerel ihtiyaçlarını karşılamakla görevlidirler. Özel amaçlı yerel yönetimler belli kamu hizmetlerini yerinden görmekle sorumludur. Temsil ilkesine dayalı yerel yönetimler karar organları seçimle oluşur: belediyeler, temsil ilkesine dayanmayan yerel yönetimler organları atamayla oluşur¹⁵¹.

Yerel yönetimlerin ortaya çıkışı ve fonksiyonları itibariyle dayandıkları değerler vardır. Bunlar; özgürlük/özerklik yerel özerklik anlayışı ve merkezin yerel yönetimlerin işlerine karışmamasını anlatır. Katılım halkın yönetime gerçekten katılabildiği, en demokratik birimdir. Yönetişim kavramının temel unsurlarındandır. Yerel yönetimler, yerel ihtiyaç ve koşulları daha iyi bildiklerinden daha isabetli çözümler üretebilirler; merkezin bazı görevlerini üstlenerek merkezin yükünü hafifletirler; yerel halkın demokratik değerlerinin geliştirilmesinde okul görevi görürler; güçlü merkezileşme eğilimlerine karşı bir fren mekanizması işlevi görürler. Gücün merkezde değil farklı gruplar elinde paylaşılmasını sağlar; gücün aşırı kullanımı önlenir, istenen verim daha kolay sağlanır¹⁵².

Yerel yönetimlerin kuruluş amaçları, onların varoluş nedenlerini ortaya koymaktadır. Yerel yönetimler, kuruluşlarından günümüze kadar pek çok

¹⁵⁰ İ. TORTOP; (2006). "Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi", İstanbul: Amme İdaresi Dergisi, Cilt 16, Sayı:2, s.3.

¹⁵¹ TORTOP, a.g.e., s.4.

¹⁵² TORTOP, a.g.e., s.5.

süreçten geçmiş ve buna bağlı olarak da amaçları ve var olma gerekçeleri değişkenlik göstermiştir. Yerel yönetimlere ihtiyaç duyulmasının en önemli nedeni, merkezi yönetimin sakıncalarının artmış olmasıdır. Bunun yanı sıra kamusal mal ve hizmet arzının, tüketici tercihlerini yansıtması gerekliliği de yerel yönetimlerin kurulmasını gerektirmiştir. Halka en yakın birimler olarak yerel yönetimler, yerel halkın hizmet taleplerini en iyi tespit edebilecek, böylelikle de hizmetlerin halkın talepleri doğrultusunda sunulması, etkin kaynak tahsisini sağlayabilecek en önemli idarelerdir¹⁵³.

Yerel yönetimlerin en önemli varlık nedenleri arasında;

- -Yerel temsil ve katılım yoluyla aktif yurttaşlığı geliştirmek ve siyasal eğitim sağlamak,
- -Hesap verme sorumluluğunu geliştirerek daha etkili ve verimli hizmetler sunulmasını sağlamak,
- -Çoğulcu toplum yapısının ve yerel kimliğin oluşmasına yardımcı olmak,
- -Yönetimde insani boyutun gerçekleştirilmesini ve böylece yurttaşlara yerel düzeyde fırsatlar sunulmasını ve yeni demokratik ilgi alanlarının ortaya çıkmasını sağlamak yer almaktadır¹⁵⁴.

2.1.2. Yerel Yönetim Kurumları

Toplumlarda ve yerleşim birimlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak merkezi teşkilatla birlikte yerel örgütlenmelere de ihtiyaç vardır. Günümüz toplumlarında ihtiyaçları karşılayacak yerel birimlere yer verildiği görülmektedir. Bu süreçte yerel kurumlar bazen devletle birlikte bazen de devletten bağımsız ihtiyaçları karşılamaya yönelik hareket etmektedir.

¹⁵³ A. ULUSOY; (2005), "Sivil Toplum, Devlet ve Yerel Yönetimler" , **Türk İdare Dergisi**, Yıl:75, Sayı:441, İstanbul: s.7.

¹⁵⁴ İ. YILDIRIM. (2004), "**Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim**", İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, s.37.

Üniter devletlerde yerel yönetimler merkezi teşkilattan aldığı yetkilerle faaliyetlerle gerçekleştirmektedir. Merkezi yönetim verdiği yetkiyi her şekilde geri alabilir kaldırabilir değiştirebilir. Merkezi ve yerel teşkilatların yaptığı ikli hizmet hem ekonomik hem iktisat anlamındadır.¹⁵⁵

Demokratik toplumlarda ihtiyaçların en iyi şekilde tanımlanması ve karşılanması gerekmektedir bu anlamda merkezi ve yerel teşkilata büyük bir yük düşmektedir. Yerel yönetimler kamu yönetimi sisteminin bir bölümün kapsamaktadır.¹⁵⁶ Merkezi sistem, karma sistem veya adem-i merkezîyetçi sistemi benmsemiş sistemlerde yerel yönetimlerin görev ve özellikleri, farklı olarak dağılmıştı.

2.1.3. Mali Yapı

Kamu faaliyetleri merkez ve yerel yönetimler tarafından yönetilmesi önem ve önceliklerin belirlenmesinde sıkıntı oluşturmaktadır. Vergi sistemi etkin bir şekilde çalışmaz.

Buna bağlı olarak gelir kaynakları yerel ve merkez yönetimi arasında paylaşılması noktasında sıkıntılar oluşmaktadır. Merkez ve yerel kurumlar bütçe ihtiyaçlarını aynı kaynaklardan karşılamaktadır.

Yerel anlamda hizmetlerin gerçekleşmesi için ülke yönetiminin mali yapısını yerel yönetimlere bırakması gerekmektedir. Merkezi yönetim ve yerel yönetimler hizmetlerini gerçekleştirmek için gelirleri mali paylaşım adı verilen yöntemle paylaşmaktadır. Böylece hem giderler hemde aynı zamanda gelirler paylaşılarak ikili bir paylaşım gerçekleştirilmektedir.¹⁵⁷

¹⁵⁵ ULUSOY, age, s. 9.

¹⁵⁶ SOYŞEKERCİ, age, s. 247.

¹⁵⁷ YILDIRIM, age, s. 38.

2.1.4. İdari Denetim

Merkezi yönetimin yerel kuruluşlar üzerindeki idari ve mali konulardaki denetimlerine idari vesayet denir. Yerel kuruluşlardaki yetkiler ve kurallar kamu mekanizmasında etkinliği sağlayıcı şekilde olmaktadır.

Yerel yönetimlerin yönetim şeklinde ve faaliyet sınırında belirlenirken siyası ve ekonomik yapı etkilidir. Ancak yalnızca bunun etkisinden bahsetmek yanlış olmaktadır. Bununla birlikte etnik yapı, bölgesel özellik, tarihsel nedenlerde ekilidir. Dolaylı olarak yerel yönetimlere ne kadar fazla görev verilirse merkezi yönetiminde denetim yetkisi artmaktadır. Merkezi yönetim tüm ülke ekonomisinin sistematik gitmesini sağlarken yerel yönetimler ise bu doğrultuda bazı etkileri devretmeyi sağlamaktadır.¹⁵⁸

Yerel yönetimlerin başış yardım ve benzeri uygulamalar üzerinde merkezi yönetimin yerel yönetim kuruluşlarına müdahalesi gerekmektedir. Bunun nedeni merkezi ve yerel yönetimler faaliyetleri benzer niteliklerde sunmaya çalışmaktadır.¹⁵⁹

Yerel yönetimler dünyanın her yerinde farklı hizmetler sunmaktadır.ancak bazı temel ihtiyaçlar her ülkede aynı şekilde yapılmaktadır.

Aşağıda Tablo 1’de de görüldüğü gibi birçok ülkede yerel yönetimler aynı temel hizmetleri yerine getirmektedir.;

¹⁵⁸ TORTOP, age, s. 9.

¹⁵⁹ SOYŞEKERCİ, age, s. 251.

Tablo 1: Ükelere Göre Yerel Yönetimlerin Temel Hizmetleri

	ELEKTRİK	GAZ	TOPLU TAŞIMA	TEMİZLİK (ÇÖP)	SU VE KANALİZAS YON	ARAZİ PLANLAMA
Avusturya	+		+	+	+	+
Fransa			+	+	+	
Almanya	+	+	+	+	+	+
Yunanistan				+	+	
İtalya	+	+	+		+	
Hollanda	+	+	+		+	
Portekiz			+	+	+	
İspanya		+	+		+	
İsveç	+		+	+	+	+
İngiltere			+	+		

Kaynak: www.tesev.org.tr/assets/.../file/Yerel%20Yönetim%20Sistemleri.pdf

Tablo 2: Yerel Yönetimlerin Sayısı

YEREL YÖNETİM TÜRÜ	SAYISI
İL ÖZEL İDARESİ	81
BELEDİYE	3225
KÖY (04.07.2006 tarihi itibariyle)	34458
MAHALLE (04.07.2006 tarihi itibariyle)	17990
Mezra (04.07.2006 tarihi itibariyle)	47044

Kaynak: www.tesev.org.tr/assets/.../file/Yerel%20Yönetim%20Sistemleri.pdf

2.2. YEREL YÖNETİM ÇEŞİTLERİ

Yerel yönetimler gelir dağılımında eşitliği, mali kaynakların kullanımında etkin olduğu sürece merkezi yönetimlere destek olmaktadır.yerel yönetimlerin

yüklenmiş olduğu misyon her ülkede farklı olarak planlanmıştır. Sadece yerel koşullar değil ulusal geçmiş coğrafi özellikleri de etkili olmuştur. Bazı ülkelere sınırlı yetki ve sorumluluk verilirken(Fransa ,İtalya ;İngiltere); bazılarında da merkeze sınırlı yetki tanınmıştır(İngiltere).¹⁶⁰

Yerine getirmiş oldukları sosyal hizmetler nedeniyle gerek dünyada gerekse Türkiye’de yerel yönetimlerin toplum yaşantısı içindeki yeri ve önemi her geçen gün artmaktadır. Yerel yönetim, ulusal sınırlar içerisindeki değişik büyüklüklerdeki toplumlarda yaşayan insanların, ortak ve yerel nitelikteki gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan ve hukuk düzeni içerisinde oluşturulmuş olan anayasal kuruluştur.¹⁶¹

2.3. YEREL YÖNETİM ORGANLARI

3 tür yerel yönetim organı vardır;

- -İl özel idaresi,
- -Belediyeler,
- -Köy idaresi.

2.3.1. İl Özel İdare

Tüzel kişiliği olan yerinden yönetim birimidir. İl sınırları içinde yaşayan halkın yerel nitelikteki kamu hizmeti isteklerini yerine getirmekle görevli, taşınır ve taşınmaz malları, aynı gelir kaynakları ve kendi özel bütçesi olan bir

¹⁶⁰ TORTOP, age, s. 24.

¹⁶¹ SOYŞEKERCİ, age, s. 251.

kuruludur. İl özel idareleri, görevleri bakımından, merkezi idare ile belediye ve köyler arasında “**ara düzey**” niteliğine sahip idari birimlerdir¹⁶².

24.6.2004 tarihli, 5197 sayılı İl Özel İdaresi Kanun uygulamasında; ¹⁶³

- İl özel idaresi: İlin ve il sınırları içindeki halkın mahallî ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini,
- İl özel idaresinin organları: İl genel meclisini, il encümenini ve valiyi, ifade eder. Kanununun 6. maddesi il özel idaresinin görev ve sorumluluklarına yer vermiştir. Buna göre, il özel idaresi; kanunlarla başka bir kamu kurum ve kuruluşuna verilmeyen mahalli ortak nitelikteki her türlü görev ve hizmeti yapar, gerekli kararları alır, uygular ve denetler.

İl Özel İdaresi; kanunların öngördüğü belli ve ortak hizmetleri yürütmekle görevli, taşınır ve taşınmaz malları ile müstakil bütçesi ve karar organları bulunan, tüzel kişiliğe sahip kamu kuruluşudur. Türk demokrasisinin temel okulları sayılmakta, yapısı itibarıyla da kökleri yüzyıl öncesine uzanan vazgeçilmez bir idare şekli olarak bilinmektedir. Bu yönüyle de Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında yer verilmiştir. Başka bir tanıma göre İl Özel İdaresi; il mallarını ve gelirini, il menfaatine uygun olarak yöneten ve gözetten, kanunla belirli ve sınırlı özel görevleri olan bir tüzel kişiliktir. İl Özel İdaresi, yerel halkın il yönetimine katılmasının bir sonucudur. İl, yerel yönden yerinden yönetim kuruluşu olarak il özel idaresi adını alır¹⁶⁴.

¹⁶² Bilal, ERYILMAZ, (2012). "Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması", İstanbul: Umuttepe Yayınları. s.131.

¹⁶³ ERYILMAZ, age, s. 133.

¹⁶⁴ Erdoğan, DEDEOĞLU(1997). "İl Özel İdarelerinin Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu", İstanbul: Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Şubat, Cilt 2, s. 1.

2.3.2. Özel İdarenin

Mahalli bir idaredir. Bu idarenin karar organı il genel meclisi ile il daimi encümenidir. 5302 sayılı Kanunda, il özel yönetiminin görev ve yetkileri, mahalli ve müşterek nitelikte olmak kaydı ile (md.6) aşağıdaki şekilde yer almaktadır. ¹⁶⁵

- Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; ilin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde,
- İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, kültür, turizm, gençlik ve spor; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında yapmakla görevli ve yetkilidir¹⁶⁶.
- Kanunlarla verilen görev ve hizmetleri yerine getirebilmek için her türlü faaliyette bulunmak, gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri için kanunlarda belirtilen izin ve ruhsatları vermek ve denetlemek,
- Kanunların il özel idaresine verdiği yetki çerçevesinde yönetmelik çıkarmak, emir vermek, yasak koymak ve uygulamak,
- Vergi, resim ve harçlar dışında kalan ve miktarı yirmi beş milyar Türk Lirası'na kadar olan dava konusu uyuşmazlıkların anlaşmayla tasfiyesine karar vermek,
- Özel kanunları gereğince il özel idaresine ait vergi, resim ve harçların tarh, tahakkuk ve tahsilini yapmak,

¹⁶⁵ ERYILMAZ, age, s. 137.

¹⁶⁶ Belediye İl Özel Yönetimi, (2001), Ankara: s. 12.

- Belediye sınırları dışındaki gayri sıhhi müesseseler ile halka açık istirahat ve eğlence yerlerine ruhsat vermek ve denetlemektir¹⁶⁷.

2.4. YEREL YÖNETİMLERİN GÖREVLERİ

Yerel Yönetimlerin görevlerini şöyle sıralayabiliriz:¹⁶⁸

2.4.1. Eğitim ile ilgili görevleri;

- Okul öncesi eğitim ve eğitime muhtaç çocuklar için okul eğitim binası tesis etmek ve onun bakım onarımı ile ilgilenmek,
- Milli eğitim bakanlarının uygun gördüğü konularda meslek kursları açmak,
- Öğrenci yurtları yapmak ve yardıma muhtaç öğrencilerle ilgili kurumlar arası işbirliği yapmak,
- Toplum içinde kadının yerini kuvvetlendirme konusunda önlemler almak;

2.4.2. Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetlerle bağlı Görevleri

- Sağlık Bakanlığınca belirlenmiş olan kurallara uygun olarak bakımevi gündüz evi ,kreş, acil yardım servisi, yetiştirme yurdu, kadın ve çocuk sığınma evleri açmak,

¹⁶⁷ Yüksel, KOÇAK. (2008). "**Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler**", İstanbul: Orion Kitabevi, s.26-27.

¹⁶⁸ ERYILMAZ, age, s. 139.

- Aile planlaması ve ana-çocuk sağlığı hizmeti veren birimlerin arsa ve binalarını temin etmek, yapım, bakım, onarım, donatımlarını sağlamak, sağlık konusunda halkı eğitici faaliyetlerde bulunmak,
- Özel kanun hükümlerince belli olarak, ılıca, kaplıca ve termal tedavi merkezleri kurmak, işletmek, kurulmasına ve işletilmesine izin vermek,¹⁶⁹

2.4.3. Gençlik, Spor, Kültür ve Turizm Hizmetleriyle ilgili Görevleri

- Milli ve Yerel folklorun gelişmesini ve mahalli sanatçıları teşvik etmek, bunlarla ilgili eser ve dokümanları toplayıp arşivler oluşturmak, milli ve mahalli günlerin kutlanmasına yardımcı olmak,
- Kültür ve sanat merkezleri, kütüphaneler, okuma odaları ve benzeri yerler kurmak, yönetmek, tiyatro, opera, klasik müzik, klasik Türk Müziği ve diğer güzel sanatların tanıtımı, özendirilmesi ve ödüllendirilmesi gibi etkinliklerde bulunmak,
- Turizm bölge, alan ve merkezlerinin belirlenmesinde ve bu yerlerin imar planlarının hazırlanmasında görüş bildirmek,¹⁷⁰

2.5. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER

Türkiye'de belediye ve köy idareleri kapsamındaki yerel yönetimlerin, sosyal ve tarihsel olgu olarak ortaya çıktıkları söylenebilir. İnsanlar sınırlı bir coğrafyada, birlikte yaşamaktan kaynaklanan bir takım zorunlu hizmetlere gereksinim duymuşlardır. Zamanla bu hizmetlerin, bizzat hizmete ihtiyaç duyanların kendileri veya seçtikleri kişiler tarafından görülmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Nüfusun artması ve bazı diğer hizmetlerin zorunlu hale gelmesi

¹⁶⁹ ERYILMAZ, age, s. 147.

¹⁷⁰ ERYILMAZ, age, s. 150.

ile birlikte devlet tarafından bazı birimlerin kurulduğu ya da mevcut birimlere yönelik bazı düzenlemelerin yapıldığı anlaşılmaktadır¹⁷¹.

Yerel Yönetimlerin ortaya çıkışlarıyla ilgili olarak; bunların ya bir gelenekten kaynaklandıkları veya demokrasi açısından bir işlevleri olduğundan dolayı ortaya çıktıkları ifade edilmektedir¹⁷². Yine konuyla ilgili olarak yapılmış bir yorumda ise mahalli idarelerin yapılarının teknik-ekonomik bir analize göre tasarlanmadığı, tarihsel ve politik gelenekler ve koşullar sonucu var oldukları vurgulanmaktadır¹⁷³.

Türkiye’de yerel yönetim denilince Osmanlı İmparatorluğu dönemine değinmeden geçmek, Türkiye’de belediyeçilik tarihinin anlaşılmasını imkansız kılar. Türkiye’de, hem Merkezi ve hem de yerel anlamda Kamu Yönetiminin yapılanmasının Osmanlı’ya dayandığı bilinen bir gerçektir. Türkiye’de yerel yönetimler demokratik yaşamın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Anayasada yerel yönetimlere özel bir önem verilmiştir

Dar anlamda devlet, kamu tüzel kişilerinin yalnızca merkezi ve siyasal nitelikte olanlarını kapsar. Geniş anlamı ile devlet ise, örgütlü kamu gücünün bütününe ya da kamu tüzel kişilerinin hepsini içerir. Yerel yönetimler bu kapsam içine alınabilir¹⁷⁴.

Devlet olarak örgütlenmiş toplumlarda, toplumu oluşturan insanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde etkinliği ve verimliliği sağlamak için, “**merkezden**” ve “**yerinden**” yönetim biçimleri oluşturulmuştur. Bu yönetim biçimleri, ülkelerin kültürel, toplumsal, yönetsel, siyasal, tarihsel ve ekonomik koşullarına göre şekillenmektedir¹⁷⁵.

¹⁷¹ ERTAN, a.g.e., s.315.

¹⁷²Mümtaz, SOYSAL; (1994). "Büyük İstanbul’un Yönetim Yapısı Üzerine Düşünceler", **Büyük İstanbul Bölgesi Kent İşletmesi Sorunları Uluslar arası Seminerde Sunulan Tebliğ**, İstanbul: s.18.

¹⁷³Burhan, ŞENATALAR; (1991), **Desantralizasyon, Yorum**, Merkezi İdare İle Mahalli İdareler Arasındaki Mali İlişkiler, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını, s.229.

¹⁷⁴Acar, ÖRNEK; (1988), "**Kamu Yönetimi**", İstanbul: s.82-83.

¹⁷⁵Turan GENÇ; (1998), "**Kamu Yönetimi**", Ankara: Başkent Klişe Matbaacılık, s.98.

Merkezi yönetim; yasama, yürütme ve yargıya ilişkin tüm yetkilerin, başka bir ifadeyle kamu gücünün merkezi bir otoritede toplanması ve yönetsel hizmetlerin merkez ya da merkez hiyerarşisi içinde yer alan örgütlerce yürütülmesidir.

Yerel yönetimler, halka en yakın kuruluşlar olarak halkla ilişkilerini geliştirmek zorundadır. Bu çalışmaların sonucunda iki önemli aşamaya dikkat çekmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu aşamalar; ¹⁷⁶

- Olumlu politik ve idari iklim oluşturarak halk ile yerel ve merkezi yönetim arasında anlayış işbirliğini iyi niyeti ve halkın güvenini sağlamak,
- Yerel yönetimlerin halkın, hizmet beklentilerini de dikkate alarak yerel siyaseti biçimlendirmesine yerel katkıyı almaktır.

Yerel halkın, yönetimin eylem ve işlemleri hakkında bilgi sahibi olması, kararların nasıl ve kimler tarafından alındığını bilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, yerelin bilgilenme ile yönetime katılması ve kamu yararının varlığını denetleyebilmesi mümkündür. Aynı zamanda bu gelişmeler bir bakıma halkın yönetime ve aslında kendisi olan yerele sahip çıkmasını da kolaylaştıracaktır.¹⁷⁷

Ülkemizde, güçlü merkeziyetçi yönetim modeli, işlerini merkezde bireysel, kendi adına ya da grup menfaatlerini kollamak için çözmeye çalışan, bu nedenle de toplumla uzlaşamayan "**bürokratik toplum**" yapısı ortaya çıkarmıştır. Katılım mekanizmalarının doğru işletilmesi bu kurguyu değiştirebilecek bir özellik taşımaktadır.¹⁷⁸

Yerel yönetimlerde hizmet etkinliğinin sağlanması büyük ölçüde mali yapısıyla da yakından ilişkilidir. Yerelin mali yapısı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, yürürlükteki Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Belediye Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu dikkate alındığında, yönetimlere "**idari ve**

¹⁷⁶ SOYSAL, age, s.18.

¹⁷⁷ ÖRNEK, age, 89.

¹⁷⁸ GENÇ age, s. 98.

mali özerklik” ilkesinin öne çıktığı görülmektedir. Ancak, bir taraftan yerel yönetimler henüz yetkilerinin farkında değil iken, diğer taraftan da özellikle mali konularda sınırlı özerklik yetkisinden bahsedilebilir. Ancak yerel kaynakların, gelirlerin ve cezaların(çevre gibi) merkezi yönetime tamamen gitmesi ve küçük yüzdelerle geri dönmesi veya hiç dönmemesi kabul edilebilir değildir.¹⁷⁹

2.5.1. Genel Durum

Ülkemizin gelişmemesinde çeşitli engeller vardır bunlar ,ekonomik hayattaki merkezileşme devletleşmedir, sosyal hayattaki tıkanıklık ,siyasi hayattaipatronaj ilişkileridir.bu nedenle ülke içinde paronaj ilişkilerden vazgeçip daha demokratik ortak paydada üretilmiş projeler üretilmeli ve toplum yaşamına sunulmalıdır.¹⁸⁰

2.5.2. Toplumsal Katılım

Günümüzde idari hayatımız katı merkeziyetçi, yapı ile toplumsal yaşamı zorlamaktadır. Gereksiz bürokratik yapılanma ve belge süreci verimsizliği ve zaman israfına neden olmaktadır. Bu süreç vatandaşların ihtiyaçlarını çözüm karşılamamaktır. Bu nedenle toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak idari süreçlerde toplumun katılımına önem verilmesi gerekmektedir.¹⁸¹

2.5.3. Kurumsal Yapı

Merkeziyetçi yapı yerel anlamda halkın ihtiyaçlarını karşılamak noktasında yetersiz kalmaktadır. Merkeziyetçi yapı yerel yapılanmaya uzak olduğundan dolayı ihtiyaçları belirlerken rasyonel kararlar alamaz. Bu yüzden yönetim anlayışında tıkanmalar olmaktadır. Bu nedenlerden ötürü yerel yönetimler yerel sorunları anlayıp yerel ihtiyaçları karşılamakta daha aktiftir.

¹⁷⁹ SOYSAL, age, s.22.

¹⁸⁰ GENÇ age, s. 101.

¹⁸¹ GENÇ age, s. 101.

2.6. YEREL YÖNETİMLERDE BELEDİYELER

Belediye yönetimleri tarih itibariyle Tanzimat'a dayandırılabilir. Ancak Osmanlı döneminde belediyelerle ilgili olarak yeterince gelişimin olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu açıdan belediyeler ancak Cumhuriyet döneminde gelişim göstermiştir. Eski 1580 sayılı belediye kanununa göre Belediyeler, en son nüfus sayımına göre 2000'i geçen ve yerleşim birimleriyle nüfusuna bakılmaksızın il ve ilçe merkezlerinde kurulmaktaydı. Ülkemizde özellikle 1950'li yıllardan sonra belediye sayısında büyük artışlar olmuştur. Birçok yerleşim biriminde imece ve salmadan kurtulabilmek için, belediye gelirlerinin dağıtılması yöntemindeki uygulamadan faydalanmak üzere belediyeler kurulmuştur¹⁸².

2.6.1. Belediyelerin Kuruluş Süreci

Yerel yönetimler arasında, halka en yakın olanı, yaptıklarıyla yapmadıklarıyla en çok gündemde olanı belediyelerdir. Çünkü yaptıkları hizmetler halkın günlük yaşantısını yakından ilgilendirmektedir. Belediyelerin kuruluşu, görevleri ve gelirleri gibi niteliklerini belirten kendi kanunları bugün için iki adettir. Birisi, 1930 yılında çıkartılan 1580 sayılı Belediye Kanunu, diğeri de 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu'dur. 1984'ten bu yana, halka hizmet vermeye çalışan belediyelerin yönetim organlarını şöyle açıklayabiliriz.¹⁸³

2.6.2. Belediyelerde Yönetim Organları

Belediye tüzel kişiliğinin, belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanı olmak üzere üç organı bulunmaktadır. Bunlardan belediye meclisi ve

¹⁸² F. YAVUZ. (1962). "Belediyelerimizin Mali İdaresi Hakkında Anket Raporu". **S.B.F. İskan ve Şehircilik Enstitüsü**, Ankara. s.79.

¹⁸³ SOYSAL, age, s. 32.

belediye encümeni karar ve müzakere organı, belediye başkanı ise, yürütme organıdır.¹⁸⁴

2.6.3. Belediyelerin Karar Organları

Belediye meclisi, belediyenin temelini oluşturan ve belediyenin en üst ve en yetkili karar organı olan belediye meclisi, aldığı kararlarla tüm belediye yönetimini yönlendirmektedir.¹⁸⁵

Belediye meclisinin görev ve yetkileri BK'nun 18. maddesinde kısaca şu şekilde düzenlenmiştir: Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek, bütçede aktarma yapmak, borçlanmaya karar vermek, taşınmaz mal alımına, satımına, takasına, tahsisine, kiralanmasına karar vermek, ücret tarifelerini belirlemek, şartlı bağışları kabul etmek, ortaklıklar kurulmasına, belediye adına imtiyaz verilmesine, karar vermek gibi görev ve yetkileri bulunmaktadır.¹⁸⁶

Belediye encümeni, belediyenin karar ve yürütme organı olmasının yanı sıra danışma organı olarak da görev yapmaktadır. Belediye Başkanı 1963 yılından beri doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Başkan, belediye tüzel kişiliğini ve yürütme organının başıdır. Belediye tüzel kişiliğini temsil eder. Bütçeyi hazırlar. Genel yönetimle ilgili yasaların ve hükümet emirlerinin halka duyurulması gibi bir takım görevleri yerine getirir. Anayasanın 127. maddesinde başkanın görevden alınmasıyla ilgili düzenleme yer almaktadır.¹⁸⁷

2.7. BELEDİYELERİN GÖREVLERİ

Belediyelerin görevleri 1580 sayılı belediye kanununda sayma yoluyla belirtilmiştir. Bunların dışında zamanla başka kanunlarla da belediyelere bir takım görevlerin verildiği görülmektedir. Yine aynı kanunda, belediyelerin

¹⁸⁴ YAVUZ, age, s. 81.

¹⁸⁵ SOYSAL, age, s.22.

¹⁸⁶ ÖRNEK, age, s. 92.

¹⁸⁷ ÖRNEK, age, 92.

görevleri zorunlu görevler ve isteğe bağlı görevler olarak ayrılmaktaydı. Ancak paranın değerindeki değişim nedeniyle isteğe bağlı görevler de zamanla zorunlu görevler arasına girmiş durumdaydı¹⁸⁸.

Belediyelerin başlıca görevleri, fiziki mekanları düzenlemenin öncesinde, halkın yaşam kalitesini yükseltmek, kimsesiz, yoksul, engelli, yaşlı, kadın ve çocukları gözetmek, yersiz yurtsuzlara iş bulmak ve korumaktır. Diğer bir ifade ile belediyeler bir anlamda, sosyal iyileştirme görevlerini de üstlenmiş durumdadırlar. Belediyelerin faaliyetleri halkın günlük hayatını doğrudan etkiler. Bu nedenle sosyal hizmetler alanlarındaki çalışmaları, amacına ulaştıracak projelerin gerçekleştirilmesinde belediyeler önemli görevler üstlenmektedirler. Bu tanımda belediyeye düşen asli görevlerin dışında yapılan tüm sosyal yardımlar ve hizmetler sosyal belediyeçilik kavramında değerlendirilebilir¹⁸⁹. Sosyal belediyeçilik, sorunların kaynaklandığı noktadan çözümlenmesine ve halkın katılımı gerçekleştiği için birlik ve dayanışma ruhunun pekişmesine sebep olmasına dayanmaktadır. Bu sosyal fonksiyonlar gelişmiş ülkelerde gönüllü ve özel teşebbüslere, tarihi geleneğimizde ise vakıflara bırakılmıştır. Sivil Toplum Kuruluşlarının gelişmediği, devletin sosyo ekonomik fonksiyonlarını kaybettiği ülkelerde ise yerel yönetimlerin bu misyonu üstlenmeleri kaçınılmaz bir durumdur. Yerel hizmetlerde gönüllü katılımı, yöneticilerin tek başına değil, tamamen kurum olarak kampanyayı desteklemesi gerekir. Sosyal sorumluluk kampanyaları ise hem kurum imajında hem de sosyal sorun yada amacın çözüme kavuşmasında uzun vadeli bir değişim peşindedir¹⁹⁰.

2.7.1. Esenlik Görevleri

Belediyenin görevlerinin yerine getirilmesinde, kolluk Kuvveti olarak, bu işlerin tümünde Zabıta işlerini yürütmektir. Devlet, kanunlarda belirtilen yasakları

¹⁸⁸ Yüksel KOÇAK. (2008). "Yerel Yönetimler". Ankara: Orion Yayınları, s.66

¹⁸⁹ Ömer TORLAK. (2005), "Kar Amaçsız Kuruluşlar Olarak Yerel Yönetimlerde Ahlaki Sorumluluk", Kırıkkale: Kırıkkale Üniv. İİBF Dergisi, s.24.

¹⁹⁰ Yılmaz YAMAN. (2002), "Sosyal Sorumluluk Kampanyaları", İstanbul: EDAM Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Semineri.16 Kasım, s.6-7.

uygulamak için devlet otoritesinden kaynaklanan yaptırım gücünü kullanmak için, devlet kolluk güçleri oluşturmuştur. Şehremaneti İstanbul'da kendi kolluk gücünü kullanamayınca, II. Meşrutiyet'te belediye zabıtaları polise bağlanmıştır.¹⁹¹

2.7.2. Çevre Sağlığı Görevleri

Ana Belediye Kanunu, belediyelere çevre sağlığı içinde insan sağlığı ile de görevler vermiştir. Halkın bulunduğu yerlerin temizlenmesi ve düzenlenmesi, patlayıcı maddelerin güvenli yerlerde bulundurulmasının sağlanması, halkın ve çevrenin hijyenik koşullarda kalmasını temin etmek gibi görevler yüklemiştir. Ülkemizde çevre sağlığı kavramı, halk sağlığı içinde şimdiye kadar gelmiştir. Ancak, kentleşme ve bunun doğal sonucu olarak sanayileşme olguları çevre konusunu gündeme getirmiştir.¹⁹²

1980'li yıllardan sonra 09/08/1983 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunu çıkartılmış, bu kanunla daha çok çevre konusunda işlev yapacak kurum merkezde kurulmuştur. Belediyelerin çevre kanunu ile bir yükümlülüğü yoktur. (Büyükşehir Belediyeleri hariç). Ancak belediyelerin, kentin imar planlama işlevlerinden doğrudan sorumlu ve yetkili olması nedeniyle, sanayi, konut vb. kullanımlar planla belirlenirken, sanayi tesislerinin üretime geçme aşamasında ruhsatla bu tesislerin çevreye zarar vermeyecek şekilde, kontrol ederek çevre hizmetleri yapabilmektedirler¹⁹³.

2.7.3. Sağlık Görevleri

Sağlık hizmetleri denilince hem çevre sağlığı hem de insan sağlığına ilişkin görevler anlaşılmalıdır. 1580 sayılı Belediye Kanununun ve 1593 sayılı

¹⁹¹ İlber OLTAYLI. (1985). "Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği", İstanbul: Hilli Yayınevi, s.184.

¹⁹² KOÇAK, age, s. 67.

¹⁹³ Cumhur TEZSEN ve Ömer AĞAÇLI. (1995). "Türkiye'de Yerel Yönetim Sistemi İçinde Belediyeler". Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, s.113.

Hıfzıssıhha Kanunu, belediyelere sağlık işlevleri veren önemli kanunlardır. Bu kanunlarda sağlık hizmetleri, çevre sağlığı, tedavi hizmetleri, sosyal yardım biçiminde sınıflandırılmıştır. Belediyelerin çevre sağlığına ait görevleri, bulaşıcı hastalıklar ortaya çıktığında Sağlık Bakanlığı ile birlikte çalışmak, her türlü gıda maddelerinin satıldığı yerlerin denetimi, içme ve kullanma sularının denetimi, fabrikaları, imalathanelerin, sanayi tesislerinin çevreye yaptığı olumsuz etkilerin denetim altında tutulması, yolların temizlenmesi, parkların ve çocuk bahçelerinin temizlenmesi, ölülerin gömülmesi, gibi özetlenebilir¹⁹⁴.

2.7.4. Sosyal Yardım Görevleri

Belediye kanunu fakirlere, kimsesiz ve öksüzlere para, hekim, ilaç, yeme-içme, giyinme, barınma vb. ihtiyaçların giderilmesi için sosyal yardım görevlerini belediyelere vermiştir. Bugün ülkemizin içinde bulunduğu ortam ve koşullarda sosyal dayanışma ve yardımlaşma bilincinin oluşturulması gayet başarılı sonuçlar vermiştir. Bunların en güzel örneğini Sosyal Hizmetlerde görebilmekteyiz¹⁹⁵.

2.7.5. Ekonomik Görevler

Belediyelerin çok önemli ekonomik nitelikli işlevlerinden birisi de, o beldedeki üretim ve yatırım gücünü yönlendirmede, merkezi yönetimle bir köprü işlevi üstlenmesidir. Belediyelerin yapılacak yatırımları kendi kurumsal gücü ile yapmaları o beldeye yapacağı ekonomik etkiler ile bu yatırımları İller Bankası aracılığı ile yapılmasındaki etkiler ise kuşkusuz çok büyük farklılıklar ortaya çıkartacaktır. Sonuç da, belediyelerin kentsel ekonomiler yaratmadaki fonksiyonları her belde de büyük farklılıklar göstermektedir¹⁹⁶.

¹⁹⁴ TEZSEN ve AĞAÇLI, a.g.e., s.116-117.

¹⁹⁵ TEZSEN ve AĞAÇLI, a.g.e., s.120.

¹⁹⁶ TEZSEN ve AĞAÇLI, a.g.e., s.123-124.

2.7.6. Kentsel Planlama Görevleri

Her türlü inşaat ve onarım işlerinin kanun çerçevesinde, ruhsatlı, fen ve sanat kurallarına uygun yapımını sağlamak, ruhsatsız plansız inşaat yapımını önlemektir. İmar Kanunu ve Yönetmeliğine göre, kent planlarının hazırlanması, haritaların yapılması, 3194 sayılı İmar Kanununa göre düzenlenmiştir¹⁹⁷.

¹⁹⁷ TEZSEN ve AĞAÇLI, a.g.e., s.125.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Sivil toplumun bir çok tanımı bulunmaktadır. Her toplumda sivil toplum örgütleri farklı bir şekilde gelişmektedir. Ancak bazı kavramlar çerçevesinde gelişmektedir. Bu kavramlar; bağımsızlık dayanışma ,toplumsal bilinçlenme, katılım ,eğitim,sorumluluktur. ¹⁹⁸

Sivil toplum örgütlenmesi; devlet, hükümet ve bürokrasinin oluşturduğu yapılardan bağımsız olarak, toplumsal tabana dayalı birlikte (kolektif) girişim oluşturup kullanılabilen örgütlenmesidir. En önemli özelliği, sürekli yenilenebilen, dinamik ve her şarta adapte olabilecek hareket kabiliyetine sahip bulunmasıdır. Kendini yenileyemeyen, yeni durumlara yeni çözümler üretmeyen yapılanmalar kendilerini her ne kadar sivil toplum örgütü olarak nitelendirse de bu anlam ve işleve sahip değildirler. Ulusaldan evrensele yeni çok dinamik bir alanda toplumun/ toplumların devlet, hükümet, bürokrasi dışında kendi girişim ve örgütlenmesine *sivil toplum örgütleri* denir. ¹⁹⁹

Devletten yola çıkılarak sivil toplum kuruluşu tanımında Emre Kongar sivil toplum örgütünü devletin resmi yapısı dışında kalan, bireyin temel hak ve özgürlüklerine dayalı olan ve gerek bireylerin, gerek grupların toplum içindeki kimliklerini geliştirici fonksiyonlarını kolaylaştıran olarak tanımlar. Avrupada sivil toplum örgütleri farklı anlamlarda tanımlanmıştır. Aydınlanma çağına kadar siyasi örgüt olarak algılanmıştır. 12.yy sonra ise toprak sahipleri ve ticaretle uğraşan kişiler tarafından benimsenmeye başlanmıştır. ²⁰⁰

Sonuçta asiller ve şehirliler arasındaki anlaşma sonucunda şehirliler şehir özgürlüklerini elde etti. (asillerin şehir hayatına karışmamaları kendi askeri güçlerine sahip olmaları, kendi mahkemeleri v.b) Şahin Alpay, Tüses panelinde

¹⁹⁸ Bilal ERYILMAZ. (2002). "**Kamu Yönetimi**". İstanbul: Erkam Yayınları, s.5.

¹⁹⁹ Yahya EFE. (2012). "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları". Ankara: **YOYAV Dergisi**, s.44.

²⁰⁰ ERYILMAZ, Kamu... age, s. 6.

devlet sivil toplum ayrımına Şerif Mardin'in sivil toplum batı toplumlarının aşama olarak aldığı hatırlatarak gelişimi şöyle işaret eder. Batı toplumlarında orta sınıf (burjuva), şehir hayatına tanınan bu "sivil" özgürlükler temelinde gelişti. Aynı sivil özgürlükler, merkezi otoriteden bağımsız, özerk kurum ve örgütlenmelerin, "sivil toplumun" tarihsel temellerini oluşturmuştur.²⁰¹

3.1. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bireylerle örgütler, örgütlerle örgütler arasındaki ilişkilerin yoğunluğu artmıştır ve de artmaktadır. Bu ilişkiler örgütsel yapının bir unsuru ve toplumsal hayatın değişik bir görünümü olarak, belirli bir kayıt düzeni içinde işlemektedir²⁰².

"Sivil toplum ve onun örgütlenmiş yapısı olan sivil toplum kuruluşları, kar amacı taşımayan, belirli bir amaç doğrultusunda bir araya gelmiş insanlardan oluşan ve resmi kurumlardan bağımsız olarak çalışan kuruluşlardır. Bu kuruluşların en büyük özelliği, devletle bir çıkar birliğinin ya da herhangi bir ilişkisinin bulunmamasıdır. Sivil toplum kuruluşları; oda, sendika, vakıf ve dernek adı altında faaliyet gösterirler".²⁰³

"Sivil toplum kuruluşları dünyanın her yerinde, insanca ve insana yakışır bir yaşam sağlamak için çalışırlar. Politik, sosyal, kültürel ve çevresel amaçları doğrultusunda çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük ile alan ve de kar amacı gütmeyen bu kuruluşlar, gelirlerini bağışlar veya üyelik aidatları ile sağlarlar. Sivil toplum kuruluşları, bir ülkede demokrasiye yaptıkları katkının yanında sosyal alanda da önemli işlevler görmektedirler. Devletin yeterince nüfuz edemediği alanlarda faaliyet göstererek, devletin yanında yer alıp, devlet faaliyetlerinin etkinliğine katkı sağlarlar".²⁰⁴

²⁰¹ EFE, age, s. 46.

²⁰² ERYILMAZ age, s. 7.

²⁰³ besam.org.tr (E: 04.06.2014).

²⁰⁴ www.gebam.hacettepe.edu.tr(E: 04.06.2014).

Bazen hükümetin ve yerel yönetimlerin farklı karar almalarına veya toplum yararına olmayan kararlarını gözden geçirmeleri için baskı yaparak etkileyici birer güç unsuru olurlar. Yerel yönetimler yardıma ihtiyacı olan kimselere gıda sağlık eğitim gereksinimlerini karşılayarak sosyal hayatın düzenlenmesini sağlarlar.²⁰⁵

“Demokratikleşmenin önemli göstergelerinden sayılan sivil toplum kuruluşları, ülkemizde henüz olması gereken düzeyde etkin bir yapıya sahip değildirler. Sivil Toplum Kuruluşlarının bazıları, sorunlu yönetim yapıları ve yetersiz mali kaynakları nedeniyle düşük kurumsallaşma düzeyinde kalmaktadır. Çünkü kamu-sivil toplum kuruluşları işbirliği için gerekli mekanizmalar henüz oluşturulamamıştır. Büyük çoğunluk tarafından sivil toplumun politikalara etkisi sınırlı veya etkisiz olarak değerlendirilmektedir.”²⁰⁶

Sivil toplum kuruluşlarının ¾'ünün kamu ile iletişiminin olmadığı, ya da kamunun bazı sivil toplum kuruluşları ile gerek gördüğünde, geçici olarak iletişim kurduğu bilinmektedir. Sivil Toplum Kuruluşlarının yalnızca % 28'i uluslar arası bir federasyon ya da üst kuruluşa üyedir. Özel sektörün sivil toplum kuruluşlarına sürekli ve istikrarlı desteği için, vergi yasalarında gerekli düzenlemelerin yapılması gereklidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sına göre her Türk vatandaşı önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.²⁰⁷

“Toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesinin ürünü olarak kabul edilen dernekler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle devletin özendirilmesi ve önderliği altında kurulmuştur. Daha sonraları ekonomik alanda hareketliliğin artması, toplumsal ve kültürel alanda görülen gelişmeler sayesinde kişilerin gönüllü girişimleriyle kurulan dernekler ve üye sayılarında da önemli artışlar meydana gelmiştir.”²⁰⁸

²⁰⁵ ERYILMAZ age, s.10.

²⁰⁶ www.mardintime.com(E: 04.06.2014).

²⁰⁷ EFE, age, s. 50.

²⁰⁸ Submitted to Türkiye ve Orta Dogu Amme İdaresi Enstitüsü. (E: 05.06.2014).

Sivil toplum kuruluşları bizleri, bireyler olarak yaşam haklarımıza ve ülkemizin değerlerine sahip çıkmaya çağırıyorlar. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde bulunan Türkiye’de siyasal ve yönetsel kurum ve kuruluşların yapılanması gelişmiş Batı ülkeleri ile önemli farklılıklar göstermektedir. Türkiye’de kamu bürokrasisi ile sivil toplum örgütleri etkileşiminin merkez-çevre ilişkisi temelinde ele alınması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.²⁰⁹

Yabancı literatürde NGO’s (Non Governmental Organizations: Devlet Dışı Örgütler), NPO’S (Public Voluntary Organizations: Gönüllü Kamu Örgütleri) ve NPO’s (Non for Profit Organizations: Kar Amacı Gütmeyen Örgütler) olarak yer alan terimler ülkemizde sivil toplum kuruluşu; sivil toplum örgütleri ya da kar amacı gütmeyen kuruluş olarak kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından desteklenen ve Tarih Vakfı’nın üstelediği “Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Bankası Projesi” Türkiye’deki gönüllü örgütlenmenin profilini çıkartmaktadır. Bu çalışmaya göre Türkiye’de yaklaşık 60 bin sivil toplum kuruluşu vardır.²¹⁰

Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Merkezi’nde alınan bilgiye göre, Türkiye’de bulunan 60 bine yakın sivil toplum kuruluşunu şube ve temsilcilikleriyle birlikte 50 binden fazla demek, 5000 bin vakıf, 5000 bin oda, 5000 fazla tüketime yönelik kooperatif ve birlik, 35 yurttaş girişimi ve 50 kültür amaçlı ticari kuruluş oluşturmaktadır. Ayrıca çok sayıda kapsam dışı kuruluş yer almaktadır. Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının yüzde 21’i “mahalle ve köy”, yüzde 20’si “cami yaptırma”, yüzde 19’u “eğitim kurumları”, yüzde 14’ü “spor”, yüzde 2’si ise “av ve avcılık” alanında örgütlü gözükmektedir.²¹¹

“Gönüllülük” esasına dayanan kuruluşların yaklaşık yüzde 30’u İstanbul’da hizmet veriyor. İstanbul’u % 25’le, Ankara, % 11’le, İzmir izliyor. Bu kuruluşların % 21’nin merkezleri dışında şubeleri, % 14’ünün ise temsilcilik ya da irtibat bürosu bulunuyor. Üye sayıları göz önünde bulduğunda vakıfların yarısının yüzden fazla üye sayısı bulunuyor. Derneklerin yarısının üye sayısı

²⁰⁹ EFE, age, s.49.

²¹⁰ "Sivil Örgütlenmelerde Patlama", Hürriyet, 11 Ekim 1996.

²¹¹ EFE, age, s.50.

100-150 arasında değişiyor. 63 derneğin 25'ten az üyesi bulunurken, sadece 28 derneğin beş binden fazla üyesi var. Sivil toplum kuruluşlarında 127 bin gönüllü kişi aktif olarak alışıyor. Derneklerde 74 bin, vakıflarda 24 bin, sendikalarda 23 bin kişi görev alıyor. % 14'ü yerel, % 39'u il, % 11 ise bölgesel olan sivil toplum kuruluşlarının yüzde 40'ı ulusal, yüzde 1'i ise uluslar arası alanda faaliyet gösteriyor.²¹²

“Sayısal boyutlarla ele alındığında, Türkiye’de bulunan yaklaşık 5000 bin vakıf, 50.000 dernek ve 1200 sendika, kooperatif ve meslek odasının örgütlenme profilinin tahmini dağılımına gelince; bunların yüzde 53’ü dernek, yüzde 30’u vakıf, yüzde 8,i meslek odası, yüzde 5’i, sendika, yüzde 2’si kooperatif ve yüzde 2’si de yurttaş girişimleridir. Bu kuruluşların merkezlerinin yaklaşık dörtte üçü Ankara, İstanbul ve İzmir’dedir.²¹³

“Sivil toplum kuruluşlarının üçte ikisinin son on beş yılda kurulduğu gözlenmiştir. Örgüt tipi olarak da derneklerdeki büyüme dikkati çekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına ilişkin bir ilginç saptama da, kuruluşlarda çalışan insanların yaklaşık beş misli kadar katılımcıyı (Türkiye genelinde 130 bin dolayında kişiyi) eşitli projeler çerçevesinde gönüllü olarak harekete geçirebilme potansiyelleridir.”²¹⁴

Sivil toplum deyişinin Türkiye’de konuşulur olması 1980’li yılları karşılar. Bunda temel 2 nedenden bahsedilebilir²¹⁵:

1980’de askeri rejim kurulması ve

1982’de kabul edilen anayasadır.

Devletin toplum üzerinde baskı ve denetim kurması ve o zamanlarda askeri yönetimlerin Türk halkının hayatındaki aşinalığından dolayı da asker –

²¹² **Sivil Örgütlenmelerde Patlama**”, Hürriyet, 11 Ekim 1996.

²¹³ www.enistutuncu.nom.tr (E. 05.06.2014).

²¹⁴ www.enistutuncu.nom.tr (E. 05.06.2014).

²¹⁵ YOYAV Dergisi, age, s.44.

sivil kutuplaşmasından hareket alarak; sivil toplum, askerle ilgisi olmayan anlamında anılmaya başlanmıştır.

1980'li yıllar ve sonrasının Türkiye'sine bakarsak; sivil toplum daha sonraları bu katılımcı, demokratik, devletten bağımsız tanımlamayla özgür toplumla çağrışım yapmıştır. Daha da basit haliyle siyaset dışı toplum (otorite dışı) ancak otorite etkileme ve siyasal otoritenin dışında kendini üslendirebilecek toplum olarak kabul edilmiştir. Ekonomik ve sosyal koşulların güçlüğünden dolayı sivil toplum dayanışmasına ihtiyaç hissedilecek bir zemin Türkiye'de uzun süredir varlığını korumaktadır. 2003 Dünya Bankası raporuna göre ise Türkiye'nin yüzde 18'i yoksulluk sınırının altındadır.²¹⁶

"Dünya Bankasının 2000 yılı raporunda; Türkiye'de nüfusun % 2,4'ü mutlak yoksul ve % 18'i yoksulluk sınırının altındadır. Aynı raporda Türkiye'de yoksulluğu belirleyen en önemli faktör eğitimidir. Eğitim düştükçe yoksulluk riski artmaktadır. Ayrıca kadınlar, sosyal güvenlik şemsiyesi dışında olanlar, tarım kesiminde yaşayanlar ve kayıtsız iş gücü de diğer önemli faktörler olarak sayılmıştır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) Türkiye'de yoksulluk oranını yaklaşık % 8' olarak ifade etmektedir ki, bu oran Dünya Bankası Raporuna göre daha yüksektir. Öte yanda mutlak yoksulluk oranı kırdada % 25,4, kentte %21,7 gibi yüksek oranlarda ifade edilmiştir. Mutlak yoksullar içinde altı ve üstü yaştakilerin %95'i gibi okuma-yazma bilmemektedir. Çalışan kesimin yoksullar içindeki en yüksek payı ise % 50 ile ücretsiz aile işçilerince oluşturmaktadır.²¹⁷

Güngör Uras, "**kentlerde okumuşların yüzde 30'a yakınının işsiz olması; işsizliğin artması anlamına gelirken sosyal huzursuzluğu da getiriyor**" diyerek kentlerdeki işsizlere köşesinde dikkat çekiyor.²¹⁸

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) belirlemelerine göre 2003'te Türkiye'de sivil nüfus 69 milyon, işsizlik oranı ise yüzde 12,3. bu oranın Cumhuriyet

²¹⁶ ERYILMAZ, age, s. 137.

²¹⁷ Ümit, ONAT. (2003). "**Yoksulluk ve Sosyal Hizmet**", İstanbul: Deniz Feneri Yayınları, s.12- 13.

²¹⁸ Milliyet Ekonomi, 22 Ağustos 2002.

tarihinin en yüksek işsizlik oranı olduğu belirtiliyor. 69 milyondan, 15 yaş ve yukarı 48,5 milyon kişi var ama tamamı ev kadını, emekli, öğrenci olmasından dolayı çalışmıyor. Dolayısıyla sadece 23 milyon kişi Türkiye’de işgücüne dahildir. Ama 2,8 milyon kişi işsiz. Geriye kalan çalışan, çalışır gözüken 20 milyon kişinin ise yarısının hiçbir sosyal güvencesi yok. Sonuçta 69 milyon nüfustan maaşlı çalışan 10,3 ve 6,3 milyon kişinin kendi işi var. Eğitimli genç işsizlerin ise yüzde 27,9.²¹⁹

Türk- İş araştırmasına göre ise Türkiye’nin yüzde 12’si aç, yüzde 43’ü ise mutlak yoksul. Çünkü açlık sınırı 433 milyon, yoksulluk sınırında dört kişilik bir ailenin zorunlu gıda, kira, ulaşım, yakacak, giyim, eğitim, kültür gibi temel gereksinimleri için olan tutar 1 milyar 317 milyona çıktı. Kamuda ve özel sektörde yüzde 96’sının maaşı bu yoksulluk sınırının altında. Aynı evde çalışan 2-3 aile ferdinin gelirinin bir araya gelmesiyle ancak bu yoksulluk sınırı bir nebze aşılabiliyor.²²⁰ Geçim sıkıntısı Türkiye’nin uzun zamandır temel sorunların başında gelmektedir. Maddi imkanları kısıtlı olan ailelerin yeni umudu sivil toplum kuruluşları olmaya başlamıştır. Ülkemizdeki yoksullukla ilgili tabloyu İsmail Doğan rakamsal verilerle şu şekilde özetlemektedir:

“Yoksulluk Türkiye’nin önde gelen sosyolojik bir gerçeğidir. Türkiye’nin %40’ı yoksuldur. Bu durum Devlet İstatistik Enstitüsü’nün ülke nüfusunun %20’lik dilimler halinde gösteren verilerinden de izlemek mümkündür. Buna göre 67 milyon olan ülke nüfusunun her dilimi 13.4. milyondur. Bunların ulusal gelirden aldıkları pay ise şu şekilde ortaya çıkmaktadır”.²²¹

- **“En Yoksul Kesim:** Toplam nüfus içindeki oranı %20, milli gelirden aldıkları pay % 4.9
- **Az Yoksul Kesim:** Toplum nüfus içindeki oranı %20, milli gelirden aldıkları pay %8.6

²¹⁹ Güngör URAS. (2003). "Olayların İçinden", Milliyet, Gazetesi.

²²⁰ Türk – İş Araştırması, (2002) Vatan, Gazetesi.

²²¹ www.hazarsam.com (E: 05.06.2014).

- **Orta, Gelir Grubu-Orta Direk:** Toplum nüfusu içindeki oranı %20 milli gelirden aldıkları pay % 12.6.
- **Az Zenginler:** Toplam nüfus içindeki oranı %20 milli gelirden aldıkları pay %19.0
- **Çok Zenginler:** Toplam nüfus içindeki oranı %20, milli gelirden aldıkları pay % 54.9”

En yoksul ve en zengin kesimlerdeki kişi başına düşen milli gelir ortalaması ülkenin her iki uç arasındaki mesafenin derinliğini gayet açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Milli gelirin % 4.9 'unu paylaşan % 20'lik yoksul kesimde (2.1. milyon nüfus) kişi başına düşen ortalama gelir 530'dur. Buna karşılık en zengin % 20 nüfus milli gelirin %54.9' unu paylaştığına göre 1994 yılında 12.1. milyon en zengin 71.8. milyarı paylaşmış, her bir ortalama 5.932 düşmüş demektir. Bunun bir anlamı da şudur “ülkede yaratılan her yüz liranın elli beş lirası nüfusun sadece yüzde 20'sine gidiyor. Geride kalan 45 lirayı da geri kalan yüzde 80'ini paylaşıyor.”²²²

“Çalışan kesimin sivil toplum faaliyetlerine, yardım etkinliklerine gösterdikleri ilginin nedeni; işten çıkartmalar, hayat pahalılığı gibi gerçekler sonucunda beyaz yakalıların yoksul kesimlere ilgili daha geniş bir empatiyi yakalamış olmasında yatıyor. Ernst & Young'a bağlı, “insankaynaklari.com” sitesinde, Platin dergisiyle ortaklaşa oluşturulan ve 800 katılımcıya sorulan “gelecek için gönüllü müsünüz?” anketi, 2002'de uygulandı. Ankete katılanların yüzde 47'si kadın, yüzde 53'ü erkekti. Anketi cevaplayanlar, çalışan kesimi temsil ediyordu.”²²³

²²² YAMAN, Yıldız. (2002). "Sosyal Sorumluluk Kampanyaları", İstanbul: EDAM Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Semineri, 16 Kasım, s. 89.

²²³ www.hazarsam.com (E: 06.06.2014).

Sonuçlar incelendiğinde; ²²⁴

% 32 gönüllü çalışmalara vakit olmadığını söylüyor.

% 40 gönüllü çalışmalardan yeterli bilgisi olmadığını söylüyor.

% 22 gönüllü çalışmalara aktif olarak katıldığını söylüyor.

% 3 gönüllü çalışmalarla ilgilenmiyor.

% 5 gönüllü çalışmaların amacına ulaşmadığını söylemektedir. ²²⁵

Sivil toplum kuruluşları (STK) başlığı altında bu konuyu dernekler, vakıflar, sendikalar ve meslek kuruluşları olarak dört ana başlık altında incelemek uygun olacaktır.

3.1.1. Dernekler

2860 Sayılı Dernekler Kanunu'na göre kurulmuş olan sivil toplum örgütleridir. İş ve işlemleri açısından İçişleri Bakanlığının sorumluluğunda faaliyet göstermektedirler. ²²⁶

- Kurulan toplam dernek sayısı 235. 443,
- Kapanan dernek sayısı ise 142.943'tür.

Türkiye'de halen faal olarak bulunan dernek sayısı 27 Eylül 2012 tarihi itibariyle 92.500'dür. 2004 yılında toplam dernek üyesi sayısı 4.738.414'tür. 2011 yılında bu sayı 8.852.907 olmuştur. Bu derneklere üye olan;

- Kadın sayısı 1.606.739 (% 2,2)
- Erkek sayısı 7.246.168 (% 9,7)

²²⁴ "Sivil Toplum Kuruluşlar".(1999). **Platin Dergisi**, İstanbul: Sayı: 31, No: 167. Ekim.

²²⁵ www.hazarsam.com(E: 06.06.2014).

²²⁶ www.hazarsam.com(E: 06.06.2014).

- Fiilen aktif olan derneklerin;
- % 20'si İstanbul,
- % 9.61'i Ankara,
- % 5.48'i İzmir,
- % 4.0'ü Bursa,
- % 2.93'ü Kocaeli,
- % 2.56'sı Antalya,
- % 2.06'sı Adana,
- % 1.85'i de Samsun'da bulunmaktadır.

Toplam derneklerin % 52'si bu illerdedir. 92.500 dernekten 55.533'ü e-dernek kullanıcısıdır. Hemşeri derneklerinin % 59,1'i Marmara bölgesindedir. Kamu yararına çalışan dernek sayısı 405'tir. Adında izine tabi kelime (Türk-Türkiye gibi) kullanan dernek sayısı 435'tir. 2860 Sayılı Kanununun 6. maddesi uyarınca izinsiz yardım toplama yetkisi olan dernek sayısı 18'dir. 2012 yılında aktif olan 92.500 dernekten,²²⁷

- 15.933'ü Cami, Kur'an Kursu, kilise, havra,
- 15.664'ü Spor,
- 15.106'sı Yardımlaşma,
- 10.727'si Kalkınma,
- 9.305'i Mesleki Dayanışma,
- 6.680'i Toplumsal Hayat,

²²⁷ YAMAN, age, s.91.

- 4.235'i Dostluk,
- 4.025'i Kùltür Derneđidir.

Derneklerin; ²²⁸

- % 35,0'i Marmara,
- % 18,6'sı İç Anadolu,
- % 14'ü Ege,
- % 11,7'si Karadeniz,
- % 10,2'si Akdeniz,
- % 5,4'ü Doğu Anadolu,
- % 5,1'de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndedir.

Derneklerin amaçlarına göre dağılım payları şöyledir: ²²⁹

- Genel İnsani Hizmetler % 52,8
- Hemşeri Dernekleri % 16,9
- Gençlik Dernekleri % 7,4
- Çocuk Dernekleri % 4,9
- Engelli Dernekleri % 1,4
- Kadın Dernekleri % 1,0
- Yaşlı Dernekleri % 03

²²⁸ Recep DUMANLI. (2012). "Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlerine İlişkin Bir Değerlendirme". **YOYAV Dergisi**, Ankara: Yıl:21 Sayı: 242, s.41.

²²⁹ DUMANLI, age, s.41.

- Yoksulluk Dernekleri %0,9 Doğal Hayatı Koruma Dernekleri % 1.1.'dir.

Dernekler kanununa göre Türkiye'de işbirliğinde bulunan ve merkezleri yurtdışında olan dernekler²³⁰:

- Alman Kızılhaç İşbirliği- Kızılay Derneği ile,
- Uluslar arası Hilal İslam Komitesi- Kızılay Derneği ile işbirliği yapmaktadır.

Türkiye'de temsilcilik açan yabancı dernekler: ²³¹

- Konrad-Adenauer Derneği- Almanya
- Frederich-Ebert Derneği- Almanya
- Heinrich Böll Derneği- Almanya
- Uluslar arası Karayolu Taşımacılığı Birliği – İsviçre
- PRO Animale Derneği – Almanya
- Hygiene Akademi Derneği – Almanya
- Cojeb International Türkiye – Fransa
- Uluslar arası CISV Türkiye – İngiltere

Türkiye'de temsilcilik açan kar amacı gütmeyen yabancı dernekler²³²:

Uluslar arası Cumhuriyetler Enstitüsü (IRI) – İstanbul/ ABD Merkezlidir.

²³⁰ YOYAV Dergisi, (2012). Ankara: Yıl:21 Sayı: 242, s.41.

²³¹ YOYAV Dergisi, age, s.41.

²³² YOYAV Dergisi, age, s.42.

3.1.2. Vakıflar

“Türk milletinin sosyal hayatında önemli bir yer tutan vakıf kuruluşları, İslamiyet’in kabulü ile daha da gelişmiş, Osmanlı İmparatorluğu zamanında, bugün modern devletin üstlendiği pek çok görevi başarı ile yerine getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu ile birlikte vakıflar konusunda bir ayrıma gidilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Vakıflar, Medeni Kanun’un kabulünden önce ve sonra kurulan vakıflar olarak ikiye ayrılmıştır”.²³³

“**Mülhak Vakıflar:** Anayasaya uygun meclisçe atanacak yöneticilerle yönetilir. Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetimine tabidir.

Cemaat Vakıfları: Yönetim kurulu kararıyla mal edinebilirler ve malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilirler”.²³⁴

Kuruluş Amaçlarına Göre Vakıflar:

Yeni kurulan vakıfların 972’si sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfıdır. 43 adedi çevre koruma vakfı olup, 3.588’i de çok amaçlı vakıftır. Bir adet esnaf vakfı bulunmaktadır. Yeni kurulan vakıflardan 26’sı sandık vakfı, 62’si üniversite vakfı ve 105 adedi de personeline yardım etmeyi amaçlayan vakıftır.

Vakıfların birden çok amacı olabilmektedir. Burada en öne çıkan faaliyetleri dikkate alınarak 2009 yılı sonu itibariyle kuruluş amacı açısından bir sıralama yapıldığında sosyal yardım ve eğitim ön plana çıkmaktadır. Bu iki grup neredeyse % 46,0 oranına ulaşmaktadır. Bunları sağlık, kültür ve dini eğitim amaçlı vakıflar takip etmektedir.

Son yıllarda vakıf kurulması faaliyetlerinde bir hız görülmektedir. 2000 yılında 78 vakıf kurulmuş iken bu sayı 2001-2007 arasında 25-58 arasında değişmiş, 2008 ve sonrasında tırmanma (71-99) eğilimi görülmüştür.

²³³ www.namaz.gen.tr. (E: 06.06.2014).

²³⁴ www.namaz.gen.tr(E: 06.06.2014).

Bölgesel Dağılım: 2011 yılı verilerine göre vakıflarımızın 1.367'si Türkiye geneli düzeyinde, 1.306'sı ilçe düzeyinde ve 85'i de bölgesel düzeyde faaliyet göstermektedir.

Türkiye'de Şube Açan Yabancı Vakıflar: Turkish Cultural Foundation – Türk Kültür Vakfı – İstanbul/ABD Merkezli.

Türkiye'de Temsilcilik Açan Yabancı Vakıflar²³⁵:

- Açık Toplum Enstitüsü-Open Society Institute-/Liechtenstein merkezli
- Gençlere Yardım Vakfı-Youth Career Foundation/ABD merkezli
- Otoman Studies Foundation – Osmanlı Araştırmaları Vakfı / ABD merkezli
- Türkiye Yüksek Öğrenim Vakfı/ Hollanda merkezli
- Haydar Aliyev Vakfı/ Azerbaycan merkezli
- Hollanda Ticaret Tescil Merkezi Vakfı/ Hollanda merkezli.

3.1.3. Sendikalar

Sivil toplum örgütlerinden biri olan sendikalar çalışma hayatımızın vazgeçilmez unsurlarındandır. Türkiye'de işçi ve memur sendikaları geniş bir siyasi alanda faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda faaliyet gösteren²³⁶,

Memur Sendikaları :

- Bask- 10 sendika
- Birleşik Kamu İş – 6 sendika
- Haksen- 10 sendika
- Kesk – 11 sendika

²³⁵ YOYAV Dergisi, age, s. 43.

²³⁶ YOYAV Dergisi, age, s. 43.

- Memur-Sen – 11 sendika
- Türkiye Kamu Sen – 11 sendika
- Hürriyetçi Kamu Sen – 6 sendika
- Anadolu Kamu Sen – 3 sendika
- Bağımsız sendikalar – 7 sendika olmak üzere toplam 70 adettir.

İşçi Sendikaları : ²³⁷

- Türk- İş 35 sendika
- Disk- 25 sendika
- Hak-İş-12 sendika olmak üzere toplamda 72 adettir.

3.1.4. Meslek Kuruluşları

32 adet ana meslek kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar daha çok odalar şeklinde örgütlenmişlerdir. Toplumsal yarar önceliği olanlar bulunmakla birlikte üyelerine yarar sağlamak amacı daha ağır basan STÖ'lerdir. ²³⁸

3.1.5. Sivil Toplum Örgütleri

Dernekler ve vakıflar, kuruluş amaçlarına uygun olarak daha geniş halk kitlelerine ulaşma hedefine daha yakındırlar. İşçi sendikaları kendi alanlarında ekonomik, siyasi ve sosyal alan kazanmak için mücadele ederler. Vakıfların bir kısmı üniversite camiasında yoğunluk kazanırken, bir kısmı cemaat haklarını korumak üzere faaliyetlerini sürdürürler, diğer kısmı da daha çok dini inanç ağırlıklı hizmetlere yönelmişlerdir. Meslek kuruluşları ise biraz daha özeldir ve

²³⁷ BOLAY, age, 152.

²³⁸ YOYAV Dergisi, s. 45.

kendilerini ilgilendiren her alanda üye haklarını korumaya yönelik kazanımlar için çaba harcarlar. Gerek toplumsal amaçlar gerekse kendi mensuplarının çıkarları için olsun, STK'lar konumları itibariyle siyasi alanda manevra kabiliyetine sahip örgütlerdir. İster iktidar yanlısı ister muhalefet yanlısı olsun, ortak çıkar noktasında esnek ve oynak bir zemin üzerinde bulunsalar da zaman zaman zıt kutuplardaki STK'ların işbirliği yaptığı ve siyasi platformda güç birliğine gittikleri görülmektedir. Bu anlamda STK'lar, aynı zamanda birer sosyal, ekonomik ve siyasal boyutları olan gücün esas sahibidirler²³⁹.

3.2. TEMA VAKFI ve TÜSİAD Örneği

Resim 1: TEMA VAKFI ve TÜSİAD Örneği

“TÜSİAD kuruluş gerekçesine uygun olarak üyelerinin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak ve hükümetlere bunları aktarabilmek amacıyla 1970'lere kadar Türkiye ve dünya ekonomisi ile ilgili raporlar hazırlarken, 1979 yılında ilk kez Ecevit Hükümeti'ne karşı politik bir tavır alarak, siyasi vasıflı muhalefeti başlatmıştır”.²⁴⁰

1980'lerde kamuoyunun dikkatlerini çekmek istediği alanlarla ilgili raporlar hazırlamış ve kendi görüş açısına uygun kamuoyu oluşturma gayretine

²³⁹ YOYAV Dergisi, age, s. 43.

²⁴⁰ www.academia.edu/.../Sivil_toplum_kuruluslari_ve_turkiye_perspektifi(E: 06.06.2014).

girmiştir. 1987 yılında, uluslar arası kuruluşlarla işbirliğini geliştirmeye başlamıştır. Küreselleşme yoluyla güç birlikleri oluşturma gayretleri göstermeye başlamıştır. Bugün ise ekonomik alanda ortaya konulan modeli başarısız bulduğu gerekçesiyle, gündeme müdahale etmektedir²⁴¹.

Resim 2: TEMA VAKFI (TÜRKİYE EROZYONLA MÜCADELE VAKFI)

“TEMA 1992 yılında Karaca Artboretum’un kurucusu, BM Çevre Ödülü sahibi Hayrettin Karaca ve Tefken Holding kurucu ortaklarından Nihat Gökyiğit tarafından kurulmuştur”.²⁴²

İş dünyasından tanınmış simaların desteğini aldı

Zamanının Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in desteği ise bu etkiyi artırdı.²⁴³

Yönetimi Deneyimli Profesyonellere verdi.

TEMA gönüllü koordinasyonundan, pazarlama birimine kadar başlangıçtan bu yana profesyonellerle çalışmaktadır. Kurumun tepe yöneticileri bizzat iş dünyasından gelme profesyonellerdir.²⁴⁴

²⁴¹ YOYAV Dergisi, age, s.43.

²⁴² tezkoyu.com(E: 06.06.2014).

²⁴³ tezkoyu.com(E: 07.06.2014).

²⁴⁴ tezkoyu.com(E: 07.06.2014).

Köşe yazarlarının dikkatini çekti

TEMA yöneticileri uzunca bir zaman basını bizzat dolaşarak köşe yazarlarını ziyaret edip amaçlarını açıkladılar ve sorunun boyutlarını yüz yüze tartışma olanağı yarattılar. Bilgiler içeren basın kitleri ulaştırdılar.²⁴⁵

Net hedef gösterdi

“25 yılda 10 milyar ağaç dikme projesi” bittiğinde kişi başına yaklaşık 150 ağacımız olacak gibi hedefleri TEMA TÜRKİYE’DE erozyonu rakamlarla basın aracılığı ile halkın bilgisine taşıdı. Projelerini gerekli bütçeleri ile sergiledi.²⁴⁶

Bilgi verdi

TEMA Vakfı kamuoyuna sunduğu bilgiler sayesinde alanında birikişiliğe konumlandı. TEMA Vakfı sorunun acili yetini vurgulayıcı rakamlarla kamuoyuna bilgi yaydı. Sloganları da diğer kuruluşlardan daha iddialı idi “ Erozyon ile bilinçli mücadeleye kendini adayın başkan Hayrettin Karaca” gibi tabirler kullandı.²⁴⁷

Basını Verimli Şekilde Kullandı

Basının ve halkın ilgisini çekecek yöntemler kullandı. Maçlarda pankartlar taşıdı, futbolcular televizyondan mesajlar verdi. Fenerbahçe- Galatasaray derbisinde iki takımın futbolcuları sahaya ellerinde TEMA Vakfı’na ait pankartlarla çıktı. Tema basınla ortak projeler geliştirdi.

Uygun Basın Sözcüsü Kullanıldı

Kurucusu Hayrettin Karaca, Karaca Tekstil’in kurucusu olmasının yanı sıra konumunun getirdiği maddi tokluk görüntüsü ve tavırlarıyla ortaya koyduğu aksakallı bilge kişiliği ile basında ilgi gördü. TEMA gerek röportaj gerekse haberlerinde Hayrettin Karaca’nın tatlı sert uyarıcı üslubunu korudu.

²⁴⁵ tezkoyu.com(E: 07.06.2014).

²⁴⁶ www.tekzen.com.tr/Kurumsal/3/SosyalSorumluluk(E: 07.06.2014).

²⁴⁷ www.tekzen.com.tr/Kurumsal/3/SosyalSorumluluk(E: 07.06.2014).

Temanın üye sayısı 10 yılda 150 bin oldu. Hayrettin Karaca'nın "aksakallı, bilge kişiliği" onu öğütlerini tutulacak, söz dinlenecek bir kişilik haline kısa zamanda getirdi.

Büyük Firmalarla Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Başlattı

TEMA Vakfı yeni projelerle fon yarattı ve yeni gelir alanları oluşturdu. Örneğin Milliyet, Sabah gazetelerinde yayınlanan ilanlarla "Toprakla dayanışma için bir milyon fidan" kampanyasını başlattı. Turkcell faturalı hatlardan 3646'ya TEMA yazarak mesaj gönderenler 1 fidan bağış karşılığı 3 milyon ödemiş oldular. TEMA gelirin büyük bir bölümünü kendi adını taşıyan ürünlerle sağlıyor. Tema, ekolojik doğal tarım ürünlerini, kurutulmuş sebzeler, kurutulmuş meyveler, bakliyatlar, tema çayları ve ballarını büyük marketlerde bulmak mümkün. Ürünü alırken üstünde yazan, gelirin nerede kullanılacağı tarifleyen bilgiler tüketici tarafından sempati ve güvenle karşılanıyor.²⁴⁸

Ünlülerle Çalıştı

2001'de Zeki Alaysa ve Metin Akpınar'ın sözcülüğünü yaptığı ilan ve skeçlerle halkın toprak kaybı konusunda uyardı ve çarenin meşe olduğunu ifade etti. "Türkiye meşelensin, vatandaş neşelensin" başlıklı ilanlar "10 milyar Meşe" kampanyasının sloganı oldu. İsmail Acar 2004 baharda düzenlediği 50. kişisel sergisinin gelirini TEMA'ya bağışladı. İpek Tuzcuoğlu TEMA için kendi fotoğraflarından oluşan özel bir takvim çalışması hazırladı. Pabetland ile ortak proje çerçevesinde pek çok ünlü bir araya gelerek TEMA için yastıklar tasarladı ve satışa sunuldu.²⁴⁹

Bağışçıları Haberleriyle Motive etti

Tema'ya katkı sağlayan firmaların haberleri zaman zaman basında yer aldı. Bu haberlerde TEMA yetkililerin bağışçıları öven sözleri yer almaktaydı.

²⁴⁸ www.tekzen.com.tr/Kurumsal/3/SosyalSorumluluk(E: 07.06.2014).

²⁴⁹ www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=457(E: 07.06.2014).

Ses Getiren bir organizasyona İmza attı

TEMA'nın ağaç dikim hediye sertifikaları kısa zamanda pek çok kesim tarafından benimsendi.

Önemli bir kriz geçirmedi

Vakıf Başkanlığı ve sözcülüğü TEMA'nın simgesi olmuş Hayrettin Karaca'dan Nihat Gökyiğit'e geçtiği dönemde dahi herhangi bir sorun kamuoyuna yansıtılmadı.

PR ajansı ve Reklam Desteği aldı.

TEMA ilanları, basılı malzemeler için reklam ajansından destek görmektedir.

Düzenli ve Profesyonel Reklamlarla Basında Yer aldı

TEMA reklamları merak uyandırdı. Reklamlarında uyarıcı ve sert bir üslubu benimsedi. Mesajlar ülke ekonomisi için erozyonun nasıl bir tehdit oluşturduğu üzerinde kurgulanıyordu. Hatta " bu iş terörden daha tehlikeli" gibi söylemlere kadar gitti.

"Temel varlığımız ve gücümüz topraktır"

TEMA vakfı ilanlarında toplumu erozyon konusunda acilen eyleme çağıran metin ve görsel bütünlük var. Hatta ilanlarda savaşı anmaktan kaçınmayan bir üslup var. Bunu metinlerinde de görebiliriz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YEREL YÖNETİMLERİN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Sivil Toplum Kuruluşları toplumun bir ihtiyacına çare olmak, bilinçlendirmek gibi iddialı bir başlangıç ile yola çıkmaktadır. Maddi kaynaklar, yoktan var edilerek doğru yerlere yönlendirilmeli, manevi kaynaklar motive edilerek bir sonuç üretilebilir hale getirilmelidir. Gönüllü kuruluşlar çalışmalarını etki, değer yaratma ve süreklilik sağlama yönünde gerçekleştirmelidir. Bu çalışmamızda, gönüllü kuruluşlarının kurumsal kimlik dizaynına önem vermeli, topluma yansıttığı değerleri, toplumun aynası olarak kendilerini görmeleri gerekmektedir.²⁵⁰

Sivil Toplum Kuruluşları, günümüzde farklı bir anlamda tartışılması gereken oluşumlardır. Bu bağlamda ilkin, çoğulcu, katılımcı sivil toplum kurumları vs. gibi uygulamada nasıl şekilleneceği belli olmayan kuramsal tartışmalara farklı bir yaklaşım getirme durumundayız. Sivil toplum kuruluşları amaçları doğrultusunda, istedikleri bilgileri, yardım çağrılarını ulaştırabilmek için kamuoyunu etkilemek üzere çaba harcamak durumundadırlar.

Kamuoyunda belli bir değişiklik yapmak, ikna yaratmak kolay olmayabilir. Bu yüzden kamuoyunun ancak sistemli bir çalışma sonucu etkilenebileceği düşünülebilir. STK'lar, devlet yükünü hafifletilmesine ve istikrar potansiyeli olmayan toplulukların siyasi açıdan istikrarlaştırılmasına katkıda bulunuyorlar.

Çevre, sosyal, siyasi kültür, tüketim ve gelişme için yardım, iş birliği, en önemli STK alanlarını oluşturuyor.

²⁵⁰ FALAY, N. (1998). "Yerel Yönetim Giderlerine İlişkin Determinatlar". İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, s. 96.

Bu alanlardaki STK'ların örgütlenmelerine, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki devlet kurumsallaşmasının kötü bilançosu ve fazlaca özekçi, merkezi örgütlenmiş olmalarının sebep olduğu tespit edilmektedir. Bu tip ülkelerde otoriter devlet anlayışı ön planda tutulduğundan ve kurumlar daha çok merkezi yetkilerle donatıldığından, sivil toplumun gelişmesine ön ayak olacak yasal düzenlemeler yapılmamıştır.²⁵¹

Sözgelimi, yasaya dayalı örgütlenmenin tercih edildiği söylenen Türkiye gibi özekçi denetimli ülkelerde, toplumsal ve siyasi gelişmeler eşliğinde STK'ların oldukça siyasi etki ve mali ağırlık kazanmaları gerekmesine rağmen bu olumlu şartlardan faydalanılmamış, böylelikle bu ülkelerde hiçbir şekilde sivil örgütlenme açısından yeni bir örgütlenme modeli ortaya koyulamamıştır. Türkiye gibi ülkeler de, gönüllü ve yaptırım gücü olan kuruluşlar dışında, devlet ile STK arasında kayda değer ilişkiler gözlenmemektedir. Ancak toplumsal muhalefetin yükseldiği ve gayri meşru baskı yöntemlerinin tıkanıdığı dönemlerde ya da şartların ivedilikle başka bir “erk”e iktidarın terk edilmesi gerektirdiği durumlarda devlet ile STK'lar arasında bir takım göre görüşmelerin – ilişkilerin olduğu söylenebilir. Ekonomik ve Sosyal Konsey gibi, görünüşte neo-korporatist bir danışma – uygulama tipinde ilişkiler söz konusu olsa dahi, uygulamadaki sonuçlar itibariyle bu oluşumlar tartışma götürür niteliktedir. Bu açıklamadan sonra, STK'ların oluşumuna ve varlığına ilişkin birkaç önemli yaklaşım aşağıdaki gibi şöyle sıralanabilir:²⁵²

- STK'ların piyasa kuruluşlarının aksine, talep edenlerin ve ihtiyaçlarına cevap verici kalitede, yüksek olmayan işlem tutarlarıyla tüketim, dağıtım ve üretim kooperatifleri yoluyla malları servis ve ürün olarak sundukları kabul ediliyorlar. Tipik olarak bu gibi bilgi asimetrikleri oluşturan mallar ve hizmetler kazanç yönelimli olmayan organizasyonlar tarafından daha fazla arz kazanç yönelimli olmayan organizasyonlar tarafından daha fazla

²⁵¹ Ümit ONAT. (2003). “**Yoksulluk ve Sosyal Hizmet**”, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları, Yoksulluk Sempozyumu, cilt 2, s. 73.

²⁵² FALAY, age, s. 98.

arz kazanç yönelimli olmayan organizasyonlar tarafından daha fazla arz ediliyorlar; örneğin sağlık açısından bakıldığında çocuk eğitimi ve yaşlılar bakımı alanında olduğu gibi.

- En çok gündemde olan ise, devlet kuruluşlarına karşı STK'ların oluşturduğudur. Buna göre, politikacılar yeniden seçim şanslarını azamileştirmek istiyorlar, böylelikle kamusal ve yarı kamusal mallara arzı ortalama seçmenin ihtiyacına doğrultma ve öznel talepleri daha az dikkate alma eğilimindedirler. STK'lar, buna göre, siyasilerin görevlendirdiği memurların davranışlarından oluşuyor ve kamusal ve yarı kamusal mallarda giderilemeyen taleplere tepki gösteriyorlar. Burada kamu kuruluşlarının yozlaşma eğilimi gündeme geliyor ve bu durumda STK'ların ve yurttaşın tepkisi gündeme geliyor.
- Belirli kamusal alanlarda arz edilene talebin yüksekliği (örneğin eğitim alanı) ve belirli bir dünya görüşüne sahip işletmeler (örneğin dini ve siyasi işletmeler) arasındaki bağlanım, STK biçiminde örgütlenmeleri oluşturuyor. Bunun yanı sıra da bu oluşuma karşı tepki STK'lar oluşuyor. Örneğin Türkiye'de laik kesimde STK'ların kurulumuna (örneğin Atatürkçü Düşünce Dernekleri gibi) götürmüştür.
- İnsana, çevreye, çalışma ortamına ve doğaya duyarsız yapılanmalarla ya da teknolojilerle toplumsal dönüşüm süreci projeleri, sosyal gerilimlere ve yeni siyasi çatışmalara götürüyor. Bu ortamda bozulan kurumsal yapıda, çıkarlarının politik sistemdekine göre artık temsil edilmediğini gören yeni çıkar grupları şekilleniyorlar ve örgütleniyorlar. STK'lar böylelikle, siyasal alana göre toplumsal çıkarların öncüsü ve koruyucuları oluyorlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ANKET ARAŞTIRMA VE BULGULAR

5.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, günümüzde demokrasinin en önemli aktörlerinden biri olan sivil toplum kuruluşlarının, küreselleşmeyle birlikte önem kazanan yönetim yapısı içerisindeki rolünü değerlendirmek amaçlanmıştır. Dernek ve vakıfların oluşturduğu STK'lar arasından 40 STK yöneticisi / temsilcisiyle yapılan anket ve görüşmelerle ifadeler sunularak, bu ifadelere uygun puanlar vermeleri istenmiştir. İfadelere verilen puanlar gruplandırılarak ve birbirleriyle karşılaştırılarak STK'ların kendi kuruluşları, yerel yönetimler ve demokrasi hakkındaki görüş ve tutumları ölçülmek istenmiştir

5.2. Evren Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye' de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise bu evren içinden seçilen 40 STK yöneticisi/ temsilcisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşları; Lösemili Çocuklar Vakfı, Gazeteciler Ve Yazarlar Vakfı, İstanbul Kültür Sanat Vakfı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Tema Vakfı, Umut Vakfı İle E Bilgi Eğitim Sosyal Araştırmalar Merkezi, Tüketiciyi Koruma Derneği, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Yeşilay, Kızılay, Malatya İşadamları Derneği, Genç İş Adamları Derneği, İnsan Hakları Derneği, Ankara Sinema Derneği, Bir Dilek Tut Derneği, Sosyal Girişim Derneği, Türkiye Psikiyatri Derneği, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'dir.

5.3. Sınırlılıklar

Bu araştırma Sendika ve vakıfların oluşturduğu STK'lar arasından 40 STK yöneticisi/ temsilcisiyle yapılan görüşmelerle sınırlıdır.

5.4. Sayıtlılar

Bu araştırmanın dayandığı temel sayıtlılar;

Araştırmaya katılan STK yöneticisi/ temsilcisi; uygulanan ölçme aracındaki ifadeleri içten ve yansız olarak değerlendirmişler ve cevap vermişlerdir.

5.5. Güvenilirlik Analizi

Anketler sorularının araştırmanın genel amacına uygun olup olmadığını, birbirleri arasında uyumunu birbirlerini etkileyebilecek soruların varlığının araştırılması için güvenilirlik analizinden faydalanmamız gerekmektedir.

Güvenilirlik analizi anket sorularını bir bütün içinde ele alır ve soruların araştırmanın amacı için bir uygunluk araştırması yapar. Güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha katsayısı analizde önemli test istatistiğidir ve kritik değerlerle olan büyük küçük ilişkisi içinde soruların hangi düzeyde güvenilir olduğu ifade edilir.

Güvenilirlik analizi Test istatistiği;

Cronbach's Alpha	N
,800	38

Güvenilirlik analizi katsayısı Cronbach Alpha 0,80 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha katsayısı 1=p 0 arasında yer almaktadır. Test istatistiğine ilişkin yorumlama kriterleri aşağıdaki gibidir;

0=p 0,40 ise ölçek güvenilir değildir.

0,40=p 0,60 ise ölçek düşük güvenilirdir.

0,60=p 0,80 ise ölçek oldukça güvenilirdir.

0,80=p 1,00 ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir

Yukarıdaki kriterler doğrultusunda test istatistiğinin 0,80 ve ölçek düzeyinin yüksek derecede güvenilir olduğunu ifade edebiliriz.

5.6. Bulgular

Tablo 3.Cinsiyet Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup Erkek	23	57,5	57,5	57,5
Bayan	17	42,5	42,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan yönetici ve temsilcilerin 23'ü Erkek, 17'si bayandır.

Soru 1: Yerel yönetimlerin aldıkları kararlar ve yaptıkları faaliyetler bakımından sorumlu tutulabilmeleri açısından STK'ların karar alma sürecine katılımı gerekli midir?.

Tablo 4. İfade 1 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	20	50,0	50,0	50,0
Katılıyorum	14	35,0	35,0	85,0
Kararsızım	4	10,0	10,0	95,0
Katılmıyorum	1	2,5	2,5	97,5
kesinlikle katılmıyorum	1	2,5	2,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 1: Araştırmaya katılan STK çalışanları yerel yönetimlerin aldıkları kararlar ve yaptıkları faaliyetler bakımından sorumlu tutulabilmeleri açısından STK'ların karar alma sürecine katılımı gerekli olduğunu söylemektedirler.

Soru 2: Sivil toplum akademisi konusunda ne düşünüyorsunuz

Tablo 5. İfade 2 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	19	47,5	47,5	47,5
Katılıyorum	12	30,0	30,0	77,5
Kararsızım	5	12,5	12,5	95,0
Katılmıyorum	3	7,5	7,5	97,5
kesinlikle katılmıyorum	1	2,5	2,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 2: Sivil toplum akademisi konusunda genelde olumlu düşünceler olduğu görülmektedir ama araştırma yapmaya sevk edecek düzenlemeler yapılmalıdır.

Soru 3: Yerel yönetimler yerel düzeyde karar alma süreçlerinde yardım ve destek amacıyla STK'lara başvurumaktadırlar.

Tablo 6. İfade 3 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	10	25,0	25,0	25,0
Katılıyorum	18	45,0	45,0	70,0
Kararsızım	1	2,5	2,5	72,5
Katılmıyorum	9	22,5	22,5	95,0
kesinlikle katılmıyorum	2	5,0	5,0	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 3: Katılımcılar yerel yönetimlerin her zaman karar alma sürecinde fikirlerinin alınmadığını söylemektedirler. Ama bazı katılımcılar ise fikir alışverişinde bulunulduğunu belirtmektedirler.

Soru 4: Yerel yönetimler STK'larla işbirliği içerisinde bulunmaktadırlar mı?.

Tablo 7. İfade 4 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	5	12,5	12,5	12,5
Katılıyorum	7	17,5	17,5	30,0
Kararsızım	1	2,5	2,5	32,5
Katılmıyorum	20	50,0	50,0	82,5
kesinlikle katılmıyorum	7	17,5	17,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 4: Katılımcılar yerel yönetimlerin STK'larla işbirliği içerisinde bulunmadıklarını belirtmektedirler. Devamında işbirliği olduğu takdirde topluma daha yararlı projeler üretebilecekleri savunmaktadırlar.

Soru 5: Türkiye'deki STK'lar amaçlarını gerçekleştirebilmeleri konusunda yeterince aktif rol oynamaktadırlarmı?.

Tablo 8. İfade 5 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup				
kesinlikle katılıyorum	4	10,0	10,0	10,0
Katılıyorum	5	12,5	12,5	22,5
Kararsızım	1	2,5	2,5	25,0
Katılmıyorum	15	37,5	37,5	62,5
kesinlikle katılmıyorum	15	37,5	37,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 5: Bu konuda katılımcılar genelde kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır. Örgütlenmenin ve gelişmelerinin yetersiz olduğu söylenmektedir.

Soru 6: AB – Kalkınma Sürecindeki çalışmaları yeterlimi?

Tablo 9. İfade 6 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup				
kesinlikle katılıyorum	4	10,0	10,0	10,0
Katılıyorum	20	50,0	50,0	60,0
Kararsızım	1	2,5	2,5	62,5
Katılmıyorum	9	22,5	22,5	85,0
kesinlikle katılmıyorum	6	15,0	15,0	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 6: Açıklamada, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde devamlı olmamakla beraber biraraya geldiğine dikkat çekilmiştir.

Soru 7: Genel anlamda Türkiye’de STK’lar karar alma süreçlerinde yeterli düzeyde etkili olmaktadır mı?

Tablo 10. İfade 7 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	6	15,0	15,0	15,0
Katılıyorum	14	35,0	35,0	50,0
Kararsızım	1	2,5	2,5	52,5
Katılmıyorum	14	35,0	35,0	87,5
kesinlikle katılmıyorum	5	12,5	12,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 7: Türkiye’de STK’lar karar alma süreçlerinde yeterli düzeyde etkili olduğu sorusunda katılımcılar iki gruba ayrıldığı görülmektedir. Katılmayan gruplar karar alma süreçlerinin durma noktasında olduğunu bunlar %35,0 ve % 12,5 karşı görüşte olanlar ise çeşitli hedefler kaydedildiği ve gayret gösterildiğini ifade etmektedirler. Bu grup ise % 15,0 ve % 35,0 dır.

Soru 8: Kuruluşumuz yerel düzeyde kamu politikaları oluşturma sürecine yeterli düzeyde katılmaktadır.

Tablo 11. İfade 8 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	5	12,5	12,5	12,5
Katılıyorum	4	10,0	10,0	22,5
Kararsızım	1	2,5	2,5	25,0
Katılmıyorum	15	37,5	37,5	62,5
kesinlikle katılmıyorum	15	37,5	37,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 8: STK’ların yerel düzeyde kamu politikaları oluşturma sürecine yeterli düzeyde katılmamaktadır. Yerel düzeyde oluşturduğu politikaların yetersiz olduğu görülmektedir.

Soru 9: Kuruluşumuz yerel düzeyde kamu politikası oluşturma sürecinde etkili olabilmek adına düzenli biçimde toplantılar düzenlemektedir.

Tablo 12. İfade 9 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	7	17,5	17,5	17,5
Katılıyorum	7	17,5	17,5	35,0
Kararsızım	1	2,5	2,5	37,5
Katılmıyorum	10	25,0	25,0	62,5
kesinlikle katılmıyorum	15	37,5	37,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 9: Katılımcılar %37,5 ve %25,0 ile yeterli şekilde kamu politikası oluşturma sürecinde toplantı düzenlenmediğini belirtmiştir. Diğer katılımcılar ise % 17,5 ile seyrin kötü olmadığını belirtmiştir.

Soru 10: STK'lara daha fazla üye katılımı yerel demokrasiyi daha da güçlendirirmi?

Tablo 13. İfade 10 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	9	22,5	22,5	22,5
Katılıyorum	20	50,0	50,0	72,5
Kararsızım	1	2,5	2,5	75,0
Katılmıyorum	7	17,5	17,5	92,5
kesinlikle katılmıyorum	3	7,5	7,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 10: Katılımcılar burda %50 ve %22,5 ile katıldıklarını, % 17,5 ve %7,5 ile katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Daha çok katılımcı, demokratik ve etkin bir yasama sürecine, yasama bilimi ve tekniğinin geliştirilmesine katkı sağlanacağı görülmüştür.

Soru 11: Kuruluşumuz gönüllü ve aktif üye sayısını artırmak adına yeterli düzeyde çalışmalar yapmaktadır.

Tablo 14. İfade 11 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	8	20,0	20,0	20,0
Katılıyorum	18	45,0	45,0	65,0
Kararsızım	1	2,5	2,5	67,5
Katılmıyorum	9	22,5	22,5	90,0
kesinlikle katılmıyorum	4	10,0	10,0	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 11: Bu konuda katılımcılar üye sayısını artırmada kuruluşların genel olarak aktif çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bunlar % 20,0 ve %45,0 ile katıldıklarını ve % 10 ile kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Soru 12: Yerel düzeyde kamu politikası oluşturma süreci şeffaf bir şekilde işlemektedir

Tablo 15. İfade 12 Tablosu

	Frekans	Yüzde	Grup Yüzde	Kümülatif Yüzde
Grup kesinlikle katılıyorum	2	5,0	5,0	5,0
Katılıyorum	4	10,0	10,0	15,0
Kararsızım	11	27,5	27,5	42,5
Katılmıyorum	19	47,5	47,5	90,0
kesinlikle katılmıyorum	4	10,0	10,0	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

İfade 12: Kamu politikası oluşturma sürecinin şeffaf olduğu konusu kararsızlar dikkat çekicidir. Bunlar % 27,5 tir. Genel olarak %47,5 ile şeffaf olmadığı hem fikirdir.

Tablo 16. Cinsiyet değişkeni için Normallik Sınaması Tablosu

Değişken	Kolmogorov Smirnov			Shapiro-Wilk		
	<i>istatistik</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>	<i>istatistik</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	0,390933	60	0,000	0,621915	60	0,000

Araştırmaya katılan tsk çalışanlarının cinsiyet dağılımı normallik sınaması ile test edilmiştir: Normallik sınaması için kullanılan Shapiro Wilk test istatistiği

0,62 olarak hesaplanmıştır. Test istatistiği 1 e yakın olduğu için cinsiyet değişkeni normal dağılmıştır. ($0 < p < 1$)

Tablo 17. Medeni Durum değişkeni için Normallik Sınaması Tablosu

Değişken	Kolmogorov Smirnov			Shapiro-Wilk		
	<i>istatistik</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>	<i>istatistik</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Medeni Durum	0,458405	60	0,000	0,552162	60	0,000

Araştırmaya katılan tsk çalışanlarının medeni durum dağılımı normallik sınavı ile test edilmiştir: Normallik sınavı için kullanılan Shapiro Wilk test istatistiği 0,55 olarak hesaplanmıştır. Test istatistiği 1 e yakın olduğu için medeni durum değişkeni normal dağılmıştır. ($0 < p < 1$)

Tablo 18. Firmadaki Hizmet Süresi değişkeni için Normallik Sınaması Tablosu

Değişken	Kolmogorov Smirnov			Shapiro-Wilk		
	<i>istatistik</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>	<i>istatistik</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Okuldaki Hizmet Süresi	0,237053	60	0,000	0,862889	60	0,000

Araştırmaya katılan tsk çalışanlarının okuldaki hizmet süresi dağılımı normallik sınavı ile test edilmiştir: Normallik sınavı için kullanılan Shapiro Wilk test istatistiği 0,86 olarak hesaplanmıştır. Test istatistiği 1 e yakın olduğu için okuldaki hizmet süresi değişkeni normal dağılmıştır. ($0 < p < 1$)

Tablo 19. T testi Tablosu

Ölçek	Gruplar	<i>N</i>					<i>T testi</i>	
			<i>X</i>	<i>ss</i>	<i>Sh</i>	<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	Erkek	23	39,88	15,90	1,99	0,44	106,00	0,66
	Bayan	17	38,45	17,55	2,65			

Modüler eğitim ölçek düzeyinde cinsiyet gruplarında anlamlı farklılık sınavı için bağımsız t testi yapılmıştır. Bağımsız t testi sonuçlarına göre

olasılık değeri 0,44 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan test istatistiği ve olasılık değeri kritik değer ile karşılaştırıldığında modöler eğitim ölçek düzeyinde erkekler ve kadınlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır, ($t = 0,44$, $p > 0,05$)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmayla günümüz yönetim anlayışı olan yönetişimin temel ilkeleri olan demokrasi, yerellik ve sivil toplumun küresel dünyadaki değişen önemi, işlevleri, günümüzdeki algılanış biçimi ve uygulama örnekleri irdelenmiştir.

“STK’lar genel olarak kendi bünyelerinde yeterli çalışmalar yaptıklarını düşünmekte, ancak yönetsel ve siyasi mekanizmalardan kaynaklanan engeller nedeniyle karar alma süreçlerinde etkili olamadıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca elde edilen bulgulardan yapılabilecek bir diğer değerlendirme de STK’nın karar alma süreçlerine katılım konusunda ilk adımı karşı taraftan bekliyor olmalarıdır. Bu durumun, STK’ların aktif ve etkili olma çabalarını olumsuz olarak etkileyebileceği düşünülmektedir.”²⁵³

Sonuç olarak:

- Öncelikle ister yönetici ister yönetilen konumunda olsun toplumu oluşturan tüm bireylerin yurttaşlık ve demokrasi kültürüne sahip, bilinçli vatandaşlar olmaları sağlanmalıdır. Bunun öncelikli yolunun, yeni neslin bireylerini yetiştiren kadınların eğitimine çok daha fazla önem verilmesi, sonrasında ise temel eğitimin aileden sonraki ikinci önemli basamağını oluşturan okul öncesi ve ilköğretim öğretmenlerinin eğitimine özel önem verilmesinden geçtiği düşünülmektedir.
- Halkın sivil toplum konusunda bilgilendirilmesi ve STK’lara katılımı sağlanmalıdır.
- Demokrasinin gelişmesi ve yönetişimin temel ilkeleri olan katılımcılığın, şeffaflığın, hesap verebilirliğin gerçekleşmesi için

²⁵³ sbe.cbu.edu.tr (E: 07.06.2014).

yapılan yasal düzenlemelerin gerek kamu kurum ve kuruluşlarında gerekse sivil toplum kuruluşlarında uygulanmasını sağlamak amacıyla kendi bünyelerinde bir otokontrol sistemi oluşturulması gerekmektedir.

- STK'lar üzerindeki siyasi ve merkezîyetçi baskılar kalkmalıdır. Aksi halde STK'ların bağımsızlığından ve özgürlüğünden söz etmek mümkün olmayacağı gibi işlevlerini tam olarak yerine getirmeleri de beklenemez.
- STK'ların en önemli sorunlarından biri olarak görünen kaynak yetersizliklerinin ve mali sıkıntılarının çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Çünkü bu durum yeterince aktif ve etkili olmalarını engellemektedir.
- STK'ların kamusal politikaların karar alma ve uygulama süreçlerine katılım ve topluma yararlı ortak projeler ve faaliyetler yürütme konusunda kendi aralarında ve yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde olmaları gereklidir.
- STK üyelerinin gerektiğinde ortak ve koordineli hareket edebilmeleri adına STK'lar konusundaki mevzuatı iyi bilmeleri, yasal düzenlemeleri ve değişiklikleri takip etmeleri, yaptıkları çalışmaların amacına ulaşması açısından önemlidir.
- Sağlıklı işleyen bir demokrasi için seçime dayalı temsil edici kurumların varlığı zorunlu olsa da yeterli değildir ve gerçek manada "katılımcı demokrasi" den söz edilmez. Gerçek bir demokratik temsilden söz edilebilmesi için; yerel yönetimlerin bölgelerinde faaliyet gösteren STK'lar la daha güçlü işbirlikleri yapmalıdırlar.
- Sivil toplum kuruluşları faaliyet planlamalarında Yerel Yönetimin yetki ve sorumluluğunda olan konuları gündemlerine alarak

geliştirme, katkıda bulunma ve kamuyu bilgilendirme çalışmaları yapmalıdırlar.

- Yerel yönetimler yetki ve sorumluluklarında olan çalışmalarını icra ederken bölge ve beldelerinde kurulmuş, faaliyet gösteren STK'ları sürece dâhil ederek katılımcı demokrasiyi güçlendirmelidir.
- Yerel yönetimler STK'ları sürece dâhil ederek insan kaynağını kazan kazan mantığı içerisinde harekete geçirmelidir. Bu süreç bölgenin kalkınmasında artılar sağlayacak ve bunu gerçek manada uygulayan Yerel Yönetimler emsallerinden birkaç adım öne çıkacaklardır.
- Bilgi ve deneyimin aktarılması, paylaşılması için Sivil toplumla ilgili eğitim kurumlarında (Sivil toplum akademisi gibi) alanında uzman kişiler tarafından eğitimler verilmeli, bölümler açılmalı üniversitelerde seçmeli ders olarak okutulmalıdır.
- Yerel Yönetim reformuyla ciddi mesafeler alınsa da yasadaki açık hükümlere rağmen belediye meclislerinde oluşturulan komisyonlara halen konuyla ilgili STK'lar yeterince dâhil edilmemektedir. Bu uygulama yasal zorunluluk haline getirilerek STK'ların bölgesel karar alma süreçlerine katılımı sağlanmalıdır.
- STK'ların faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri ve geliştirebilmeleri için yerel yönetimlerce koordinasyonu yapılan kültür merkezleri, park ve bahçeler gibi alanların kullanımında STK'ların faaliyetleri de planlanarak birlikte kullanımı sağlanmalıdır. Böylece kamu kaynakları daha verimli kullanılmış olacaktır. Bu uygulama ile hem STK'ların kısıtlı imkânlarla oluşturduğu bütçesini tasarruf etmiş olacak hem de yerel yönetim için faaliyet olacaktır.
- Sivil toplum kuruluşlarının AB hibe fonundan daha etkin yararlanmaları için proje üretmelerine destek verilmelidir.

Son olarak özetle Şu sylenabilir ki; “yasal düzenlemelerin sadece kağıt üzerinde kalmaması, uygulanabilmesi ve uygulanabilirliğinin de sağlanması gerekmektedir. Bunun için öncelikle siyasal ve yönetmel mekanizma içinde yer alan aktörlerin ortak ve birlikte çalışmalar yürütmeleri, işbirliği içerisinde olmaları gerekmektedir. Hiçbir zaman tek başına ve tek taraflı yürütülen çabaların amacına ulaŐamayacađı ya da yetersiz kalacağı göz ardı edilmemelidir. Bütün bunların gerçekleştirilebilmesi birinci derecede toplumsal bilincin ve sorumluluğun artırılması ile demokrasi kültürünün yerleŐmesine bağlıdır”.²⁵⁴

²⁵⁴ sbe.cbu.edu.tr (E: 07.06.2014).

KAYNAKLAR

AK, Güngör. (2005). "Türkiye'nin AB'ne Katılım Sürecinin Sivil Toplum Kuruluşlarına etkileri ve katkıları". Çanakkale: **II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi**

AKPINAR, Aylin. (2012). "**Yerel Toplumsal Hareketler**". Eskişehir: Anadolu Üniv. Yayını No: 2345 / 1342, 2. Baskı.

AKPINAR, Aylin. (2012). "**Yeni Toplumsal Hareketler**". Eskişehir: T.C. Anadolu Üniv. Yayını No: 2345/1342,

ALKAN, Mehmet. (1998). "**1856-1945 İstanbul'da Sivil Toplum Örgütlenmelerinin Gelişimi**" Der. A.N. YÜCEKÖK. Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ALKAN, Mehmet. (1998). "**Sivil Toplumun Kuruluşlarının Hukuksal Çerçevesi**". İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ALKAN, Mehmet. (2008). "**1856-1945 İstanbul'da Sivil Toplum Örgütlenmelerinin Gelişimi**". İstanbul: Der Yayınları.

ARSLAN, H. (1999). "**Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş**". Ankara: Vadi Yayınları.

ARSLAN, Mahmut. (2012). "Sivil Toplum, Sendikalar ve Siyaset İlişkileri Üzerine...". **YOYAV Dergisi**, Yıl : 21 Sayı: 242, Aralık.

ARSLAN, Osman. (1999). "Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği", **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara.

Atatürk'ün Bütün Eserleri. (2011). "**Politik Toplum ve Sivil Toplum**".

AYDINLI, H.ve İbrahim, AKDENİZ. (2004), "Küreselleşme Sürecinde Yerel Yönetimlerde Ortaya Çıkan Yeni Eğilimler", "**Yerel Yönetimler Kongresi:**

Dünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Bildiriler Kitabı",
Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Ü.Biga İİBF.

AYVAZ, Turhan. (2012). "STK'ların Önemi. Sosyal ve Politik Yaşamda STK'lar".
YOYAV Dergisi, Yıl : 21 Sayı: 242, Aralık.

BAYRAMOĞLU, Ferzan. (2000). "**Türkiye'de Sivil Toplum Arayışları.**"
İstanbul: Der Yayınları.

Belediye İl Özel Yönetimi, (2001), Ankara.

BERBER, Ş. (2000). "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türk Eğitim Sistemi", **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler M.Y.O. Dergisi**, S:4, Konya.

BERKES, Niyazi. (2002). **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BOLAY, S.Hayri. (1997). "Sivil toplum ve Manası", **Yeni Türkiye: Sivil Toplum Özel Sayısı**, Sayı 18.

BOSTANCI, E. (2005). "Kadın Girişimcilik ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü".
İzmir Dokuz Eylül Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve End.
İlişkiler Ana Bilim Dalı İnsan Kaynakları Bölümü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.**

BUĞRA, Ayşe. (1997). "**Devlet ve İşadamları**", İstanbul: İletişim Yayınları.

ÇAHA, Ömer. (2000). "**Aşkın Devletten Sivil Topluma**". İstanbul: Gendaş Kültür Yayını.

DAHRENDORF, Ralf. (2001). "**Sivil Toplum Özerk Kurumlar Yaşatır**", New Perspectives Quarterly, WPQ Türkiye Cilt:1-2.

DEDEOĞLU, Erdoğan. (1997). "İl Özel İdarelerinin Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu", İstanbul: **Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi**, Şubat, Cilt 2.

DOĞAN, İsmail. (2000). "**Sivil Toplum Ondan Bizde de Var**". İstanbul: Sistem Yayıncılık.

DUMANLI, Recep. (2012). "Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerine İlişkin Bir Değerlendirme". **YOYAV Dergisi**, Ankara: Yıl:21 Sayı: 242.

EDWARDS, Michael. (2004). "**Civil Society**". Cambridge, Oxford: Policy Pres.

EFE, Yahya. (2012). "Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları". Ankara: **YOYAV Dergisi**.

EKER, Semih. (2000). "**Sivil Toplum Kavramı ve Türkiye Değerlendirmesi**", Muğla: İlke Yayınlar.

ERDOĞAN, Mustafa. (1998). "**Sivil Toplum: Bir Kavramın Anatomisi, Liberal Düşünce**", İstanbul.

ERYILMAZ, Bilal. (2002). "**Bürokrasi ve Siyaset**". İstanbul: Alfa Yayınları, s.126.

ERYILMAZ, Bilal. (2002). "**Kamu Yönetimi**". İstanbul: Erkam Yayınları.

ERYILMAZ, Bilal. (2012). "**Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması**", İstanbul: Umuttepe Yayınları.

ETHERINGTON, S. (2002). "**The Role of NGO in Implementing EU Policy**". Opportunities, Constraints and Succes. (Çev. U. Rüb.).

FALAY, N. (1998). "**Yerel Yönetim Giderlerine İlişkin Determinatlar**". İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları.

FEROZ, Ahmet. (1996). "**Demokrasi Sürecinde Türkiye**". İstanbul: Hil Yayınları, s.43.

GENÇ, Turan. (1998), "**Kamu Yönetimi**", Ankara: Başkent Klişe Matbaacılık.

GÖNEL, Aydın ve Hasan ACILAR. (1998). "**Önde Gelen STK'lar**", İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Tarih Vakfı Yayını.

GÖZER, K. (2004). "**Anayasa Hukukuna Giriş**". Bursa: Ekin Yayınevi.

GÜDER, Nafiz. (2004). "**Sivil Toplumcunun El Kitabı**", İstanbul: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 1. Baskı.

GÜRBÜZ, Hayrettin. (2012). "**Sivil Toplum Örgütleri**". **YOYAV Dergisi**, Yıl:21, Sayı: 242, Aralık.

GÜVENÇ, İsmail. (2012). "Sivil Toplum Kuruluşları Tanımı, Siyasi ve Sosyal Faaliyetleri". **YOYAV Dergisi**, Yıl:21, Sayı: 242, Aralık.

HACIFETTAHOĞLU, İsmail. (2007). **Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer-TBMM'nin Teskilinden Sakarya Zaferi'ne Kadar icraat Raporu 23 Nisan 1920–1923 Eylül 1921**, Ankara: Türk Kızılayı Derneği Yay.

İNALCIK, Halil. (1997). "**Tarihsel Bağlamda Sivil Toplum ve Tarikatlar**". Ankara: Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam. Vadi Yayıncılık.

İNAN, Afet. (1978). "**Atatürk'ün Bütün Eserleri**", c.23.

KAHRAMAN, Hasan Bülent. (2002). "**Post Fenomenolijik Devlet Tasavvuru Hegelci ve Arendçi Kısıtlamalar ve Yeni Bir Sivil Toplum İnşa Olanığı**", İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

KALAYCI, N. (2007). **Kamusal Alan Üzerine Bir İnceleme: Aristoteles-Marx-Habermas**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ana Bilim Dalı **Yayınlanmamış Doktora Tezi**.

KALAYCIOĞLU, Ersin. (1995). "**Tanzimat Modernleşme Arayışı ve Siyasal Değişme**". İstanbul: Der Yayınları.

KEANAE, John. (1993). "**Sivil Toplum ve Devlet. Avrupada Yeni Yaklaşımlar**", (Çev. Erkan Akın, Aksu Bora, Ahmet Çiğdem, Levent Köker, Mehmet Küçük, Ayşe Nur), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KEANE, J. (1994). "**Despotizm ve Demokrasi. Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar**", (Çev. Levent Köker). Ankara: Yedi Kıta Yayınları.

KOÇAK, Yüksel. (2007), "İdare Hukuku Ders Notları", Kars: **Yayınlanmamış Ders Notları**.

KOÇAK, Yüksel. (2007). "İdare Hukuku Ders Notları", Kars: **Yayınlanmamış Ders Notları**.

KOÇAK, Yüksel. (2008). "**Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler**", İstanbul: Orion Kitabevi.

KOÇAK, Yüksel. (2008). "**Yerel Yönetimler**". Ankara: Orion Yayınları.

KÜÇÜKÖMER, İdris. (1994) "**Sivil Toplum Yazıları**". İstanbul: Bağlam Yayınları

MARDİN, Şerif. (2007). "Sivil Toplum". **Şerif Mardin Bütün Eserleri 6 Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler**.

MERCER, C. (2002). "**NGOs, Civil Society and Democratization**". Progress in Developmen Studies, vol. 2, no.1. (Çev. Bilhan Kartal).

OLTAYLI, İlber. (1985). "**Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**", İstanbul: Hilli Yayınevi.

ONAT, Ümit. (2003). "**Yoksulluk ve Sosyal Hizmet**", İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.

ONAT, Ümit. (2003). "**Yoksulluk ve Sosyal Hizmet**", İstanbul: Deniz Feneri Yayınları, Yoksulluk Sempozyumu, cilt 2.

ÖRNEK, Acar. (1988), "**Kamu Yönetimi**", İstanbul: Acar Örnek Yayınları.

SARIBAY, Ali Yaşar. (2000). "**Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz**", Alfa Yayınları, İstanbul.

Sivil Toplum Kuruluşları.(1999). **Platin Dergisi**, İstanbul: Sayı: 31, No: 167. Ekim.

SOYSAL, Mümtaz. (1986). "**100 Soruda Anayasa'nın Anlamı**". İstanbul: Gerçek Yayınevi.

SOYSAL, Mümtaz. (1994). "Büyük İstanbul'un Yönetim Yapısı Üzerine Düşünceler", İstanbul: **Büyük İstanbul Bölgesi Kent İşletmesi Sorunları Uluslar arası Seminerde Sunulan Tebliğ**.

SOYŞEKERCİ, S. (2004), "Yerel Yönetimlerde Kurum Kültürü (Örgütsel Müktesebat) Bileşenlerinin Tasarımı", **Yerel Yönetimler Kongresi: Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Bildiriler Kitabı**, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Ü.Biga İİBF.

Submitted to Türkiye ve Orta Dogu Amme İdaresi Enstitüsü. (E: 05.06.2014).

ŞENATALAR, Burhan. (1991), **Desantralizasyon, Yorum**, Merkezi İdare İle Mahalli İdareler Arasındaki Mali İlişkiler, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını.

TEZSEN Cumhur ve Ömer AĞAÇLI. (1995). **Türkiye'de Yerel Yönetim Sistemi İçinde Belediyeler**. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

TOPTAN, Köksal. (2012). "Sivil Toplum Örgütlerinin Siyaset ve Sosyal Hayattaki Yerleri" Toplumun Uygarlaşmasında STK'ların Önemi. **YOYAV Dergisi**, Yıl : 21 Sayı: 242.

TORLAK, Ömer. (2005), "Kar Amaçsız Kuruluşlar Olarak Yerel Yönetimlerde Ahlaki Sorumluluk", Kırıkkale: **Kırıkkale Üniv. İİBF Dergisi**.

- TORTOP, İ. (2006). **"Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi"**, İstanbul: Amme İdaresi Dergisi, Cilt 16, Sayı:2.
- TOSUN, Gülgün Erdoğan. (2001). **"Demokratikleşme Perspektifinden Devlet – Sivil Toplum İlişkisi"**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Türk – İş Araştırması, (2002) Vatan, Gazetesi.
- Türk Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, (2001). **"Avrupa Birliği, Devlet ve STK'lar"**. İstanbul: Numune Yayıncılık.
- UĞUR, Aydın. (1988). **"Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK'lar"**. İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları.
- ULUSOY, A. (2005), "Sivil Toplum, Devlet ve Yerel Yönetimler", İstanbul: **Türk İdare Dergisi**, Yıl:75, Sayı:441.
- URAS, Güngör. (2003).**"Olayların İçinden"**, Milliyet, Gazetesi.
- USTA, Sefa. (2006). **"Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven"**, Konya.
- YAMAN, Yıldız. (2002). **"Sosyal Sorumluluk Kampanyaları"**, İstanbul: EDAM Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Semineri, 16 Kasım.
- YAVUZ, F. (1962). "Belediyelerimizin Mali İdaresi Hakkında Anket Raporu". **S.B.F. İskan ve Şehircilik Enstitüsü**, Ankara.
- YEĞEN M.; F. KEYMAN; M. ÇALIŞKAN; A. TOL. (2010). **"Türkiye'de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü"**. İstanbul: Yaşama Dair Vakfı.
- YEŞİL, Ahmet. (2001). **"Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş"**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- YIKILMAZ, N. (2003). **"Yeni Dünya Düzeni ve Çevre"**. İstanbul: Sosyal Araştırma Vakfı Yayınları.

YILDIRIM, İ. (2004), "**Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim**", İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı.

YILDIZ, M. (1996), "Yerel Yönetimler ve Demokrasi", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Ankara: Cilt 5, Sayı 4.

YILMAZ, A. (2003). "Sivil Toplum, Demokrasi ve Türkiye". **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 19.

YILMAZ, Aytekin. (1997). "Sivil toplum Demokrasi ve Türkiye". **Yeni Türkiye Sivil Toplum Özel Sayısı**. Yıl:3, Sayı:18.

YÜCEKÖK, Ahmet. (1971). "**Türkiye’de Örgütlenmiş Dinin Sosyo Ekonomik Tabanı**". Ankara: SBF Yayınları.

YÜCEKÖK. N.Ahmet. (1998). "**Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal Aşamaları ve Süreci**". İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ZAHTEROĞULLARI, Ahmet. (2012). "STK’ların Önemi. Sosyal ve Politik Yaşamda STK’lar". **YOYAV Dergisi**, Yıl: 21, Sayı: 242, Aralık.

İNTERNET KAYNAKLARI

sbe.cbu.edu.tr (E: 07.06.2014).

tezkoyu.com(E: 07.06.2014).

www.academia.edu/.../Sivil_toplum_kuruluslari_ve_turkiye_perspektifi(E:
06.06.2014).

www.enistutuncu.nom.tr (E. 05.06.2014).

www.gebam.hacettepe.edu.tr(E: 04.06.2014).

www.hazarsam.com(E: 06.06.2014).

www.hendek.bel.tr (E: 01.06.2014).

www.icisleri.gov.tr(E: 01.06.2014).

www.iibf.ogu.edu.tr(E: 01.06.2014).

www.jasstudies.com.tr (E: 01.06.2014).

www.kentakademisi.com (E: 02.06.2014).

www.kpss.com.tr (03.06.2014).

www.mardintime.com(E: 04.06.2014).

www.namaz.gen.tr(E: 06.06.2014).

www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=457(E: 07.06.2014).

www.sorularlailamiyet.com.tr (E: 01.06.2014).

www.tekzen.com.tr/Kurumsal/3/SosyalSorumluluk(E: 07.06.2014).

www.tesev.org.tr/assets/.../file/Yerel%20Yönetim%20Sistemleri.pdf(E:
07.06.2014).

www.vanhavadis.com.tr(E: 01.06.2014).

ÖZET

Yerel yönetim kavramı, yönetim sürecinin özellikle yerel yönetimlerle karşılıklı etkileşim içinde gerçekleştirilmesini anlatmaktadır. Sivil Toplum Kuruluşları (STK), yerel siyasette vazgeçilmez unsurlar haline gelmeye başlamış ve kendi kurulma amaçlarının dışında da etkili olabilmişlerdir. Yerel yönetimler, halkın kendi kendini yönetmesi ayrıcalığını topluma verebilmesi noktasında sahip olduğu önemli potansiyel nedeniyle çağdaş kamu yönetimi sisteminin vazgeçilmez unsurları olarak görülmektedir. Yerel yönetimlere toplum tarafından yüklenen demokratik temsil anlayışının ilk safhası; yönetmenin asıl kaynağı olarak yalnızca halkın görülmesidir. Sivil toplum kuruluşları da yerel yönetimlerde önemli bir yere sahiptir.

ANAHTAR KELİMELER :

Yerel Yönetim

Demokrasi

Sivil Toplum

İdari Denetim

İl Özel İdaresi

Belediyeler

Köy İdaresi

ABSTRACT

The concept of local government, governance process, especially local authorities, mutual interaction in realization. Non-Governmental Organizations local politics started to become the indispensable elements and the objectives of its establishment, except for the effective. Local governments, people self manage the privilege of the community requires the point is important because of the potential contemporary public administration system seen as the indispensable elements. Local administrations uploaded by the community the first phase of democratic representation the first phase of the only the public is having. Civil society organizations also has an important place in local decision making.

KEY WORDS :

Local Management

Democracy

Civil Society

Administrative Control

Special Provincial Administration

Municipalities

Village Administration